

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2020

Marie Marešová

Univerzita Karlova
Filozofická fakulta

Ústav českého jazyka a teorie komunikace

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**Čtení, psaní a mluvený projev u dítěte s netypickým vývojem
osvojování jazyka
(případová studie)**

**Reading, writing and speaking in a child with an atypical
language development
(case study)**

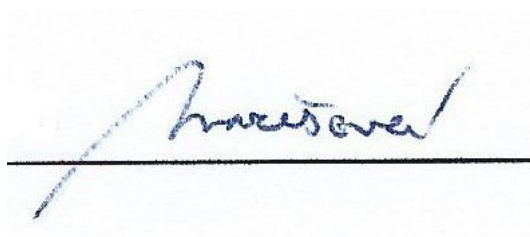
Marie Marešová

PODĚKOVÁNÍ

Ráda bych poděkovala vedoucí mé práce, doc. PhDr. Lucii Saicové Římalové, Ph. D., za podporu, vstřícnost a cenné rady (během procesu psaní). Zároveň děkuji i testovanému dítěti a jeho rodiči za jejich ochotu a dlouhodobou spolupráci.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma **Čtení, psaní a mluvený projev dítěte s netypickým vývojem osvojování jazyka** vypracovala samostatně, pod vedením vedoucího práce a za použití uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Praha, 11. 8. 2020

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'Ingridová', is written over a horizontal line.

podpis

ABSTRAKT

Práce se zaměří na charakteristiku čtení, psaného projevu a mluveného projevu u dítěte mladšího školního věku, u něhož osvojování jazyka probíhá netypickým způsobem a s obtížemi (s podezřením na vývojovou dysfázii, popř. dyslexii). Analýza se soustředí především na oblasti, s nimiž má dítě potíže, a s oporou o odbornou literaturu se pokusí vysledovat jevy, které by mohly souviset s projevem vývojové dysfázie či dyslexie. Jádrem práce bude případová studie dítěte ve věku 8-9 let. Zkoumaným materiálem budou nahrávky projevů dítěte, nahrávky jeho hlasitého čtení a ukázky jeho písemného projevu. Využito bude také pozorování dítěte při doučování.

KLÍČOVÁ SLOVA

čtení, psaní, mluvený projev, dyslexie, vývojová dysfázie, mladší školní věk

ABSTRACT

This thesis will be focused on the characteristics of reading, written language and spoken language of a younger school aged child, whose process of language acquisition is atypical and involves difficulties (with suspicion of specific language impairment or dyslexia). The analysis will be primarily focused on areas, which the child has troubles with. Using supporting literature, this paper will try to discover phenomena, which could be related to manifestations of specific language impairment or dyslexia. The core of the bachelor thesis will be a case study of the child at the age of 8 to 9. Recordings of speech of the child, recordings of her loud readings and demonstrations of her written language will be examined. Observations of the child during extra lessons will also be used.

KEY WORDS

reading, writing, speaking, dyslexia, specific language impairment, younger school age

Obsah

KRITÉRIA PŘEPISU A POUŽITÉ ZKRATKY	8
ÚVOD	10
1. AKVIZICE JAZYKA U DÍTĚTE.....	11
1.1. RELEVANTNÍ VĚKOVÁ OBDOBÍ V PERIODIZACI VÁCLAVA PŘÍHODY.....	11
1.2. JAZYK A MYŠLENÍ.....	14
1.3. VÝUKA ČTENÍ A PSANÍ V 1. TŘÍDĚ ZÁKLADNÍ ŠKOLY	16
2. VYBRANÉ PORUCHY UČENÍ A DALŠÍ.....	18
2.1. DYSLEXIE	18
2.2. DYSORTOGRAFIE	18
2.3. VÝVOJOVÁ DYSFÁZIE	19
2.4. PORUCHA POZORNOSTI	19
2.5. PROBLÉMY SE SLUCEM	20
3. PRŮBĚH VÝZKUMU	21
3.1. ZÁKLADNÍ INFORMACE O DÍTĚTI.....	21
3.2. ZÁKLADNÍ INFORMACE O ANALÝZE	21
4. ZPRÁVY OD ODBORNÍKŮ A RANÉ POZOROVÁNÍ	23
4.1. LOGOPED	23
4.2. FONIATR.....	23
4.3. PEDAGOGICKO-PSYCHOLOGICKÁ PORADNA.....	24
4.3.1. ČÁST PSYCHOLOGICKÁ	24
4.3.2. ČÁST PEDAGOGICKO-PSYCHOLOGICKÁ.....	24
4.4. RANÉ POZOROVÁNÍ.....	26
4.4.1. ČTENÍ.....	26
4.4.2. MLUVA.....	27
4.4.3. PSANÍ.....	27
5. PODROBNÁ ANALÝZA.....	28
5.1. OBECNÝ PRŮBĚH A PRVNÍ NATÁČENÍ	28
5.2. PRVNÍ TURNUS.....	30
5.2.1. ČTENÍ.....	30

5.2.2.	<i>MLUVA</i>	33
5.2.3.	<i>PSANÍ</i>	37
5.2.4.	<i>SHRNUTÍ</i>	38
5.3.	DRUHÝ TURNUS	39
5.3.1.	<i>ČTENÍ</i>	39
5.3.2.	<i>MLUVA</i>	42
5.3.3.	<i>PSANÍ</i>	44
5.3.4.	<i>SHRNUTÍ</i>	45
5.4.	TŘETÍ TURNUS	45
5.4.1.	<i>ČTENÍ</i>	46
5.4.2.	<i>MLUVA</i>	46
5.4.3.	<i>PSANÍ</i>	47
5.4.4.	<i>SHRNUTÍ</i>	48
6.	DISKUZE	49
	ZÁVĚR	50
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	52
	SEZNAM PŘÍLOH	55
	PŘÍLOHY	56

KRITÉRIA PŘEPISU A POUŽITÉ ZKRATKY

Pokud odpovídalo přečtené, napsané či řečené spisovné normě, je to v přepisu zapsáno obvyklým způsobem (ale ne vždy spisovně, například v dialogu se často objevovaly hovorové tvary). Stejně tak je tomu s interpunkčními znaménky – pokud například dítě u čtené otázky na konci zvýšilo intonaci, jak je to běžné, zápis obsahuje znaménko „?“¹. Znaménko „.“ bylo v přepisu použito i v případech, kdy dítě kleslo hlasem v takové míře, jako klesalo na konci vět.

ČTENÍ¹

...	dlouhá pauza na neobvyklém místě (neaplikovaná za účelem vybudování napětí a podobně)
-	slabikování
(SI)	výrazná stoupavá intonace na neobvyklém místě (tedy ne na konci otázek)
/	výrazné oddělení hlásek (časté například u předložky a slova)
:	protažení hlásky
<i>(kurzíva)</i>	komentář přepisovatele
eee	hezitační zvuky
–	nedokončené slovo
<u>podtržení</u>	zdůraznění
(PB)	slovo předcházející této závorce bylo dítětem nejprve přečteno bezhlasně, „v hlavě“ (dítě si ho nejdříve přečetlo samo pro sebe, ale byl vidět zřetelný pohyb rtů, nebo bylo slyšet tiché šeptání)

PSANÍ

<u>podtržení</u>	chyba (Pokud chybí písmeno, je podtržené celé slovo. Chybějící čárky jsou naznačeny mezerou s podtržením.)
tučně	předměty doplnění (tedy to, co dítě doplňuje u doplňovacích cvičení)
<i>(kurzíva)</i>	komentář přepisovatele

MLUVA/ROZHOVOR

¹ Inspirací pro tato kritéria byl korpus DIALOG, dostupný na internetové adrese <http://ujc.dialogy.cz/>.

I	Iva
M	mluvčí, který s Ivou komunikuje
<i>(kurzíva)</i>	komentář přepisovatele
...	nedokončená výpověď, případně delší pauza (občas je těžké rozlišit mezi nedokončenou výpovědí a delší pauzou, během které mluvčí vymýšlí další slovo)
eee	hezitační zvuky

ÚVOD

Osvojování jazyka dítětem je proces značně individuální a zároveň obecný. Můžeme sice odlišit jednotlivé fáze osvojování, které jsou v určitém věku obvyklé, přesto je to pro každé dítě proces specifický. Tato bakalářská práce se jako případová studie zaměřuje na jazyk dítěte ve věku 8–9 let, u kterého se ztížený vývoj jazyka projevil. Teoretická část obsahuje úvodní teoretické poznatky o jazykové akvizici u dítěte se zvláštním zaměřením na periodizaci Václava Příhody, jejíž části, nejrelevantnější pro následnou analýzu, podrobněji popisuje. V další části probere nejobvyklejší způsoby výuky čtení a psaní na počátku povinné školní docházky. Dále poskytne vhled do vybraných poruch či problémů, které mohly při osvojování jazyka dítěte nastat. Představí také podrobné zprávy od odborníků, které dívka, pro účely této práce vystupující pod jménem Iva, navštívila. V návaznosti na ně bude uvedeno moje rané pozorování, které bylo možné popsat, jelikož jsme se s dívkou v rámci doučovacího programu setkávaly již od jejích 7 let.

V praktické části bude detailně rozebráno hlavně čtení, ale i psaní a mluvený projev u tohoto dítěte, s vysvětlením případných příznaků. Pro analýzu bylo použito vlastního pozorování. To probíhalo ve třech různých obdobích v průběhu dvou let. Při našich setkáních byla dívka natáčena a z nahrávek následně vznikly přesné přepisy, uvedené v přílohách. Úryvky z těchto přepisů čtení, dialogů a psaných textů dopomohou k určení jazykových a případných psychických nesrovnalostí. Cílem práce je tedy poskytnout přímý vhled do jazyka určitého dítěte a jeho jazyková analýza, případně s ní spojená analýza chování. Je důležité neustávat ve zkoumání, protože o osvojování jazyka stále ještě nevíme vše a hlubší vhled nám pomůže pochopit, proč se některé děti od normy odlišují a může i pomoci jejich problémy vyřešit.

Všechny informace o dítěti a rodině jsou anonymizované, případně úplně vynechané, aby nebylo možné dítě ani rodinu identifikovat. Zákonný zástupce dítěte poskytl se zpracováním informací souhlas, jehož anonymizovanou verzi lze najít v Příloze 1.

1. AKVIZICE JAZYKA U DÍTĚTE

Je pravdou, že akvizice jazyka se u každého dítěte liší. Nicméně, existuje velká podobnost v podstatných fázích a na většinové populaci můžeme vytyčit určité pilíře, které přicházejí v podobnou dobu. Podle vyvážení kritérií jazykových, psychomotorických a sociálních rozlišují různí autoři odlišné stupně vývoje osvojování jazyka.² Pro potřeby této práce je důležitý hlavně popis období od 8 do 9 let, ale i období předcházející, jelikož se vývoj osvojování mohl u Ivy zpomalit již dříve. Z českého prostředí bych ráda poukázala hlavně na periodizaci Václava Příhody a z prostředí slovenského na periodizaci Viktora Lechty³, protože se těmito relevantními obdobími zabývají. Druhá jmenovaná však obsahuje pouze popis osvojování jazyka do věku školního, tedy do 6 let. Po 6. roce podle Lechty dochází u dítěte k následujícímu:

*„verbální projev obsahově i zvukově odpovídá požadavkům běžné konverzační řeči, v dalším vývoji permanentní zkvalitňování – kromě jiného i stylistické stránky řečových projevů, zlepšování sémantické a pragmatické roviny jazyka, stále častější schopnost komunikovat přiměřeně dané komunikační situaci (dítě ‚ví, co se sluší‘), osvojování prozodických nuancí jazyka, rozvoj regulační funkce řeči, chování i ve složitějších situacích lze úspěšně regulovat řečí a rovněž dítě samo používá řeč, chtěli regulovat dění kolem sebe, osvojování grafické podoby řeči (čtení, psaní), později cizích jazyků“.*⁴

1.1. Relevantní věková období v periodizaci Václava Příhody

Na rozdíl od Lechty Václav Příhoda obsáhle popsal fyzický, psychický a sociální vývoj dítěte až do 15. let ve své publikaci *Ontogeneze lidské psychiky I.*⁵ Rozdělil ho na *období prvního dětství*, *druhého dětství*, *prepubescence* a *období pubescence*. Vzhledem k věku zkoumaného dítěte se budu soustředit hlavně na akvizici řeči (případně pozornosti a dalších relevantních faktorů) v období *prepubescence*, předcházející období budou stručně popsána.⁶ Období

² SAICOVÁ ŘÍMALOVÁ, Lucie: *Osvojování jazyka dítětem*. Praha, Univerzita Karlova, Karolinum, 2016, s. 61.

³ Tato vývojová stadia se často uvádějí v českých studiích, česká a slovenská stadia se díky celkové podobnosti jazyků tolik neliší.

⁴ LECHTA, Viktor et al.: *Diagnostika narušené komunikační schopnosti* (přel. Jana Křížová). Praha, Portál, 2003, s. 34.

⁵ V dalších dílech *Ontogeneze lidské psychiky (II – IV)* pokračuje s popisem vývoje až do stadia nazvaného senium. Ty už ovšem nejsou pro účely této práce relevantní.

⁶ Jelikož se podkapitola soustředí výhradně na periodizaci podle Václava Příhody, bylo v ní čerpáno prakticky pouze z jeho *Ontogeneze lidské psychiky I.* Uvědomuji si, že odkazy na zdroj jen na konci odstavců (shrnující

pubescence není pro analýzu vůbec relevantní, proto jeho popis vynechám. Samozřejmě mohlo u dítěte dojít k problémům s jazykem již v předchozích stádiích, naneštěstí ale nedisponuji potřebným materiálem na podrobnou analýzu projevů dítěte v mladším než školním věku.

První dětství Příhoda rozděluje na *období antenatální*, *období novorozence*, *období kojence* (či přesněji *nemluvněte*, protože dítě není obvykle kojeno tak dlouho, jako je uvedené období) a *období batolete*. Antenatální neboli nitroděložní vývoj je zde zahrnut proto, že množství studií dokázalo reakce plodu na podněty zvenčí, ať už jazykové, nebo jiné (například hudební). Ku příkladu B. S. Kisilevsky a její kolegové ve výzkumu dokázali, že na hlas matky plod (v 38. týdnu) reaguje příznivěji než na hlas cizince.

„Fetal heart rate increased in response to the mother's voice and decreased in response to the stranger's; both responses were sustained for 4 min. The finding of differential behavior in response to a familiar versus a novel voice provides evidence that experience influences fetal voice processing.“⁷

Období novorozence je zde popsáno od porodu do dvou měsíců. Nejdůležitějším je pro novorozence spánek, jeho motorika je pomalá a nahodilá, ale na konci tohoto období, tedy zhruba v 8. týdnu, začínají neuspořádané pohyby připomínat experiment. Dítě začíná ohmatávat věci, které má v dosahu, a přestává být lhostejné ke svému okolí. Celkově se za tu dobu jeho tělo i chování rychle vyvíjí. Stejně tomu je i v následujícím *období nemluvněte*, které trvá přibližně do jednoho roku (do „prvního slova“ – podle matky vyslovila Iva první slova skutečně v jednom roce, jak je uvedeno v podkapitole 3.2.) a ve kterém se seznamování s okolím ještě prohlubuje. Zároveň dítě začíná projevovat předřečovou činnost (křik, žvatlání, broukání). V *období batolete* je zahrnuto batole mladší (1;0–2;0) a batole starší (2;0–3;0).

zpravidla odstavec celý, pokud není uvedeno jinak) mohou být problematické. Avšak vzhledem k tomu, že Příhoda popisoval vývoj dítěte opravdu detailně, moje krátká shrnutí jsou složena z informací sesbíraných z jeho celých kapitol. Abych se vyhnula nepřehlednosti práce, rozhodla jsem se uvádět odkazy pouze na konci odstavců. V opačném případě by velkou část stran zabíraly poznámky pod čarou, které bych připojovala téměř po každé větě.

⁷ KISILEVSKY, Barbara S., HAINS, Sylvia M. J. et al.: Effects of Experience on Fetal Voice Recognition. In: *Psychological Science* 14, 2003, 3, s. 220–224. Dostupné z: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1111/1467-9280.02435>.

„Srdeční frekvence plodu se zvýšila v reakci na hlas matky a snížila se v reakci na cizí hlas; obě reakce byly udržovány po dobu 4 minut. Zjištění rozdílného chování v reakci na známý proti novému hlasu poskytuje důkaz, že zkušenost ovlivňuje zpracování hlasu plodem.“

Navazuje hlubší kontakty s nejbližšími lidmi, a to i díky jeho řečovým schopnostem, které se rychle rozvíjí. Na konci tohoto období dosáhne přelomového věku 3 let, kdy si začne uvědomovat svoje „já“.⁸

Druhé dětství pokrývá dobu asi od 3 do 6 let. Vývoj dítěte je prakticky nepřetržitý, proto může být těžké odlišit jednotlivé fáze. Po třetím roce jsou stále výraznější odlišnosti u jednotlivých dětí. Pokud jsou velké, začíná se uvažovat o zpoždění vývoje, nebo o předčasné zralosti. Dochází k rozvoji slovní zásoby, upřesňování významu slov a zlepšování řečnických dovedností. Jazyk pomáhají rozvíjet říkanky, písňe a pohádky, na které už dítě pohlíží kriticky, s vlastním úsudkem. Dítě je tvořivé a zvědavě se zajímá o okolní svět, přestože poněkud egocentricky. Šestý rok je zlomový, dítě začíná chodit do školy a mění se jeho sociální a kulturní prostředí. Přestože je tento zlom často doprovázen zvýšenou citovostí, jedná se o přechod do větší zralosti.⁹ Podle zákonného zástupce sledovaného dítěte nedocházelo až do konce tohoto období při osvojování jazyka k žádným větším odchylkám.

Období prepubescence trvá podle vývoje a školní docházky zhruba od 6 do 11 let. Rozděluje se na dva stupně. První stupeň, od 6 do 8 let, je přechodem mezi druhým dětstvím a vlastní prepubescencí, tedy druhým stupněm (od 8 do 11 let). Na počátku celého *období prepubescence* dochází ke změně vnímání jazyka. Stává se předmětem, který je (hlavně díky vlivu školy) podrobně analyzován, přestává být pouze prostředkem pro dorozumívání. K mluvené řeči se přidává písemná a spisovná. Slovní zásoba se rozšiřuje kvantitativně i kvalitativně, navíc „*receptivní slovník prepubescentů je několikrát větší nežli aktivní*“¹⁰. Individuální rozdíly jsou ovšem více než patrné, roli zde hraje například nadání, domácí učení, ale také obliba určitých věcí (čtení, vymýšlení příběhů).¹¹

Výrazně se projevuje orientační a pátrací reflex jako základ bezděčné pozornosti. Mezi jeho znaky patří například zastavení dechu, napětí svalů, zrychlení pulzu a pozdvižení obočí. Sama pozornost dítěte okolo 10 let je podobná té, kterou disponují dospělí, i když se věkem zlepšuje (například doba, po kterou je pozornost udržována, je delší). V prvních dvou letech školní docházky se dítě s pomocí učitele učí měnit bezděčnou pozornost na úmyslnou. Nejprve musí být pozornost vyvolána přímým senzorickým podrážděním (to má na starosti učitel), ale

⁸ PŘÍHODA, Václav: *Ontogeneze lidské psychiky I. Vývoj člověka do patnácti let*. Praha, Státní pedagogické nakladatelství, 1977, s. 73–185 (kapitola III a IV).

⁹ Tamtéž, s. 186–245 (kapitola V).

¹⁰ Tamtéž, s. 261 (kapitola VI).

¹¹ Tamtéž, s. 246–261 (kapitola VI).

postupně se tento projev zvnitřňuje. Se vstupem do školy se zvyšují nároky i na paměť dítěte. Existuje mnoho typů paměti (například seriální a obsahová, paměť na čísla či jména, paměť bezprostřední a reprodukční). Změna spočívá hlavně v důrazu na zapamatování pomocí optických podnětů, na rozdíl od dřívějších výhradně akustických. Optická paměť se může stát i překážkou, ku příkladu je dítě schopno vybavit si určitou informaci jen s doprovodem konkrétního obrázku, při změně obrázku je informace nedostupná. Funkce paměti dítěte se od dospělého liší, ale přestože jsou dospělí schopni naučit se více věcí, dítě, které na informace nahlíží z jiného hlediska, disponuje větším smyslem pro detail. Je ale faktem, že při rozpomínání na souvislé celky dítě informace vypouští, nebo deformuje. Na konci tohoto období si dítě v zásadě lehce a trvale fakta zapamatuje.¹²

1.2. Jazyk a myšlení

Jak jsem již uváděla na začátku předchozí podkapitoly, dítě se dostává do kontaktu s řečí již v prenatálním období. V průběhu let při zkoumání jazyka vzniklo velké množství teorií o učení či osvojování mateřského jazyka. Některé z nich předpokládají, že je jazyk vrozený, tedy že schopnost naučit se mluvit vychází z nás samotných, jiné zase, že si jazyk osvojujeme díky vlivu prostředí. Samozřejmě není teorie o osvojování jazyka takto černobílá, jedná se spíše o prolínání biologických a sociálních faktorů.¹³

Při osvojování jazyka nezískává dítě jen schopnost samotné řeči, ale i schopnost začlenit se do komunity. Přestože k dorozumívání používá i neverbální prostředky, mluvený jazyk zůstává nejrozsáhlejším způsobem komunikace. Zároveň je velmi komplexní, protože při produkci řeči nejde jen o obsah, ale i o formu (například adekvátní projev ve školním prostředí, na rozdíl od domácího) a mimořečové faktory.¹⁴ Dítě si tedy osvojí jazyk již v útlém dětství, ale postupem času se tento jazyk stále formuje a tříbí, a to hlavně ve školním prostředí, ve kterém se dostává do kontaktu i s psaným jazykem.

Při osvojování jazyka je pro děti nesmírně důležité filtrovat nové informace, rozhodnout, co je podstatné a co není. Kdyby totiž tuto schopnost neměly, pravděpodobně by selhal celý

¹² Tamtéž, s. 262–269 (kapitola VI).

¹³ LACHOUT, Martin: *Kde bydlí řeč. Jazyk a myšlení – osvojování, modely a praxe*. Praha, Metropolitan University Prague Press, 2012, s. 8–11.

¹⁴ Tamtéž, s. 53.

proces zpracování informací.¹⁵ Člověk dokáže pojmout jen určitý zlomek přicházejících podnětů, proto děti po určité době přestávají odlišovat podněty irelevantní pro jejich osvojování mateřského jazyka. Například Japonci nerozlišují hlásky (ani písmena) *r* a *l*, ale japonské novorozeně mezi nimi zhruba do jednoho roku rozdíl slyší.¹⁶ Zároveň v určitém věku (okolo 5 let) už dítě obvykle obsáhne základy osvojovaného jazyka, přestože jazyk dále rozvíjí:

*„Despite the fact that the child is still acquiring aspects of his or her native language through the later years of childhood, it is normally assumed that, by the age of five, the child has completed the greater part of the basic language acquisition process“.*¹⁷

Dítě, které se učí určitému jazyku, bude přemýšlet v jeho mezích: „Z výzkumu vývoje dětské psychiky přitom víme, že jazyk má obrovský vliv na formování dětského myšlení.“¹⁸ Pokud tedy daný jazyk nezná pojem „vlevo“ (ale například pouze „na západ, západním směrem“), nebude ho znát ani dítě. V následující podkapitole shrnu princip čtení, psaní a mluvy a jejich učení u dítěte, se zaměřením na jazyk český.

Je možné, že je dítě vystaveno určitým vlivům psaného jazyka již před začátkem povinné školní docházky. Co se týká čtení, například formou pohádek, které mu čtou rodiče před spaním a ukazují mu jednotlivá slova, která právě čtou – dítě si může spojit vizuální podnět celého slova s jeho fonetickou formou. Pokud jde o psaní, děti často umí před příchodem do první třídy napsat svoje jméno. Přesto začíná systematické učení až v první třídě. Dítě se v ní setká s množstvím nových informací, které zahrnuje i seznámení s většinou písmen. Přejít od mluveného slova, na které je dítě zvyklé celý život, k psanému může být traumatický a mohou ho doprovázet nepříjemné zkušenosti.¹⁹ I když děti mohou přicházet z mateřských škol s jistými grafomotorickými dovednostmi, pro správný rozvoj psaní je potřeba dále rozvíjet jemnou i hrubou motoriku.²⁰ Čtení je podobně komplexní a je nutné jeho rozvoj neustále

¹⁵ IMAIOVÁ, Mucumi: *Jazyk a myšlení* (přel. Petra Kanasugi). Praha, Univerzita Karlova, Karolinum, 2017, s. 95.

¹⁶ Tamtéž, s. 76.

¹⁷ YULE, George: *The Study of Language*. New York, Cambridge University Press, 2006, s. 159.

„Přestože dítě si v dalších letech dětství stále osvojuje aspekty jeho, nebo jejího mateřského jazyka, je obvykle předpokládáno, že do věku pěti let dítě dokončilo větší část základního osvojovacího procesu jazyka.“

¹⁸ IMAIOVÁ, Mucumi: *Jazyk a myšlení* (přel. Petra Kanasugi). Praha, Univerzita Karlova, Karolinum, 2017, s. 12.

¹⁹ KUTÁLKOVÁ, Dana: *Průvodce vývojem dětské řeči: logopedická prevence*. Praha, Galén, 2009. 5., přeprac. vydání, s. 172.

²⁰ FASNEROVÁ, Martina: *Prvopočáteční čtení a psaní*. Praha, Grada, 2018, s. 115.

podporovat. Pro dítě je důležité se dopodrobna seznámit se všemi oblastmi jazyka a osvojit si je, protože:

*„dovednost mluvení je jednou ze čtyř klíčových dovedností (vedle dovednosti psaní, čtení a poslechu) a je zároveň jednou ze dvou produktivních dovedností (spolu s dovedností psaní). ... má-li být komunikační kompetence ovládnuta v celé své šíři, musejí být v celé své šíři ovládnuty mj. i všechny čtyři řečové dovednosti“.*²¹

1.3. Výuka čtení a psaní v 1. třídě základní školy

Pro výuku čtení a psaní ve škole se v současné době používá nejčastěji metoda analyticko-syntetická, méně potom genetická a globální.²² Globální metoda spočívá v tom, že dítě pracuje s celými slovy a opakovaným působením si zapamatuje obrazy písma, bez nutnosti znalosti jednotlivých písmen. Osvojuje si tedy rovnou celá slova.²³ U genetické metody žáci nejprve pracují se samostatnými velkými tiskacími písmeny, později se seznamují i s malou abecedou a psací formou. Zpočátku se soustředí hlavně na sluchovou percepci a také na motivaci dětí. Té dosahuje například tím, že se děti seznamují s písmeny pomocí psaní jmen svých blízkých.²⁴

Analyticko-syntetickou metodu používali k učení i na škole sledovaného dítěte. Fasnerová uvádí, že se při ní vychází z mluveného projevu a z celku, který se dělí na části a který se později opět skládá. Výuka čtení a psaní probíhá souběžně.²⁵ V 1. třídě se podle Fasnerové dělí výuka čtení i psaní do tří období. Pro čtení jsou to období následující:

- „1. jazyková příprava žáků na čtení (6–8 týdnů) – předslabikářové období;*
- 2. slabičně analytický způsob čtení (22 týdnů) – slabikářové období;*
- 3. plynulé čtení slov, vět, textu (4–8 týdnů) – poslabikářové období“.*²⁶

V prvním období učitel, jazykový vzor, často žákům předčítá. Výuka se většinou ještě nerozděluje na jednotlivé aspekty (gramatika, sloh, literatura). Rozvíjí se zraková i sluchová

²¹ LACHOUT, Martin: *Kde bydlí řeč. Jazyk a myšlení – osvojování, modely a praxe*. Praha, Metropolitan University Prague Press, 2012, s. 54.

²² FASNEROVÁ, Martina: *Prvopočáteční čtení a psaní*. Praha, Grada, 2018, s. 103.

²³ Tamtéž, s. 136.

²⁴ Tamtéž, s. 138.

²⁵ FASNEROVÁ, Martina: *Prvopočáteční čtení a psaní*. Praha, Grada, 2018, s. 104.

²⁶ Tamtéž, s. 104.

percepce, žák se seznamuje s tiskacími i psacími písmeny. Doporučuje se užití různých didaktických her. Ve druhém období se pracuje se slabikářem a vyvozováním slabik a ve třetím již pracuje hlavně s čítankou. Jak Fasnerová zmiňuje, během tohoto období se mohou nalézat značné rozdíly mezi jednotlivými žáky.²⁷ Přesně to se stalo Ivě a tak poprvé začala naše spolupráce (více v podkapitole 3.1.).

Pro psaní pak vyděluje Fasnerová tyto tři období:

- „1. Období uvolňovacích cviků (až 8 týdnů) – předslabikářové období.*
- 2. Období nácviku vlastních grafémů, slabik, slov a vět (22 týdnů) – slabikářové období.*
- 3. Období procvičování psaní textů a zpětné čtení textů napsaných vlastní rukou (4–6 týdnů) – poslabikářové období.“²⁸*

Nejprve tedy žáci rozvíjí hrubou i jemnou motoriku a začínají psát tužkou. Postupně přecházejí k psaní prvních grafémů, slabik a jednoduchých slov. Procvičují například opisem, diktátem či přepisem. Pokud jim psaní jde, můžou přejít na plnicí pero. V posledním období se žáci soustředí hlavně na zautomatizování psaní, na písarskou a čtenářskou gramotnost. Do písma se už mohou promítat osobní prvky jednotlivých žáků, tyto změny ale pokračují i později.²⁹ Fasnerová zdůrazňuje důležitost správné pozice při čtení a psaní a také správného úchopu psacího náčiní.³⁰

²⁷ Tamtéž, s. 105–115.

²⁸ Tamtéž, s. 116.

²⁹ Tamtéž, s. 117–122.

³⁰ Tamtéž, s. 123–124.

2. VYBRANÉ PORUCHY UČENÍ A DALŠÍ

Ve zvláštních případech nedojde u dítěte k adekvátnímu osvojení jazyka, nebo je osvojování komplikováno vlivem různých poruch. V následující kapitole poskytnu krátký přehled poruch, které by mohly být pro analýzu na základě pozorování a zpráv od odborníků (uvedeno v kapitole 3) relevantní. Při prvním pozorování zkoumaného dítěte jsem určila různé symptomy typické pro dyslexii a dysortografii, v následujících sezením přibýly možnosti vývojové dysfázie, poruchy pozornosti a problémů se sluchem.

2.1.Dyslexie

Porucha, která brání dítěti naučit se správně číst (případně naučit se číst při obvyklých metodách výuky), se nazývá dyslexie. Dítě nemá problémy s inteligencí ani se sociálními a kulturními poměry. Při čtení se často spoléhá spíše na paměť než na opravdové čtení – zapamatovává si slova a věty, při čtení poté často odhaduje. Kutálková mezi chyby typické pro dyslektiky uvádí obrazové záměny (zaměňuje podobná písmena nebo slova), směrové zvraty (zaměňuje například *b* a *d*) či specifická asimilace hlásek (u sykavek nebo i při měkčení). U textu dyslektik často nevnímá obsah, protože se tolik soustředí na správné přečtení.³¹ Příčiny dyslexie mohou být vrozené, tedy biologické (například dědičnost, problémy se zrakem, lehká mozková dysfunkce, překřížená lateralita).³²

2.2.Dysortografie

Za hlavní projevy dysortografie jako poruchy pravopisu jsou považovány specifické dysortografické chyby. Patří mezi ně neschopnost rozlišovat krátké a dlouhé samohlásky, sykavky, slabiky jako *dy–di*, hranice slov, ale také přidání a vynechání písmen. Jak uvádí Zelinková, příčinou těchto chyb můžou být problémy se sluchovým vnímáním, s vnímáním rytmu, s pochopením textu či s nerozvinutou grafomotorikou. Jedinci s dysortografií mají zároveň problémy s gramatickými a syntaktickými pravidly. To může být způsobeno potížemi s rozvojem řeči a osvojováním systému jazyka. Mezi obecné příčiny dysortografie se řadí i poruchy soustředění a paměti.³³

³¹ KUTÁLKOVÁ, Dana: *Průvodce vývojem dětské řeči: logopedická prevence*. Praha, Galén, 2009. 5., přeprac. vydání, s. 172-173.

³² Tamtéž, s. 174.

³³ ZELINKOVÁ, Olga: *Poruchy učení: dyslexie, dysgrafie, dysortografie, dyskalkulie, dyspraxie, ADHD*. Praha, Portál, 2015, s. 100.

2.3. Vývojová dysfázie

Vývojovou poruchu s názvem vývojová dysfázie (případně specificky narušený vývoj řeči) je velmi těžké diagnostikovat. Tato narušená komunikační schopnost se zjišťuje v rámci dlouhodobého procesu za spolupráce mnoha odborníků.³⁴ Klenková předkládá velké množství příznaků, verbálních i neverbálních, které s sebou vývojová dysfázie nese. Mívá problémy se správnou syntaxí i řazením slabik, celkově je řeč často agramatická. Při vyprávění je pro dítě těžké podat posluchači správný sled událostí, navíc mívá menší aktivní slovní zásobu než je obvyklé. Krátkodobá paměť může být také postižena. Mezi neverbální projevy poruchy může patřit porucha kresby nebo jemné motoriky.³⁵ Je důležité vývojovou dysfázii odlišovat od jiných poruch, za které se může zaměňovat (například od sluchových vad), tedy provést správnou diferenciální diagnostiku.³⁶ Dlouhá uvádí, že u dětí narozených bez rizika poškození je nejlepší sledovat vývoj od 3 let. Na monitorování stavu by se měl podílet klinický logoped, neurolog, psycholog a samozřejmě dětský doktor.³⁷ Vývojová dysfázie se často dělí na receptivní a expresivní, tedy podle toho, zda převažují problémy s řečovou recepcí, nebo expresí. Podle Dlouhé se ovšem nejčastěji objevuje vývojová dysfázie smíšená, která zahrnuje oba předchozí typy. Děti s touto poruchou mívají totiž individuální řečové problémy, které se různě kombinují.³⁸ Vývojová dysfázie se často kombinuje s dalšími poruchami, například s ADHD nebo s poruchami učení.³⁹

2.4. Porucha pozornosti

ADHD (*Attention Deficit Hyperactivity Disorder*) a ADD (*Attention Deficit Disorder*) jsou nemoci odlišné, ale pravděpodobné příbuzné. U obou poruch s biologickými příčinami se vyskytují problémy se soustředěním a impulzivitou, ale u ADHD navíc i s hyperaktivitou.⁴⁰ Aby byla dítěti jedna z těchto poruch diagnostikována, musí být objevené symptomy závažné a neúměrné normálnímu dítěti stejného věku.⁴¹ Přijde mi na místě klasifikovat slovo „normální“. Samozřejmě není možné poskytnout přesný popis toho, co je normální, ale pro potřeby této práce tím označuji cosi, co je společné pro většinu populace.

³⁴ KLENKOVÁ, Jiřina: *Logopedie: narušení komunikační schopnosti, logopedická prevence, logopedická intervence v ČR, příklady z praxe*. Praha, Grada, 2006, s. 71.

³⁵ Tamtéž, s. 70–71.

³⁶ Tamtéž, s. 71.

³⁷ DLOUHÁ, Olga et al.: *Poruchy vývoje řeči*. Praha, Galén, 2017, s. 123.

³⁸ Tamtéž, s. 120–123.

³⁹ Tamtéž, s. 127–129.

⁴⁰ MUNDEN, Alison, ARCELUS, Jon: *Poruchy pozornosti a hyperaktivita: ADHD, ADD. Přehled současných poznatků a přístupů pro rodiče a odborníky* (přel. Dagmar Tomková). Praha, Portál, 2002, s. 11.

⁴¹ Tamtéž, s. 21.

V rámci akvizice řeči a celkového vývoje dítěte je tedy normální to, co je považováno v danou chvíli za obvyklé pro většinu dětí stejného věku. Děti s ADHD a ADD jsou oproti ostatním ve třídě často pozadu, také mnohdy trpí poruchami učení. Nejsou schopny tak dlouhého soustředění jako ostatní, mohou mít problémy i se čtením a psaním. To vše může vést k potížím ve škole.⁴² Tyto poruchy s sebou navíc nesou celý soubor dalších problémů, kterými může dítě trpět. Asi u poloviny případů se vyskytují poruchy chování (například agrese), emoční problémy nebo problémy se sociálními interakcemi.⁴³

2.5.Problémy se sluchem

Jelikož zkoumané dítě pochází z rodiny, ve které jsou přítomné potíže se sluchem, bylo na místě domnívat se, že by mohlo mít dítě obdobný problém. Existuje samozřejmě mnoho příčin, které by mohly potíže se sluchem způsobit, například při percepční periferní nedoslýchavosti dochází k postižení vnitřního ucha, sluchového nervu nebo buněk.⁴⁴ Převodní periferní nedoslýchavost byla ale pro zkoumané dítě pravděpodobnější možností. Sluchové buňky nejsou v takovém případě narušené, ale něco brání v přenosu zvuku.⁴⁵ U nedoslýchavých dětí s převodní nedoslýchavostí nemusí být osvojování jazyka natolik opožděné, může být víceméně podobné jako u slyšících.⁴⁶ Nicméně pozdější návštěva u foniatra (podkapitola 4.2.) tuto eventualitu téměř s jistotou vyloučila. Jazykový vývoj ovšem mohl být ovlivněn i tím, že dítě trávilo hodně času s nedoslýchavými prarodiči. V případě dědečka se jedná o naprostou hluchotu a jeho produkce řeči se omezuje na občasné, špatně vyslovované, zkomolené slova a znakový jazyk. Babička trpí výraznou nedoslýchavostí, její řeč je poměrně plynulá, ale také zvukově odlišná od řeči zdravého člověka. Dítě se v předškolním věku spolu s mluveným jazykem naučilo i pár znaků znakového jazyka.

⁴² Tamtéž, s. 25.

⁴³ Tamtéž, s. 27.

⁴⁴ HORÁKOVÁ, Radka: *Sluchové postižení: úvod do surdopedie*. Praha, Portál, 2012, s. 13.

⁴⁵ Tamtéž, s. 13.

⁴⁶ LECHTA, Viktor: *Symptomatické poruchy řeči u dětí* (přel. Jana Křížová). Praha, Portál, 2002, s. 14.

3. PRŮBĚH VÝZKUMU

3.1. Základní informace o dítěti

Sledovaným dítětem byla dívka ve věku 8–9 let, zde uváděna pod pseudonymem Iva. Dívka, jedináček, žije celý život v Praze, ovšem na různých místech. Do začátku školní docházky žila ve společné domácnosti s matkou i otcem, poté ovšem otec z jejího života zmizel. S matkou se přestěhovaly z bytu do domu k matčině kamarádce, která má dceru o pár let mladší než Iva. Zhruba v polovině třetí třídy se Iva s matkou opět přestěhovala, tentokrát do bytu k matčiným rodičům, kteří mají sluchové problémy (více v podkapitole 2.5.).

V rámci doučovacího programu jsem s Ivou začala pracovat již v roce 2017, kdy dívka právě končila 1. třídu základní školy a začínala zaostávat za svými spolužáky, hlavně ve čtení. Rané pozorování z tohoto období je uvedeno v podkapitole 4.4. V tu dobu jsme se scházely pravidelně každý týden, pokud nevznikla neobvyklá situace (například nemoc, nebo nenadálý odjezd). Schůzky, trvající zhruba jednu až dvě hodiny, probíhaly vždy po škole, kde jsem Ivu vyzvedla a jely jsme se učit do mého bytu. Po skončení jsem Ivu odvezla za její maminkou. Jednou jsem měla možnost navštívit Ivu ve třídě při vyučování (v souvislostech uvedeno v podkapitole 4.4.1.).

Od matky jsem se dozvěděla, že Iva již ve školce měla problémy se zapadnutím do kolektivu, dokonce byla i šikanovaná. Na základní škole se situace obrátila, Iva byla na své spolužáky často hrubá jako fyzicky, tak slovně. Nebylo to však cílené trápení někoho jiného, jen si často neuvědomovala svou sílu (například chtěla upoutat něčí pozornost a velmi silně ho štípla do ruky), nebo dopad toho, co říká. Měla potíže se soustředěním a byla často hyperaktivní, což se projevilo doma i ve škole.

3.2. Základní informace o analýze

Pozorování potřebné pro tuto práci probíhalo, když byla Iva ve 2. a 3. třídě základní školy. Naše schůzky zůstávaly po organizační stránce víceméně stejné. Po skončení vyučování jsem Ivu vyzvedla a jely jsme ke mně domů, po skončení jsem ji odvezla za matkou. Odlišnost spočívala v průběhu sezení. Po dobu pěti po sobě jdoucích týdnů v roce 2018 a následně v roce 2019 byla Iva natáčena při čtení a rozhovorech, zároveň byl zaznamenáván její psaný projev. Mezitím jsme se ovšem vídaly pořád každý týden na obvyklé doučování. V roce 2020 proběhlo ještě jedno, kontrolní natáčení, aby bylo možné srovnat jazykový vývoj. Po natáčení byly pořízeny přepisy všech tří oblastí (Přílohy 2–12) a podrobně analyzovány (kapitola 5.). Díky dívčině matce jsem měla přístup ke zprávám od logopeda, foniatra a

z pedagogicko-psychologické poradny (zestručněný obsah zpráv lze najít v kapitole 4.), které jsem mohla při analýze použít. Při analýze bylo tedy použito vlastního pozorování a těchto zpráv.

4. ZPRÁVY OD ODBORNÍKŮ A RANÉ POZOROVÁNÍ

Během jednoho půl roku (květen–říjen 2018) navštívila Iva logopeda, foniatra a pedagogicko-psychologickou poradnu. Protože ve škole zaostávala za ostatními více a více, bylo vhodné podniknout určité kroky ke zjištění jejího aktuálního zdravotního stavu. Údaje v kapitolách 3.1–3.3 jsou zde uvedeny na základě zpráv od odborníků, které mi zákonný zástupce dítěte poskytl se souhlasem ke zveřejnění. Naneštěstí chybí zpráva od očního lékaře, kterou se nám nepodařilo získat, byla ovšem zcela bez nálezu.

4.1. Logoped

Ve zprávě z logopedické ambulance se uvádí, že vývoj řeči byl zřejmě ovlivněn závadou či poruchou řeči, ale zpětně to lze určit jen obtížně. V současné době se prý u dítěte vyskytují určitá rezidua, vývojové vady učení, porozumění a sluchová diferenciací. Logoped naznačoval i další možnou spolupráci, a to zejména výchovu sluchového vnímání, zpřesnění artikulace a prevenci upevnění rychlého řečového tempa. K další spolupráci bohužel nedošlo.

4.2. Foniatr

Zpráva začíná krátkým vhladem do minulosti a života dítěte. První slova prý vyslovila Iva v roce, ve dvou letech je spojovala v první věty – ale to může být zkreslená informace, usuzuje se tak pouze podle paměti matky. Rodiče matky mají těžkou poruchu sluchu, ale ne vrozenou, nýbrž postupně získanou. Iva u foniatra spolupracovala, její porozumění v běžném kontaktu je dle lékaře neporušeno a její artikulace je správná.

Foniatr provedl také pár testů. Jedním z nich byl test fonemického sluchu dle Škodové⁴⁷, ve kterém se dvakrát vyskytla chyba ve znělosti a neznělosti, ale to mohlo být kvůli nepochopení významu slov. Dalším provedeným testem byl Token test⁴⁸, kde dítě chybovalo ve 4. části (6 určujících znaků).

⁴⁷**Test fonemického sluchu dle Škodové** je standardizovaný test založený na interakci výzkumníka s dítětem. Pomocí reakcí na obrázkové karety se u dítěte testují následující kategorie – znělost a neznělost, kontinuitnost a nekontinuitnost, nosovost a nenosovost, kompaktnost a difúznost. Zdroj: ŠKODOVÁ, Eva, MICHEK, František, MORAVCOVÁ, Marie: Hodnocení fonemického sluchu u předškolních dětí. In: *Klinická logopedie v praxi* 2, 1995, 3, s 13–18.

⁴⁸**Token test** je diagnostický test, během něhož se používá sada žetonů různých barev, tvarů a velikostí. Výzkumník zadává dítěti instrukce, podle kterých dítě s žetony manipuluje. Náročnost se zvyšuje s počtem žetonů a charakteristik. Token test slouží k vyšetřování porozumění větám, obecně i kognitivních funkcí. Zdroj: SMOLÍK, Filip, SEIDLOVÁ MÁLKOVÁ, Gabriela: *Vývoj jazykových schopností v předškolním věku*. Grada, Praha 2014, s. 209–210.

Dle informací z foniatrického vyšetření se zdá, že Iviny případné problémy s jazykem patrně nejsou fyzického původu. To přímo potvrzoval v závěru i foniatr - „*dnes neprokazují jednoznačně organický podklad potíží...*“⁴⁹. Uváděl také, že nelze s jistotou zpětně diagnostikovat vývojovou poruchu řeči, ani pro to nenapovídá současný stav artikulace a vývoje řeči v oblasti fonologicko-fonematické, syntakticko-gramatické a lexikální. Zároveň ale potvrdil, že se projevují drobné známky potíží v oblasti sluchové diferenciacce a krátkodobé slovní paměti, které mohou naznačovat přítomné specifické poruchy učení.

4.3. Pedagogicko-psychologická poradna

Tato zpráva je nejdetailnější ze všech uvedených. Začíná anamnézou, ve které je uvedeno, že psychomotorický vývoj Ivy je v normě. Jako důvod vyšetření se uvádí problémy s učením, zejména s českým jazykem, a také složitá situace chování v kolektivu. Hlavní část zprávy je rozdělena na část psychologickou, část speciálně-pedagogickou a část pedagogickou. Obsahuje také návrhy na úpravu přístupu k dítěti ve škole.

4.3.1. ČÁST PSYCHOLOGICKÁ

Podle ní Iva navazovala kontakt bez větších obtíží, v komunikaci byla spontánní. Byl u ní zpozorován zvýšený psychomotorický neklid a také broukání, pohvizdování, pomlaskávání. Její slovní zásoba byla omezená v tom smyslu, že často hledala pro předměty správné výrazy, a pokud je nenašla, složitě věci popisovala. Podobné případy jsem zaznamenala i během našich sezení (příklad uveden v podkapitole 5.2.2). Nastal i okamžik, kdy si slova spletla, ale většinou se i u chyby zdržovala v určitém tematickém okruhu (například *kamna* a *hrnec*). Porozumění instrukcím nebylo nejlepší, často bylo potřeba instrukce zopakovat a také se ujišťovat, že dítě zadání rozumělo. Během vyšetření Iva psychologovi automaticky tykala.

V pásu průměru byla aktuální úroveň rozumových schopností dítěte i všeobecná informovanost, ta už ovšem na hranici průměru a podprůměru, s podezřením na potíže ve smyslu receptivní a expresivní poruchy řeči.

4.3.2. ČÁST PEDAGOGICKO-PSYCHOLOGICKÁ

⁴⁹ Kvůli zachování anonymity nejsou o zdroji uváděny bližší informace.

4.3.2.1. PSANÍ

Dle zprávy měla Iva sešit často v nesprávné pozici, téměř kolmo, a psací náčiní držela nesprávně čtyřmi prsty. Přepis jí problémy nedělal (tempo přiměřené, výsledek bez chyby), ale s diktátem měla větší potíže – tempo bylo pomalé a navíc často chybovala. Největší problémy se vyskytovaly v diakritice (buď chyběla, nebo byla nesprávně užita, například *d'i*, *t'i*, *ňi*), psaní velkých písmen (některá méně používaná si těžko vybavovala), dodržování hranic slov a psaní měkkého, nebo tvrdého *i*, *y* (například *dy*, *di*). Navíc se během diktování často ptala přímo psychologa, jak má co napsat.

4.3.2.2. ČTENÍ

Čtení bylo dle zprávy poměrně plynulé, ale zároveň pomalejší, u delších slov si dívka pomáhala slabikováním. Postupně klesalo množství přečteného textu a chybovost narůstala (během třetí minuty už přečetla správně jen polovinu slov). Docházelo k odhadům slov a vynechala řádek, aniž by si toho všimla. Co se týče porozumění přečtenému textu, pamatovala si určité části a ty se pak snažila pospojovat do celého příběhu, čímž docházelo ke zkreslení. Pokud psycholog použil návodné otázky, Ivě to velmi pomohlo k dovybavení příběhu. Podobnou zkušenost jsme při našem čtení bohužel neměly, Iva si i s návodnými otázkami příběh stěží vybavila (příklad rozhovoru lze nalézt v podkapitole 5.2.2).

Zrakové rozlišování měla dívka dle poradny v pořádku, ale se sluchovým měla problémy (zvláště *č/š*, *b/p*, *t/d*, *dy-ty-ny/di-ti-ni*). Také sluchová analýza byla pomalá a nejistá.

4.3.2.3. ČÁST PEDAGOGICKÁ (vyhodnocení plánu pedagogické podpory)

Z domácích sešitů se zjistilo, že přetrvávají problémy s diakritikou (hlavně s délkami hlásek). Navíc Iva vynechává nějaká písmena, byť zřídka. Ve školních sešitech, tedy kde se nacházejí poznámky psané přímo ve škole, bez klidu během domácí přípravy, bude podle psychologa situace horší.

Závěrem z celého vyšetření dle psychologa vyplývá, že dívka trpí dysortografií a má také dyslektické potíže. Je zde též podezření na vývojovou dysfázii receptivní i expresivní. Psycholog doporučil návštěvu klinického logopeda (kvůli potvrzení dysfázie) a foniatra (stručné shrnutí jejich zpráv se nachází v podkapitolách 4.1. a 4.2.). Zároveň dívce doporučil ve škole používat tabulku se vzory písmen, učitelům pak nehodnotit specifické chyby a poskytnout dítěti dostatek času na práci i kontrolu. Poskytl také doporučení ke speciálně

pedagogickým nápravám, jako je například nácvik správného úchopu, psaní diakritiky současně s písmenem či sluchové rozlišování délky hlásek pomocí bzučáku.

4.4. Rané pozorování

S Ivou jsem začínala pracovat v polovině roku 2017, když právě končila 1. třídu základní školy. V rámci doučovacího programu jsme se scházely pravidelně jednou týdně, pouze ve výjimečných případech méně (například kvůli nemoci). Náplň našich hodin většinou tvořily domácí úkoly a čtení. V následujících podkapitolách stručně popíšu rysy jejího čtení, psaní a mluvy v prvním roce našeho setkávání. Bohužel z té doby nemám žádné podrobnější záznamy, v té době šlo jen o doučování a ne probíhající výzkum, mohu tedy spoléhat jen na svou paměť.

4.4.1. ČTENÍ

Iva začala na konci 1. třídy zaostávat za svými spolužáky, kteří přešli ze čtení jednotlivých písmen na čtení po slabikách poměrně plynule, jí to naopak činilo velké obtíže. Slova buď četla starým naučeným způsobem, tedy po písmenkách, nebo si slovo nejprve potichu přečetla pro sebe a teprve poté je celé řekla nahlas. Nejen, že tento proces zabral mnohem víc času, ale pokud šlo o slovo s více než třemi slabikami, na konci už zapomínala slabiky první a z uvedeného slova vznikl přečtením nesmysl, nebo slovo jiné. Další problém, který Ivě ztěžoval čtení, byla její roztěkanost. Po domluvě s rodinným zástupcem dívky a se zástupcem její školy jsem měla možnost strávit s Ivou jednu hodinu výuky s ní ve třídě. Podle její vyučující ve třídě nedokázala udržet pozornost, neustále ji rozptylovaly malé podněty, což jsem si na hodině sama ověřila. To mě přivedlo na myšlenku o poruše pozornosti.

V dalším půlroce se Iva naučila poměrně solidně slabikovat, stále ale upřednostňovala takzvané „dvojí čtení“ – nejprve si slovo potichu přečíst pro sebe, způsobem, který jí vyhovoval nejvíce (tedy po písmenech), poté ho teprve říct nahlas. Při přechodu z písmen na slabiky jsme uplatňovaly zpívanou metodu (záměrně jsme při čtení protahovaly samohlásky), která se sice osvědčila při rozlišování toho, co je slabika a co ne, ale zvýraznila její problém s rozpoznáním krátkých a dlouhých samohlásek.

Byl vidět opravdu markantní rozdíl mezi začátkem hodiny a jejím koncem. S postupem času začala Iva chybovat častěji a ve větší míře. Domýšlela si konec slova podle jeho začátku a místo přečtení zkoušela hádat.

4.4.2. MLUVA

Často se stávalo, že Iva zapomínala označení pro různé předměty. Pokud byl označovaný předmět v dosahu, plně substituovala slovní výrazy deiktickými gesty. Občas vynechávala i konce vět, a to hlavně v případech, kdy mi něco sdělovala bez cíle, mluvila jen proto, aby něco řikala, ne aby se podělila o nějaký obsah.

4.4.3. PSANÍ

S přepisem neměla Iva nikdy problémy, ale diktáty se ukázaly být její Achillovou patou. Často nepoznala, co je samostatné slovo, předložky pravidelně připojovala k následujícímu slovu. Nejvíce chybovala u psaní diakritiky, *s/z*, *b/p* a *i/y*. Písmo měla zprvu neuspořádané, ale poté se díky používání písanek ustálilo. Faktem ale zůstává, že zhruba do poloviny první třídy probíhal její celkový vývoj stejně jako u ostatních dětí, teprve později začala zaostávat, hlavně v oblasti čtení. Myslím si, že vývoj písma byl a doteď je ekvivalentní s jejími spolužáky.

5. PODROBNÁ ANALÝZA

Jádrem této bakalářské práce je případová studie dítěte s netypickým průběhem osvojování jazyka. Dítě, pro tuto práci vystupující pod jménem Iva, bylo ve věku 8–9 let dvakrát podrobeno pozorování za účelem zjištění případných jazykových vad. V každém turnusu byla Iva zhruba s týdenním rozestupem natáčena na videokameru při čtení, psaní a spontánní komunikaci s pozorovatelem (pozorovatelem je autorka této práce). Bohužel při čtení nebylo možné využít eye-tracking, sledování pohybu očí, kvůli nedostupnosti technologie. Přepisy všech tří oblastí jsou k nalezení v Přílohách 2–11. Pro srovnání jazyka připojuji ukázkou přepisu z pozdějšího období, kdy bylo Ivě 10 let (Příloha 12). Toto pozorování proběhlo přibližně po roce a půl od prvního natáčení.

5.1. Obecný průběh a první natáčení

Každé naše sezení probíhalo podle určitého scénáře, aby data bylo možné patřičně porovnávat. Bohužel tím vznikla možnost, že aktivity na konci sezení budou vykazovat více chyb než obvykle, jelikož Iva už byla po předchozích vyčerpána. Tomu jsem se snažila předejít zařazením náročnějších částí na začátek. Po příchodu a případně krátkém rozhovoru Iva začala číst krátké básničky, poté delší texty, pak jsme přešly k psaní. Kratší rozhovory probíhaly místy například i v průběhu čtení, podle toho, jak moc byla Iva ten den soustředěná, delší většinou o pauze mezi čtením a psaním. Jelikož šlo o spontánní komunikaci, nedal se přesně vymezit čas na mluvení, nebo obsah promluvy. Čtení byla aktivita časově nejnáročnější.

Před prvním natáčením byla Iva viditelně nervózní. Přestože jsme spolupracovaly v rámci doučování už dávno předtím, než k němu došlo, a komunikace mezi námi probíhala na přátelské úrovni, najednou byla rezervovanější. Nervozitu jako faktor pro větší množství chyb jsem se snažila zredukovat výběrem prostředí. Natáčení probíhalo na místě, které Iva dobře zná, a to v mém bytě, ve kterém probíhaly naše doučovací hodiny. Byla zajištěna maximální konformita, zredukován hluk okolí a další hlukové faktory. Prostředí je nejednou popisováno v našich rozhovorech, protože Iva často zaměřuje pozornost na věci kolem sebe, je zvědavá a hodně se vyptává. Další věcí, kterou jsem se pokusila snížit její nervozitu, bylo seznámení s průběhem sezení. Vysvětlila jsem jí, co přesně budeme dělat, ukázala jsem jí kameru a nechala ji, ať si zkusí obsluhovat stativ. Nervozita z ní z větší části opadla, byla uvolněnější a veselejší. Začaly jsme se čtením.

Pro čtení jsme používaly sbírku dětských básniček *To jsem blázen*⁵⁰ a sbírku pohádek *Motýlí královna*⁵¹. Básničky byly vybrány hlavně kvůli jejich délce a jednoduchému jazyku, který ale místy obsahoval i slova, která mohla Ivě rozšířit slovní zásobu, respektive ukázat, zda je už ve své (především pasivní) slovní zásobě má. Další výhodou sbírky bylo rozvržení stránek – na levé straně se ve většině případů nacházela krátká básnička, vpravo obrazové ztvárnění jejího obsahu. Při několika příležitostech právě obrázek pomohl Ivě k pochopení významu básně. Jediný záporný rys knihy byla grafika písma. Samotné básničky byly sice vytištěny obvyklým, celkem velkým, patkovým tiskacím písmem, ale jejich názvy tvořil font napodobující ozdobné psací písmo. To příležitostně ztěžovalo čtení. *Motýlí královna* byla zařazena do natáčení hlavně kvůli obsahu, který se Ivě líbil, proto jsem předpokládala, že pro ni bude čtení zábavnější a bude se do něj pouštět s chutí. Naneštěstí kniha obsahuje dost výrazů, které se v Ivě slovní zásobě vůbec nevyskytují, což ji nakonec dost odrazovalo. Písmo bylo vcelku malé, ale většinou čitelné – za rušivý prvek pokládám pouze občasné tmavé podkladové ilustrace.

První věc, která byla u čtení opravdu viditelná, bylo Ivino držení těla. Nad knihou se hrbila, byla celá schoulená do klubička. Zamezovala tím přístupu světla, knihu měla od obličeje ve vzdálenosti asi dvou centimetrů. Ukázala jsem jí správné držení těla i knihy, ale bohužel ani při opakovaných výzvách nevydržela dlouho sedět rovně a knihu držela pořád moc blízko. Tento problém přetrvával po většinu našich sezení.

V rámci částí hodin zaměřených na psaní jsme hodně čerpaly z jejich školních učebnic a pracovních sešitů. Také je nutno uvést, že ne vždy dívka psala celé texty formou diktátu, občas se jednalo jen o doplňovací cvičení nebo například přepisy. Cílem nebylo prověřit pouze znalost gramatiky, ale také schopnost psát či zjistit, jaký vliv má psaní celých slov a vět na míru chybovosti. Občas Iva psala text sama, měl formu jakéhosi zápisu do deníčku. Občas jsem jí text na diktát vymyslela já, nebo jsem se volně inspirovala nějakým textem z knihy, nebo učebnice. U daných přepisů je vždy uvedeno, jakou formu psaní mělo.

V oblasti mluvy jsem se rozhodla spoléhat na spontánní, nepřipravenou komunikaci, a to z následujících důvodů. Děti se rychle unaví, nedávají u řízené komunikace pozor a jsou

⁵⁰ KREJČÍ, Jan: *To jsem blázen*. Praha, ANYWAY, 2002.

⁵¹ ŠTĚTINOVÁ, Dagmar: *Královna motýlů a jiné pohádky*. Praha, Vyšehrad, 2000.

často demotivované. Přirozená komunikace je uvolněná, dítě se nekontroluje, pracuje celým tělem. U spontánního dialogu dítě celkově není tolik nervózní a bez zadaných otázek je vidět, jak dítě běžně komunikuje s okolím. K tomu dopomohl i fakt, že jsme se znaly dlouho před natáčením a Iva mě bere jako svou blízkou známou. Samozřejmě vzniká jistá nevýhoda, a to neobvyklý obsah promluvy. Iva komentovala hlavně věci okolo sebe a k jiným tématům jsem ji musela otázkami navádět. Nejednalo se však opolostrukturovaný rozhovor, nýbrž o nestrukturovaný, neměla jsem nic připraveno předem.

5.2. První turnus

Prvních pět natáčení proběhlo v říjnu a listopadu roku 2018, kdy bylo Ivě 8 let. Přepisy čtení, psaní a mluvy jsou k nalezení v Přílohách 2–6 (Přepisy 1–5). V následujících podkapitolách z nich budu používat úryvky.

5.2.1. ČTENÍ

V Ivině čteném projevu lze zachytit několik opakujících se znaků. Zaprvé jde o stoupavou intonaci na místech, kde se má objevovat klesavá. Jedná se o opravdu častý jev, jako kdyby se Iva stále ptala, jestli čte správně. To mě zpočátku motivovalo k povzbuzujícím frázím typu *správně, pokračuj* a podobně. Ivu to však spíše rušilo, než podporovalo, jak mi řekla na konci prvního sezení, proto jsem se podobných pobídek později vyvarovala. Tato stoupavá intonace se v básničkách objevovala nejčastěji na jejich začátku, Iva pravděpodobně delším čtením získávala více sebevědomí a byla si vědoma, že umí slova správně přečíst, když se snaží. Zároveň se stoupavá intonace objevovala řidčeji v básních (případně strofách) složených pouze z kratších veršů, a to zhruba do čtyř slov, za předpokladu, že slova nebyla složitá. Pro srovnání příkládám dvě následující básně:

SIVIŠ-TĚNÍ (PB)

Na gol-fovémhřiš-ti (SI)

seděli dva s/viš-ti,

nevšiml...nevšimli si, že jim míč...míčky (SI)

kolem hlavy sviš...sviš-tí.

Pak u-pros-tředhřiš-tě (SI)

t/refil mí-čeksviš-tě,

t/refil míček sviště,

*jak to umí je...nomsví-ští,
d/vě hodiny pištěl.*

S/LUKA S/LUKEM

Lovec s/puš-kou (SI) u/rybníku. Rybníka.

Už má d/lou-hou ch/ví-li.

Za rá-kosím (SI) slu...sluka (SI) s/lukem (SI)

Za-mí-ří a...s/třílí (SI)

jed-ním slo-vemparada.

Tre-fi-la ho s/k/věle (SI)

roz...rov-nou pod/zada. Záda.⁵²

Samozřejmě zde můžou hrát roli další faktory, jako je například znalost čtených slov. Stoupavá intonace byla výrazně častější u slov, která, jak se domnívám, Iva neznala vůbec, nebo nebyly v její aktivní slovní zásobě. Nebylo v našich časových možnostech, abych se jí ptala na každé slovo, ale při několika příležitostech jsem to udělala, když jsem viděla, že má dívka s přečtením velký problém. V takových případech nikdy slovo neznala, nebo mi řekla, že ho už slyšela, ale neví, co znamená. Následující ukázka obsahuje například slovo *cvendy*, které jsem neznala ani já. Po sezení jsme si ho s Ivou vyhledaly a zjistily jsme, že se jedná o železnobrodský regionalismus pro slovo *bludičky*⁵³.

*„C...c/vedn/dy (SI) od mokré-ho ven...men...Bendy (SI) nech...nech-te mě obo...obe-
jít mokří-nu (SI), “ dál se na proše...proše-ní (SI) tru-hlár.*

„Cvendy, od mokrého Bendy, nechte mě obejít mokřinu, “ dal se do prošení truhlář.⁵⁴

Tím se dostávám k dalšímu bodu, a to velikosti slovní zásoby. Ivina slovní zásoba je omezená, často měla problémy s porozuměním daného textu jen proto, že neznala relevantní slova.⁵⁵ To samozřejmě nebyl problém jen u čtení, ale i u dalších zkoumaných oblastí. Na moje otázky, zda dané slovo zná, odpovídala kladně, ale když jsem ji poprosila o

⁵² Přepis 4

⁵³ *Slovník nářečí českého jazyka* [online]. Brno: dialektologické oddělení Ústavu pro jazyk český AV ČR, v. v. i. © 2016– [cit. 2020-08-11]. Dostupné z: <http://sncj.ujc.cas.cz>.

⁵⁴ Přepis 2

⁵⁵ Jak jsem již uváděla, nebylo v časových možnostech zjišťovat, zda Iva rozumí každému slovu, které četla déle. Také je možné, že po mých otázkách na obsah nevěděla Iva odpovědi hlavně proto, že se musela příliš soustředit na čtení, než aby vnímala obsah (rozebráno důkladněji v podkapitole 5.2.2.).

vysvětlení, neřekla nic. Přesto, že jsem jí slovo poté vysvětlila, při dalším čtení opět nevěděla, co znamená. Na druhou stranu jsem z rozhovorů zjistila, že má rozsáhlejší slovní zásobu v oblastech spojovaný s moderními technologiemi. Bohužel popisy nových her, které hraje ona a její spolužáci, nejsou na záznamech, protože k nim docházelo na cestě pravidelně hned poté, co jsem dívku vyzvedla ze školy.

Dalším problémem při čtení bylo rozdělování slov. V prvním případě je jednalo o rozdělování na menší celky, na slabiky. V celém turnusu Iva slova při čtení často slabikovala, hlavně slova o třech a více slabikách. Ale někdy se stávalo, že dlouhá slova pro ni nebyla problém a slabikovala dvouslabičná. V následující ukázce je ovšem čtyřslabičná slova nejprve přečetla sama pro sebe, tedy „v hlavě“, proto pravděpodobně nedošlo ke slabikování nahlas:

CHAMELEON (PB)

Chameleón...

dob-rák (SI) od kosti (SI)

velmi ne-rad chodí

*do sl...do společnosti (PB).*⁵⁶

Druhým případem bylo výrazné oddělování některých hlásek od zbytku slova. Velmi problematická pro ni byla slova začínající na vz- (například *vzbudit*). I v tomto případě se výrazné oddělování hlásek v projevu ukázalo jako její běžná metoda čtení. Mimo jiné to často praktikovala u slov začínajících na dvě souhlásky, tedy například *vzbudit*, *skřivan* nebo *probudit*. Z tohoto stylu četby potom vznikala úplně nová slova. Iva četla tak, jako by brala první souhlásku jako předložku a teprve druhou jako součást slova. Nutno podotknout, že i pro přečtení předložky a následujícího slova často používala velmi výrazné oddělení, které není v přirozeném čteném a mluveném projevu typické, například ve větě *s/tah...stahovat k/ned-lí-ky z/háčku*⁵⁷ se objevují obě varianty.

Naše čtení poměrně krátkých básní a textů někdy trvalo i hodiny, a to i z důvodu častého opakování, které se vyskytovalo v několika typech. První typ představoval zopakování celého slova poté, co ho Iva slabikovala, kde se sice občas spletla, ale většinou ve výsledku slovo přečetla správně (*s/bram-bo-ro-ve...bram-borem*⁵⁸). U druhého typu se jednalo o opakování

⁵⁶ Přepis 1

⁵⁷ Přepis 3

⁵⁸ Přepis 4

slabik, například vy...vy...vy-*le-tě-ly*⁵⁹. Dítě si rovněž domýšlelo slovaještě předtím tím, než je opravdu přečetlo (*ručkama* místo *ružičkama*⁶⁰) a pokud si toho všimlo, opravy nám zabíraly další čas. Opravdu výjimečně se stávalo, že dívka při čtení vynechala řádek, ale když se tak stalo, ničeho si nevšimla.

Dalším opakujícím se znakem bylo nedodržování výslovnosti dlouhých a krátkých samohlásek. Nejen, že dívka mnohokrát přečetla dlouhé samohlásky jako krátké, ale stávalo se i, že v průběhu čtení délku zaměnila, přestože ji na začátku přečetla dobře, například u slovesa *vítala* –*vít...vitál...vi-ta-la*⁶¹. Iva také zaměňovala vizuálně podobná písmena, například *h* a *b* (*bolka* místo *holka*⁶²), ojediněle třeba *i* a *l* (*příklil* místo *přikryl*⁶³). To se ale více projevilo při druhém natáčení, proto se této oblasti budu věnovat později.

Dívka nedokázala adekvátně využít měkčení, četla *i* jako *yi* v případech, kdy se tím zcela změnila výslovnost celého slova (...*tak ty je nesu*, ... místo ...*tak ti je nesu*, ...⁶⁴). Opravdu ojediněle docházelo k opačnému případu, tedy že četla změkčeně, i když to nebylo správně, například přečetla *d'isko* místo *disko*⁶⁵. Je ale pravděpodobné, že se tady se jedná spíše o neznalost přejatého slova.

5.2.2. MLUVA

Začátkem natáčení byla Iva vysoce rozptylována obyčejnými věcmi, které u mě doma viděla. Také často vstávala a po bytě se procházela. Běžné předměty jako fotky, sošky či květiny upoutávaly její zájem, pozornost nebyla soustředěna na aktuální úkol, ani na konverzaci, ale přeskakovala rychle od jednoho k druhému. Většinou také k daným věcem vyjadřovala svůj názor:

I: To tam je přilepený? (ukazuje na figurku na komodě)

M: Není.

I: Ahá. To je pěkná želvička! (ukazuje na jinou figurku)

M: Žejo!

I: To se mi líbí.

⁵⁹ Přepis 3

⁶⁰ Přepis 5

⁶¹ Přepis 4

⁶² Přepis 5

⁶³ Přepis 3

⁶⁴ Přepis 4

⁶⁵ Přepis 1

M: Tu jsem přivezla z Řecka.

I: Řecko, to je pravda. I tahle je taková pěkná, ale mně se víc líbí ta zelená. (ukazuje na další figurku na komodě)

M: Jó.⁶⁶

Iva chtěla hodně věcí dělat sama, být nezávislá, ale na druhou stranu také dost akcí výhradně se mnou, například svačit chtěla pouze v případě, že se s ní najím také, i když měla podle svého prohlášení velký hlad. Stejně to bylo s pitím. Často používaná věta *si dáš ty, to si dám já* a její variace nás doprovázela po celou dobu natáčení.

K popisu chování Ivy je nutno připojit ještě jednu poznámku. Když jsme začaly natáčet, měla značný problém se vulgárními slovy a neuctivým chováním, což nám práci ztěžovalo. Je samozřejmě pochopitelné, že se dítě po hodinách práce ve škole hůře soustředí a nechce se mu pracovat, ale občas to zacházelo do takové míry, že jsme s její matkou uvažovaly o nástupu prepuberty. Naštěstí se vše časem zmírnilo, ale přesvědčováním a kompromisy jsme strávily soustu času, který by se určitě dal využít efektivněji:

M: Tady jsme četly. Potom druhá...

I: To už jsme udělaly!

M: No a teď budeme číst tady.

I: (napodobuje) A teď budem číst tady.

M: Tady a tuhle stránku.

I: To si děláš prde!*

M: Nemluv sprostě! Tak tohle a tuhle stránku do sem. To je dobrý, ne? To je jako jedna stránka.

I: Ne! Toto a toto a basta!⁶⁷

S vyjadřováním konkrétním myšlenek měla Iva také nesnáze. Pomáhala si ukazováním a celkově gestikulací, ale mnohdy to ani zdaleka nestačilo na pochopení významu. Pouze když jsem ji snažila dovést k odpovědi upřesňujícími otázkami a dalšími způsoby, dopracovaly jsme se ke kýženému výsledku:

⁶⁶ Přepis 1

⁶⁷ Přepis 3

I: Vy to tady máte tak starý, to je takový.

M: Cože to?

I: Vy to tady máte tak starý a tady to smrdí, já to zavřu, tady takhle. Tady smrdí, ten tvůj táta kouří jak pras. To je hroznej smrad.*

M: A cože máme starý?

I: No ty pé... Toto! To je z Velikonocí!

M: Z Velikonocí?

I: No tak z Vánocí nebo něco.

M: Co?

I: No fakt.

M: Jakože nemáme ještě výzdobu vánoční, myslíš? (záporně vrtí hlavou) Tak co myslíš?

I: Ale né, že to tady máte prošlý, bonbonky a tak, anebo sladkůstky. (ukazuje na misku na polici)

M: To není prošlý.

I: Fákt?

M: Né, to je pečlivej výběr.⁶⁸

Několikrát jsem se Ivy ptala, co jsme četly minule, abych zjistila, zda si rozečtený příběh pamatuje. Bohužel byla vždy odpověď negativní. Samozřejmě je možné, že si obsah čtených pohádek neuložila do paměti, protože ho pokládala na nerelevantní. Na druhou stranu jsem hned při druhém sezení zjistila, že ani těsně po přečtení části příběhu není schopná rekonstruovat jeho obsah, a to ani s mými návodnými otázkami. To se neshodovalo se zprávou z pedagogicko-psychologické poradny (podkapitola 4.3.2.2.), kde se uvádí, že s návodnými otázkami byla schopná si příběh vybavit. Navíc Iva odpovídala převážně jednoslovně, soustředila se jen na aktuální potřebu zodpovědět mou otázku, ne na to, aby se sama snažila rozvinout příběh, a to právě pomocí mé návodné otázky, kterou mohla použít jako výchozí bod. Existuje možnost, že se natolik soustředila na samotný akt čtení, že obsah vůbec nevnímala. Náš neobsáhlejší rozhovor na toto téma zachycuje následující přepis:

M: Tak o čem to bylo?

I: Ó světýlku?

M: O jednom světýlku?

⁶⁸ Přepis 3

I: Ne.

M: A co dělaly ty světýlka?

I: Okolo, okolo toho...

M: No?

I: Kroužily?

M: A co to byly, ty světýlka?

...

M: No tak. A kdo tam byl za hlavní postavu?

I: Pan.

M: Nějakej pán a ten měl co?

I: To už nevím.

M: Tak něco vyráběl pro dceru.

I: Hmm, dřevěnou, á... koupelnu.

M: Vanu. Ty necky. A pak někam šel. Kam šel?

I: Á...

M: Šel to dát...?

I: Dceři.

M: Ano! A cestou potkal...?

I: To světýlko.

M: Jenom jedno?

I: Né, hodně.

M: A co to byly, ty světýlka?

I: Ehm, já nevím.

M: Blu...

I: Bludič...

M: Ano, bludičky. Zbytek příště. Ukaž, co máš za úkol.⁶⁹

Je ale pravdou, že při čtení básniček se zpočátku hodně zaobírala pomocnými ilustracemi, zkoumala je a pak mi je ukazovala, což jí pomáhalo pochopit obsah přečtených básní. To ale nic neměnilo na faktu, že si při dalších sezeních nic nepamatovala.

Jak jsem již uvedla a z ukázek je i zřejmé, naše rozhovory probíhaly v neformálním, přátelském duchu, což se projevilo hlavně na jazyce. Hovorové a nespisovné výrazy nebyly výjimkou. Příležitostně se ale v naší konverzaci objevil výraz, který byl pro mě novinkou. Ku

⁶⁹ Přepis 2

příkladu v následujícím přepisu se nalézá slovo *usměvavák* a ani s uvedeným kontextem si stále nejsem jistá, co tím Iva myslela:

I: Mami! (občas mě tak žertem oslovuje)

M: Co je?

I: Mami, já nechci!

M: Co nechceš?

I: To je tady hrozně usměvavák.

M: Číst? Nechceš?

I: Né! (zakřičí jako dítě, vysokým hlasem)

M: To se nedá nic dělat.

*I: Mami!*⁷⁰

5.2.3. PSANÍ

Mezi nejčastější omyly v psaném projevu patřilo špatné rozlišování dlouhých a krátkých samohlásek (*sněžím* místo *sněží*⁷¹) a také párových souhlásek, jako jsou například *p* a *b* nebo *š* a *ž* (*těžký nákup* místo *těžký nákup*, *vyřešte úlohu* místo *vyřešte úlohu*⁷²). Zajímavá záměna vznikala u písmen *ch* a *f* (*fotograch* místo *fotograf*⁷³, *ufo* místo *ucho*⁷⁴). Iva je pravděpodobně nemá správně naučené, a jelikož se v českých slovech příliš nevyskytují, nemá ani možnost je často vídat a trénovat jejich odlišení. Objevilo se i vynechání písmen, a to hlavně samohlásek (*jdna* místo *jedna*⁷⁵, *rodnu* místo *rodinu*⁷⁶).

Asi pro každé české dítě je obtížné, když se učí při psaní rozlišovat písmena *i* a *y*. Iva není výjimkou. Přestože již ve škole tuto látku probrali, dívka dělala chyby jak ve shodě podmětu s přísudkem (*opice hráli* místo *opice hrály*⁷⁷), tak ve vyjmenovaných slovech (*plyšových zvířat* místo *plyšových zvířat*⁷⁸). Ani u obojetných souhlásek si nebyla jistá (*podhoubý* místo *podhoubí*⁷⁹).

⁷⁰ Přepis 5

⁷¹ Přepis 2

⁷² Přepis 1

⁷³ Přepis 1

⁷⁴ Přepis 2

⁷⁵ Přepis 3

⁷⁶ Přepis 4

⁷⁷ Přepis 3

⁷⁸ Přepis 2

⁷⁹ Přepis 2

S interpunkcí, hlavně s vynechanými čárkami ve větách, byl také problém. Věty, které Iva vymyslela, byly dlouhé a agramatické. Také se v nich objevil vliv mluveného slova, a to například u slov *jdeme* a *jsou*, kde byla počáteční písmena *j* vynechána:

*Mám ráda moje hračky a mám ráda Maružku! A dneska uvídí mojí babičku a dědu a moc se těším a mám ráda i celou mojí rodnu a celou mojí třídu a vždycky se těším žež Maruškou se uvídíme a že z dědou deme na prochazku a moc se těším až se budu koukat na telku a moc se těším až uvidím moje zvířata a to sou Lotrando a Eda a Hugo!*⁸⁰

V předchozím úryvku se objevil zvláštní jev. Iva dvakrát napsala moje jméno, jednou s písmenem *ž*, podruhé správně, s písmenem *š*. Je zajímavé, že k tomu došlo v tak krátkém textu, který si po sobě Iva ještě zkontrolovala. Navíc ani ve výslovnosti *ž* neuslyšíme.

Písmena měla Iva různě velká, neusazená na lince. Jednotlivé linky písmen při psaní nedotahovala, zakřivení byla pod různými úhly a její psaný projev tak celkově působil chaoticky.

5.2.4. SHRNUTÍ

Při čtení se výrazně projevovaly příznaky dyslexie. Iva zaměňovala podobná písmena, nedokázala rozeznat rozdíl při měkkosti a nepamatovala si, o čem jsme četly, protože se musela maximálně soustředit na samotný akt čtení. V případě Ivy mohlo jít o tzv. pseudodyslexii, kdy bývá příčinou problému nepoznaná vada oka či ucha.⁸¹ Proto byla vyšetřena u očního lékaře i foniatra, jak jsem již zmiňovala v předchozí kapitole, kde se tato možnost téměř s určitostí vyloučila.

Přestože Ivin mluvený projev není bezchybný, není tak závažně poškozen, jak jsem se na počátku obávala. Malá slovní zásoba, občasný agramatismus a nedokonalá paměť pravděpodobně nedosahují na diagnostiku expresivní vývojové dysfázie a nesoustředěnost a neporozumění instrukcím na receptivní vývojovou dysfázii také ne.

Při pohledu na přepisy psaní zase můžeme vidět projevy dysortografie. Při spontánním psaném projevu nedodržovala syntaktická pravidla, s gramatikou měla problém obecně. Opět

⁸⁰ Přepis 4

⁸¹ KUTÁLKOVÁ, Dana: *Průvodce vývojem dětské řeči: logopedická prevence*. Praha, Galén, 2009. 5., přeprac. vydání, s. 175.

se zde objevily nesnáze s rozlišováním měkkosti a dlouhých a krátkých samohlásek. Také zaměňování písmen za jiné a jejich úplně vynechání se občas vyskytovalo.

Celkové Ivino chování vykazuje určité symptomy ADHD nebo ADD. Potíže se soustředěním měla Iva již dříve a při našich sezeních je dokázala. Už odmala měla problém s navazováním přátelských vztahů a na ostatní děti ve třídě byla dost hrubá. Po překonání prvotní nervozity z cizího člověka ke mně neměla prakticky žádný respekt. Mluvila se mnou přezíravě, na veřejnosti se chovala neadekvátně, ale nic z toho jí nepřišlo špatné. Trvalo dlouho, než jsme se dostaly na úroveň, jaká je uvedena zde v přepisech, a to pořád nezachycuje zdravý vztah, ať už kamarádský, nebo vztah k jisté autoritě. Jak ale uvedu v další kapitole, postupem času jsme dosáhly vzájemného souladu a pomocí kompromisů vyladily interakce tak, aby byly obě strany spokojené. Ivino chování se značně zlepšilo, zmírnily se agresivní projevy i verbální napadání.

5.3.Druhý turnus

V roce 2019 byla už devítiletá Iva opět pětkrát natáčena. Naneštěstí nebylo kvůli časovému rozvrhu Ivy a její maminky možné společně pracovat v takovém rozsahu jako v prvním turnusu, přesto je na analýzu dostatek materiálu.

5.3.1. ČTENÍ

Iva při čtení opakovala značnou část nedostatků, které se projevíly již v prvním turnusu. Stoupavá intonace se stále objevovala velmi často, a to jak při čtení básní, tak u pohádek. Analogicky se ukazovalo i slabikování. Dalším opakujícím se znakem bylo nerozlišování mezi dlouhými a krátkými samohláskami. V jedné básničky došlo k zajímavému jevu. Báseň operovala s dvojím významem slova *laně* (samice jelenů a tvar slova *lano*) a vytvořila tak absolutní rým. Iva přečetla slovo při první zmínce s dlouhým *aa* pokračovala tak i v dalším verši. Je možné, že se snažila zachovat rým:

HOROLEZECKÝ (PB) KURZ (PB)

*Jelen zírá na láně (SI) na la...Jelen zírá na láně
jak jim to jde na láně (SI)...*

HOROLEZECKÝ KURS

*Jelen zírá na laně,
jak jim to jde na laně, ...*⁸²

Na druhou stranu podobný jev nastal i v textu jedné pohádky, tentokrát se slovem *záhadný*, kde se žádný rým nevyskytuje:

*Za...za-ha...za-hadný (SI) zahádni pláčem. Ptáček. Před ním (SI) neu-dělal, ale zaz-pí-val mu zahá...zahádnouzahádnou písničku.
Záhadný ptáček před ním neuletěl, ale zazpíval mu záhadnou písničku.*⁸³

Obdobný problém se nově objevil u souhlásek, a to čtení bez diakritiky, nebo naopak s přidanou. To se stalo například ve slovním spojení *v našem městě*, které Iva přečetla jako *měste*⁸⁴.

Opět se vyskytovala záměna vizuálně podobných písmen, ale tentokrát ve větší míře, například u písmenř a ž (*zařít* místo *zažít*⁸⁵) nebo l a t (*pláček* místo *ptáček*⁸⁶, a to opakovaně). V následujícím příkladu zaměnila dívka d a p, ale kvůli další záměně dlouhé a krátké samohlásky vzniklo úplně nové slovo, což může ovšem souviset s tím, že si celé slovo domyslela po přečtení prvního písmena, čemuž se budu věnovat v dalším odstavci:

*Toto nejlepšího z/volil sám líp za k/rále (SI) s/třelců.
Toho nejlepšího zvolil sám lid za krále střelců.*⁸⁷

Přetrvával prohoz písmen f a ch (*foti* místo *choti*⁸⁸). Neobvyklý úkaz nastal dvakrát ve spojení s diftongem ou. V prvním případě přečetla Iva *kocórku* místo *kocourku*⁸⁹, diftong byl tedy nahrazen dlouhým o, což slovo dost přiblížilo znění moravismu. Dále nastala situace opačná, písmeno o bylo při čtení nahrazeno diftongem – *koubra* místo *kobra*⁹⁰.

Iva častokrát přečetla slovo jako slovo zcela jiné, protože si dopředu domýšlela, co se v textu může vyskytovat. Šlo hlavně o významové asociace. Mnohdy se opravila ještě v průběhu čtení daného slova, ale byly i případy, kdy si vůbec nevšimla, že slovo do věty nezapadá. Ku

⁸² Přepis 9

⁸³ Přepis 6

⁸⁴ Přepis 8

⁸⁵ Přepis 7

⁸⁶ Přepis 6

⁸⁷ Přepis 7

⁸⁸ Přepis 9

⁸⁹ Přepis 7

⁹⁰ Přepis 8

příkladu v básni nazvané *Vodní ples*, který se týkal ryb a tance, přečetla slovo *tiše* jako *sítě*, a to hned dvakrát:

*... a rybář sedí
jejich v jejích lek...lesku (SI)
sítě sítě jak pěna
bez potlesku.*

*... a rybář sedí
v jejím lesku
tiše jak pěna,
bez potlesku.⁹¹*

Hned na dalším sezení jsme ale stejnou báseň četly znova (šlo o výjimku vzniklou chybou) a tam už slovo *tiše* přečetla bez problémů. Když nešlo o významové asociace, často se jednalo o zmatení slova z předchozí věty a jeho přenesení do věty stávající. To ovšem zpravidla Iva zjistila ještě před dočtením konkrétního slova, jako u následujících slov *kuše* a *kuráž*:

Celé týdny př...před zavo...závodem (SI) či...čis-ti-li. Čistili a z/kou-šeli s/třelci své kuše, pro-hlí-že...prohlíželi po...po-zor-ně své pí...šípy. V/den, kdy měl začít závod (SI) do-dávali (SI) si kuš...kuráže me-dovi...medovinou.

*Celé týdny před závodem čistili a zkoušeli střelci své kuše, prohlíželi pozorně své šípy.
V den, kdy měl začít závod, dodávali si kuráže medovinou.⁹²*

Iva opětovně při čtení do slov hlásky přidávala (*předlešlého* místo *předešlého*⁹³) i je z nich vynechávala (*ploučkum* místo *paloučku*⁹⁴). Opět velmi ojediněle vynechala řádek, ale stále si toho nevšimla. Už se začala sama ptát na některá slova, kterým nerozuměla. Drobné potíže se objevily při dodržování intonace podle interpunkčních znamének:

*Komu komu by se také chtělo (SI) do s/věta z/krajiny lásky.
Komu by se také chtělo do světa z krajiny lásky?⁹⁵*

⁹¹ Přepis 9

⁹² Přepis 7

⁹³ Přepis 8

⁹⁴ Přepis 6

⁹⁵ Přepis 6

5.3.2. MLUVA

Naše komunikace probíhala mnohem plynuleji. V závislosti na zlepšení Ivina chování je nutno podotknout, že byla i příjemnější. Začala být všímavější ke svému okolí, starala se o mé pocity (například v pylové sezóně, kdy jsem mívala silné alergie), nebyla už tak sobecká. Přesto měla neustále sklony komentovat moje jednání:

M: Tak čti, jo?

I: Tak dopapám. (sedá si) Ježíš, to je tak měkký! A takový...

M: (směju se)

I: Ty seš taková... Se směješ jako...⁹⁶

Podobně komentovala i prostředí a věci v něm, přestože zůstávalo stále stejné. Vždycky objevila něco nového, na co se zeptat:

I: ...Počkej, počkej. Jsem něco zapomněla. Co to je?

M: Zarážka.

I: Co?

M: Prostě to zaráží dveře. Můžeš si sednout a začneme?⁹⁷

V našich rozhovorech se opět vyskytovaly hovorové a nespisovné výrazy, ale Iva už naštěstí upustila od používání vulgárních slov. Ještě pořád ale vykazovala sklony k panovačnému jednání:

M: Aha.

I: Sundej si svetr. Sundej si ho.

M: Proč?

I: Protože musíš. Hned teď.

M: Nebudu si sundávat svetr.

I: Vypadáš jak slečna.⁹⁸

Zlepšilo se vyjadřování jejích myšlenek i plynulost projevu. Přesto stále docházelo k situacím, kdy se nebyla schopná vyjádřit:

⁹⁶ Přepis 10

⁹⁷ Přepis 8

⁹⁸ Přepis 6

M: Tak už ho tam máš připravenej.

I: Právě tady mám já sešit. Matematickej. A vlastně to je 25, cvičení 24, a to je...a to musím tam celý napsat. To je...tam děláme různý...třeba taky byl. Tohle byl třeba...nějaký tam byly úkoly. Takže to musíme přepsat.⁹⁹

Ivina slovní zásoba byla stále omezená. V jednom cvičení z jejího pracovního sešitu¹⁰⁰ jsme měly doplnit slova z nabídky do vět. Po mých otázkách na význam slov uvedla, že neví, co znamenají. Až po mém vysvětlení byla schopná slova správně zařadit:

M: Dobře. Víš, co je vila?

I: Ne.

M: To je velkej, hezkej dům.

I: Hm.

M: A pytlovina?

I: Ne.

M: Vyrábí se z ní pytle.¹⁰¹

Stále měla problém se zapamatováním toho, co jsme četly na minulém sezení. Musela jsem ji přesvědčovat, že jsme opravdu už nějakou část přečetly:

M: Tak, pamatuješ si, o čem to bylo, ta jedna stránka? Jenom, že začíná turnaj ve střelbě, jo?

I: Počkej, to jsme nedělaly!

M: Četly jsme to minule.

I: My jsme četly jenom tohle.

M: Ne. Tohle.

I: Jó!¹⁰²

⁹⁹ Přepis 7

¹⁰⁰ Český jazyk 3. Pracovní sešit pro 3. ročník, 2. díl. Brno, NOVÁ ŠKOLA, 2017. 4. vydání, 1. dotisk, s. 17, část VII. (PSANÍ i, í/y, ý UVNITŘ SLOV PO P, S, V, Z, 1. VYJMENOVANÁ SLOVA PO P), cv. 1. (Doplň řadu vyjmenovaných slov.)

¹⁰¹ Přepis 8

¹⁰² Přepis 8

Pokud se Iva na něco zafixovala, velmi těžko jsem ji od toho zrazovala. Nejvýrazněji se to projevilo při posledním sezení, kdy trvala na oslavě ukončení druhého turnusu. Neměla sice přesnou představu jak, ale věděla, že to tak musí být:

I: Né! Prosím! Musíme to oslavit. Stihneme ještě tu párty?

M: Ale co chceš dělat jako párty?

I: To právě... No oslavit, že to je dneska je poslední u tebe! (nazlobeně)

M: Ježiši.

I: Musíme to oslavit, když je to poslední.

M: No ale co chceš dělat?

I: Můžeme si hrát v tvym pokojičku...

M: To ne.

I: Nebó... Nebo se prostě... Nějak to oslavit!

M: Nemůžem to oslavit...

I: Však víš, co je slavit, ne? Ty jsi fakt... Musíme to oslavit no! Musíme!¹⁰³

5.3.3. PSANÍ

V psaném projevu se objevovaly podobné omyly jako v prvním turnusu. Písmo bylo podobně neuhlazené, chaotické. Největší omyly vznikaly opět u rozlišování dlouhých a krátkých samohlásek (*vlasek* místo *vlásek*¹⁰⁴). Zaměňování párových souhlásek se již zpravidla nevyskytovalo, došlo jen k jedné záměně – *místopřeskakoval* Iva opsala *přzkakoval*¹⁰⁵. Ve stejném přepisu došlo také k nedodržení diakritiky nad souhláskou *z*, kterou Iva dvakrát prohodila za *ž* (*kamžíku* místo *kamzíku*¹⁰⁶), a k vynechání řádku.

Dalším přetrvávajícím problémem bylo vynechávání písmen, a to jak samohlásek (jak je vidět na již zmíněném slově *přzkakoval*), tak souhlásek (*kera* místo *která*¹⁰⁷) a dokonce i jejich kombinace (*sdna* místo *studna*¹⁰⁸). Další nesnáze pro Ivu představovala opět interpunkční znaménka, speciálně čárky, které pořád vynechávala. Alternativou bylo, že tvořila dlouhé věty za použití spojky *a*:

¹⁰³ Přepis 10

¹⁰⁴ Přepis 6

¹⁰⁵ Přepis 9

¹⁰⁶ Přepis 9

¹⁰⁷ Přepis 7

¹⁰⁸ Přepis 7

První pohádka o mišcekera si přalapraní. Hazela penízky do studny sdna říkala áu a miška vzala polštař a hodila ho do studny a studna je splnila prani.¹⁰⁹

K dalším chybám docházelo zase v psaní *i* a *y*, a to hlavně ve vyjmenovaných slovech (*kopítky* místo *kopýtky*¹¹⁰, *miškam* místo *myška*¹¹¹). Co se týče doplňovacích cvičení z pracovních sešitů s tematikou vyjmenovaných slov, Iva je obstojně zvládala s minimálním počtem chyb, nebo i úplně bez chyb:

Jirka bydlí v přepychové vile. Pytlovina je hrubá látka, vyrábejí se z ní pytle.

Princezna Krasomila byla pyšná. Ptakopysk je vejcorodý savec. Pytlačit se nesmí.

Pýchavka je jedlá houba.¹¹²

5.3.4. SHRNU TÍ

V závislosti na informacích z prvního turnusu nedošlo k mnoha změnám. Chování dívky se stále ukazovalo jako nesoustředěné a hyperaktivní. Pořád cítila potřebu vše komentovat a prozkoumávat. Opět se při Ivině čtení objevovaly příznaky dyslexie, a to záměna vizuálně podobných písmen, nedodržování dlouhých a krátkých samohlásek nebo třeba přidávání hlásek do slov. Přetrvával problém s prohozením *f* a *ch*. Dívka nově začala domýšlet, co by se v textu mohlo za slovo vyskytovat a docházelo k odhadům, které povětšinou nebyly přesné. Ivin mluvený projev se dost zlepšil, byla schopná hodnotnější konverzace. Přesto stále hledala slova a složitě popisovala to, co by se dalo vyjádřit jednoduše. Za výrazný pokrok považuji vypuštění vulgarismů z běžného rozhovoru. Pořád jsme ale trávily množství času tím, že jsem ji přesvědčovala, co jsme už četly a co ne, protože si to z minulého týdne nepamatovala.

V doplňovacích cvičeních Iva téměř nechybovala. Při přepisu se chyby objevily, bylo jich ale stále méně než při psaném projevu, ve kterém Iva popisovala děj části textu, který jsme četly. V přepisu se jednalo hlavně o nedodržování interpunkce a dlouhých a krátkých samohlásek. V popisu se tyto chyby také objevovaly, navíc se k nim přidaly omyly v psaní *i/y* a celková agramatičnost vět.

5.4. Třetí turnus

¹⁰⁹ Přepis 7

¹¹⁰ Přepis 9

¹¹¹ Přepis 7

¹¹² Přepis 8

Třetím turnusem nazývám schůzku uskutečněnou po roce a půl od prvního natáčení. Jedná se v podstatě o kontrolní záznam, na které je vidět pokrok dítěte v jazykových dovednostech. Přepis lze najít v Příloze 12. Všechny příklady vyskytující se v této kapitole pocházejí z tohoto kontrolního přepisu.

5.4.1. ČTENÍ

Ivino čtení se oproti prvnímu a druhému turnusu výrazně zlepšilo. Aby se usnadnilo srovnávání, četly jsme pro potřeby kontrolního přepisu básně a část pohádky, které jsme již četly v předchozích turnusech. Po dlouhé době u Ivina čtení prakticky vymizela ona stoupavá intonace, která dělala její projev při čtení značně nesrozumitelný. Stále výrazně oddělovala některé hlásky od zbytku slova (například *v/šichni*), ale pouze sporadicky. Při čtení delších slov si dívka pořád pomáhala slabikování (například *u-pros-třed*, *k/vě-tin-kám*), četnost slabikování se ale také zmenšila. Výjimečně docházelo k záměně vizuálně podobných písmen, například *b* a *h* (*bolka* místo *holka*). Pouze mimořádně Iva při čtení pletla dlouhé a krátké samohlásky (*rozprávymísto rozpravy*). Větší nesnáze měla stále s dodržováním intonace u interpunkce, kdy ukončovala větu dříve, než její konec opravdu nastal.

5.4.2. MLUVA

Mluva se u Ivy také zlepšila. Přestože se vyjadřovala převážně v krátkých větách, dokázala se zapojit do konverzace a posouvat ji dál. Jediný čas, kdy měla menší problém s vyjadřováním své myšlenky, nastal, když se mi pokoušela vysvětlit, proč potřebuje dát sešit do mrazáku, což mě opravdu překvapilo:

I: Hm. Hele, máš tu mrazák?

M: Mám, proč?

I: Já bych si to potřebovala dát do mrazáku, prosím. (podává mi sešit)

M: Proč?

I: Znáš takovej ten trik, že máš gumovací pero a ty ho dáš na topení a vono ti to zmizí?

M: Ne.

I: Tak vono je to takhle. A já jsem měla gumovací pero a my jsme si tam psali nějaký pom... Eee poznámky. Ze školy? A eee a mně se to vymazalo, takže paní učitelka mi řekla, že to mám dát do mrazáku a já jsem to zapomněla dát do mrazáku, takže bysme to tam daly.

Přestože se pořád projevovala určitá dominance, kterou chtěla získat kontrolu nad situací, nebyla povýšená ani zlá:

I: Musíme to mít hotový do čtrnácti nula nula.

M: Proč?

I: To budeme odpočívat. A budeme si hrát.

Sice stále protestovala, když jsme měly začít pracovat, ale přijala svou úlohu a dále pracovala bezproblémově. Malý problém nastal, když se pokoušela na internetu vyhledat podle data narození, jaký je kdo strom, což byl její domácí úkol. Zeptala se mě, kdy jsem se narodila, ale nebyla schopná datum správně zapsat. Trvalo dlouho, než datum správně pochopila a zadala:

I: Hm. Kdy ses narodila?

M: Devatenáct set devadesát sedum.

I: Ale eee. Jakože...

M: Den?

I: Hm.

M: Patnáctýho června.

I: Kolikátýho teda?

M: Patnáctýho šestý.

I: Patnáctýho šestý?

M: Hm. Patnáctýhočervna, neboli.

I: Hm. Patnáctýho šestý?

M: Hm. Patnáct tečka, šest tečka.

I: Ty jsi osika.

5.4.3. PSANÍ

Část psaní tvořil jakýsi deníkový záznam, který Iva na můj popud napsala. Šlo o popis skautské výpravy, na které byla o víkendu. Bohužel se její psaný projev o moc nezlepšil. Používala hovorový, až nespisovný jazyk, což může ovšem souviset s tím, že jsem jí předložila zadání napsat zápis do deníku. Dokonce použila i emotikon k vyjádření pocitů (*akorádtěšky* 😊).

Interpunkci v podobě teček a čárek prakticky nepoužívala. Psala dlouhé věty s množstvím spojek *a*. Pro vyjádření nadšených pocitů na druhou stranu použila přemíru vykřičníků (*...a byly to super!!!!!!*). Opět se vyskytl problém s psaním *i/y*, například ve shodě podmětu s přísudkem, nebo v názvu (*zlyčíně* místo *Zličíně*). Do dvou slov přenesla z výslovnosti jiná písmena (*příběh* místo *příběh*, *těšky* místo *těžký*).

Opravdový pokrok byl ale vidět v samotném písmu. Písmo bylo krásně uhlazené, písmena byla stejná a přiměřeně velká. Dívka při psaní dodržovala řádkování, písmena byla usazena na lince.

5.4.4. SHRNUTÍ

V oblasti čtení a mluvy jsou u Ivy vidět veliké změny. Ve čtení si více věří, stoupavá intonace se již objevovala jen ve velmi malé míře. Taktéž množství chyb se zmenšilo, nedělá jí takový problém odlišit vizuálně podobná písmena a méně slabikuje. Lépe vyjadřuje svoje myšlenky a nechová se přezíravě. Přestože při vysvětlování stále vykazuje jistou agramatičnost, snáze se dostane k pointě.

V psaní bohužel takový pokrok vidět není. Písmo se jí vizuálně zlepšilo, ale chybí často a stále ve stejných oblastech, například v psaní *i/y*. Její věty jsou příliš dlouhé a postrádají správnou interpunkci.

6. DISKUZE

Případová studie dívky ve věku 8–9 let ukázala možné příčiny ztíženého průběhu jejího osvojování jazyka. Na základě dostupných materiálů jsem došla k závěru, že Iva pravděpodobně trpí dyslexií a dysortografií, přestože kontrolní přepis ukazoval zlepšení. Také se na základě její hyperaktivity a nesoustředěnosti přikláním k názoru, že Iva má určitou poruchu chování.

Případové studie mají dozajista své výhody i nevýhody. Umožňují kvalitativní pohled na jedince (případně malou skupinu), kterého mohou detailně zanalyzovat. Samozřejmě pak vzniká problém se zobecňováním, protože aktivita jedince nejde aplikovat na širokou masu. Na druhou stranu mohou detailní zpracování pomoci lidem v podobných případech, ať už s řešením jejich problémů, nebo jen s pochopením vlastní situace.

Pokud by se jednalo o dítě s podobnými obtížemi jako má Iva, doporučovala bych samozřejmě návštěvu odborníků, u kterých Iva byla na vyšetření. Díky jejich zprávám mohla ve škole dostat jisté úlevy, které jí později pomohly dohnat její spolužáky. V závislosti na této myšlence bych ráda podotkla, že další pozorování Ivy a jejích projevů by mohlo pomoci přesnější diagnostice. Doporučovala bych také pravidelné návštěvy logopeda a pedagogicko-psychologické poradny, protože i když jedna návštěva pomohla, je nutné na jazyce neustále pracovat.

ZÁVĚR

Bakalářská práce s názvem *Čtení, psaní a mluvený projev u dítěte s netypickým vývojem osvojování jazyka* poskytla vhled do jazykového projevu dívky Ivy ve věku 8–9 let, u níž se objevily nesnáze s osvojováním jazyka. Jakékoliv menší zaostávání ve třídě ovlivnilo její schopnost dalšího učení a vyústilo ve velké rozdíly mezi ní a jejími spolužáky. To jí značně ztěžovalo práci ve třídě a zároveň prohloubilo její odlišnost v kolektivu.

V teoretické části práce byly popsány základní pilíře osvojování jazyka, se zaměřením na relevantní období v periodizaci Václava Příhody. Byl zkoumán vztah jazyka a myšlení a také základní metody výuky čtení a psaní v 1. třídách základních škol. Stručně byly zobrazeny některé poruchy učení a chování, které by mohly být pro výzkum relevantní. V další části se věnovala základním informacím o zkoumaném dítěti a také o kritériích analýzy. Zprávy od odborníků pomohly nastínit dívčin stav, v jakém byla při začátku našeho pozorování.

Praktická část se soustředila na pozorování dívky při čtení, v rozhovoru a také na její psaný projev. Byla natáčena ve známém prostředí ve dvou turnusech po dobu pěti týdnů, následně po roce a půl od prvního natáčení ještě jednou, z čehož vznikl přepis pro kontrolu jejího následného pokroku. Pro čtení byly vybrány kratší i delší texty, které odpovídaly věku dítěte. Zaznamenané rozhovory neprobíhaly strukturovaně, jednalo se o spontánní komunikaci mezi dítětem a pozorovatelem. Část psaní obsahuje různé formy psaného jazyka, od zápisu diktátu samostatných slov nebo slovních spojení, přes diktát celých vět, až po samostatně vymyšlený a napsaný písemný projev.

Po prozkoumání přepisů z prvního turnusu bylo zjištěno, že Iva vykazuje určité známky dyslexie, dysortografie a pravděpodobně i nějaké poruchy chování. Vývojová dysfázie byla téměř s určitostí vyloučena. Velký problém měla se stoupavou intonací, kterou používala velmi často. V souvislosti s dyslexií se vyskytovala záměna vizuálně podobných písmen, nerozlišování dlouhých a krátkých samohlásek, nebo třeba neschopnost poznat rozdíl při měkkosti hlásek. Pro dysortografii platilo v podstatě to samé, jen v písmu. Iva měla velké potíže se soustředěním a s hyperaktivitou a následkem toho i s navazováním vztahů ve třídě. Byla dost hrubá jak fyzicky, tak i slovně.

V druhém turnusu se předchozí pozorování potvrdilo. Přestože se Ivino chování k ostatním značně zlepšilo, stále nebyla soustředěná. V oblasti čtení a psaní nedošlo k velkým změnám,

pouze k drobným odchylkám. Ve třetím turnusu, který zahrnoval jedno kontrolní video a probíhal po roce a půl od prvního natáčení, se však odehrály velké změny. Stoupavá intonace téměř vymizely, chybovost se snížila a čtený projev byl velmi plynulý. Stejně tak se zlepšil i její ústní projev, do rozhovoru se zapojovala, byla zdvořilá a konverzace hladce ubíhala. Bohužel v oblasti psaní nedošlo k velkým pokrokům.

Cílem práce bylo poskytnout podrobnou analýzu čtení, psaní a mluveného rozhovoru u dítěte s netypickým vývojem osvojování jazyka a pokud možno zjistit, z jaké příčiny tomu tak je. Podařilo se zjistit, že dítě pravděpodobně trpí dyslexií a dysortografií. Vývojová dysfázie byla jako možnost vyloučena. Je zde také možnost, že dítě má nějakou poruchu chování, ADHD, nebo ADD. Dalším pozorováním v následujících letech by bylo možné dívčiny problémy analyzovat důkladněji a získat přesnější výsledky.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- Český jazyk 3. Pracovní sešit pro 3. ročník, 1. díl.* Brno, NOVÁ ŠKOLA, 2017. 5. vydání.
- Český jazyk 3. Pracovní sešit pro 3. ročník, 2. díl.* Brno, NOVÁ ŠKOLA, 2017. 4. vydání, 1. dotisk.
- Český jazyk 3. Učebnice pro 3. ročník.* Brno, NOVÁ ŠKOLA, 2017. 3. vydání, 2. dotisk.
- DLOUHÁ, Olga et al.: *Poruchy vývoje řeči.* Praha, Galén, 2017.
- FASNEROVÁ, Martina: *Prvopočáteční čtení a psaní.* Praha, Grada, 2018.
- HORÁKOVÁ, Radka: *Sluchové postižení: úvod do surdopedie.* Praha, Portál, 2012.
- IMAIOVÁ, Mucumi: *Jazyk a myšlení* (přel. Petra Kanasugi). Praha, Univerzita Karlova, Karolinum, 2017.
- KISILEVSKY, Barbara S., HAINS, Sylvia M. J. et al.: EffectsofExperience on FetalVoiceRecognition. In: *Psychological Science* 14 [online], 2003, 3, s. 220–224. Dostupné z: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1111/1467-9280.02435>.
- KLENKOVÁ, Jiřina: *Logopedie: narušení komunikační schopnosti, logopedická prevence, logopedická intervence v ČR, příklady z praxe.* Praha, Grada, 2006.
- KOVAŘÍKOVÁ, Zuzana: *Za zvířátky do hor.* Praha, Albatros, 2014.
- KREJČÍ, Jan: *To jsem blázen.* Praha, ANYWAY, 2002.
- KUTÁLKOVÁ, Dana: *Průvodce vývojem dětské řeči: logopedická prevence.* Praha, Galén, 2009. 5., přeprac. vydání.
- LACHOUT, Martin: *Kde bydlí řeč. Jazyk a myšlení – osvojování, modely a praxe.* Praha, Metropolitan University Prague Press, 2012.

LECHTA, Viktor et al.: *Diagnostika narušené komunikační schopnosti* (přel. Jana Křížová). Praha, Portál, 2003.

LECHTA, Viktor: *Symptomatické poruchy řeči u dětí* (přel. Jana Křížová). Praha, Portál, 2002.

LOBEL, Arnold: *Sedm pohádek pro malé myšky* (přel. Kateřina Závadová). Praha, Albatros, 2013.

MUNDEN, Alison, ARCELUS, Jon: *Poruchy pozornosti a hyperaktivita: ADHD, ADD. Přehled současných poznatků a přístupů pro rodiče a odborníky* (přel. Dagmar Tomková). Praha, Portál, 2002.

Pravopisné pětiminutovky pro 3. ročník. Praha, Alter, 2013.

PŘÍHODA, Václav: *Ontogeneze lidské psychiky I. Vývoj člověka do patnácti let*. Praha, Státní pedagogické nakladatelství, 1977.

SAICOVÁ ŘÍMALOVÁ, Lucie: *Osvojování jazyka dítětem*. Praha, Univerzita Karlova, Karolinum, 2016.

Slovník nářečí českého jazyka [online]. Brno: dialektologické oddělení Ústavu pro jazyk český AV ČR, v. v. i. © 2016– [cit. 2020-08-11]. Dostupné z: <http://sncj.ujc.cas.cz>.

SMOLÍK, Filip, SEIDLOVÁ MÁLKOVÁ, Gabriela: *Vývoj jazykových schopností v předškolním věku*. Praha, Grada, 2014.

ŠKODOVÁ, Eva, MICHEK, František, MORAVCOVÁ, Marie: Hodnocení fonemického sluchu u předškolních dětí. In: *Klinická logopedie v praxi* 2, 1995, 3, s 13–18. Objednání kopie dostupné z: <https://nlk.cz/2016/11/objednavka-kopie/?fid=copy&link=http%3A%2F%2Fwww.medvik.cz%2Flink%2Fbmc96006683&nazev=Klinik%C3%A1%20logopedie%20v%20praxi&autor=%C5%A0kodov%C3%A1%2C%20Eva%3B%20Michek%2C%20Franti%C5%A1ek%3B%20Moravcov%C3%A1%2C%20Marie&rok=1995&rocnik=Ro%C4%8D.%202%2C%20%C4%8D.%203&strany=s.%2013->

[18&signatura=A%204071&cast=Hodnocen%C3%AD%20fonematick%C3%A9ho%20sluchu%20u%20p%C5%99ed%C5%A1koln%C3%ADch%20d%C4%9Bt%C3%AD.](#)

ŠTĚTINOVÁ, Dagmar: *Královna motýlů a jiné pohádky*. Praha, Vyšehrad, 2000.

YULE, George: *The Study of Language*. New York, Cambridge University Press, 2006.

ZELINKOVÁ, Olga: *Poruchy učení: dyslexie, dysgrafie, dysortografie, dyskalkulie, dyspraxie, ADHD*. Praha, Portál, 2015.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1 – INFORMOVANÝ SOUHLAS – anonymizovaný

Příloha 2 – PŘEPIS 1 – 25. 10. 2018

Příloha 3 – PŘEPIS 2 – 1. 11. 2018

Příloha 4 – PŘEPIS 3 – 8. 11. 2018

Příloha 5 – PŘEPIS 4 – 15. 11. 2018

Příloha 6 – PŘEPIS 5 – 22. 11. 2018

Příloha 7 – PŘEPIS 6 – 8. 4. 2019

Příloha 8 – PŘEPIS 7 – 15. 4. 2019

Příloha 9 – PŘEPIS 8 – 23. 4. 2019

Příloha 10 – PŘEPIS 9 – 29. 4. 2019

Příloha 11 – PŘEPIS 10 – 6. 5. 2019

Příloha 12 – KONTROLNÍ PŘEPIS – 2. 3. 2020

PŘÍLOHY

Příloha 1 – INFORMOVANÝ SOUHLAS – anonymizovaný

INFORMOVANÝ SOUHLAS K BAKALÁŘSKÉ PRÁCI

Výzkumné pracoviště:	FF UK v Praze
Výzkumná pracovnice:	Marie Marešová
Obor studia:	Český jazyk a literatura
Dítě, jehož komunikace bude předmětem výzkumu:	Iva

Žádáme Vás o souhlas s poskytováním výzkumného materiálu v audiovizuální i psané formě, zároveň s poskytováním částečných údajů o dítěti (věk, mateřský jazyk, případně informace o potížích, které by mohly ovlivnit osvojování jazyka). Tyto záznamy poslouží k vypracování bakalářské práce studentky Marie Marešové, obor Český jazyk a literatura na Filosofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Účast ve výzkumu je dobrovolná.

Práce s materiálem bude vedena podle těchto etických zásad:

- 1) Anonymita – v prepisech rozhovorů budou odstraněny identifikující údaje, dítě bude označováno pouze svým křestním jménem;
- 2) Mlčenlivost – se všemi daty bude pracovat výhradně výzkumnice, která osobní údaje o účastnících výzkumu nebude dále šířit.

Svým podpisem stvrzuji, že výzkumnice, která mi poskytla poučení, mi osobně vysvětlila vše, co je obsahem tohoto písemného informovaného souhlasu, a měla jsem možnost klást otázky, na které bylo také odpovězeno.

Prohlašuji, že jsem uvedenému poučení porozuměla a výslovně souhlasím s poskytováním výzkumného materiálu.

V dne 4. 10. 2018

Podpis zákonného zástupce

Kontakt:
Marie Marešová
Mezi Školami 2477/25
158 00 Praha 5
Tel.: 731 208 724

ČTENÍ

GORILA

Gorila se chlu-bila (SI)
že u-mí chlobit. Chodit.
Po rukou,
ale p/rav-da to není (SI) nebyla.

Ať nás ne-ši-dí,

ruce se říká
před-ním no-hám
je...nom u lidí.
(těžké dýchání, pravděpodobně nervozita)

CHAMELEON (PB)

Chameleón...
dob-rák (SI) od kosti (SI)
velmi ne-rad chodí
do sl...do společnosti (PB).

Š...Vš...Všichni (PB) se baví (SI),
všichni se smějí (SI),
jen je-lo pořád pře-hlí-že-jí.

GORILA – ORIGINÁL

Gorila se chlubila,
že umí chodit
po rukou,
ale pravda to nebyla.

Ať nás nešidí!

Ruce se říká
předním nohám
jenom u lidí.

CHAMELEÓN – ORIGINÁL

Chameleón,
dobrák od kosti,
velmi nerad chodí
do společnosti.

Všichni se baví,
všichni se smějí,
jen jeho pořád
přehlížejí.

PARÁDNÍK *(přečteno mnou, poté
zopakovala)*

Jeden s/lon si obul (SI)
nosí (SI) nohy do bot (SI)
a od té doby
si při-šla-pu-je chob...cho-bot.

Nedá si poř...radit (SI)
pořád bo...boty nosí (SI)
ostatní s/loni jsou chy-třej-ší
a cho...chodí bosí.

BROKOVA SŠ...Š...STÍŽ-NOST

Nej-vět-ší trá-pe-ní (SI) věř mi.
Je s blechami a věš-mi.
Na zádech, na břich...bříšku
tan-cují v/kožíšku.
Dí...ďísko a roken...roly,

víš, jak to bolí?

PENAL-KA...PENAL-TA (PB)

Koně nesou k/ošetření
v/neckách na mal-tu.
Sou-ce o-sel bez prod-lení
pís-knul penál-tu.
Jasná sou...pěřová zká-za,
valách výpa...výpálí
rána. Okno, lustr, vá...váza,
koně vyh...ráli.

PARÁDNÍK – ORIGINÁL

Jeden slon si obul
nohy do bot
a od té doby
si přišlapuje chobot.

Nedá si poradit,
pořád boty nosí.
Ostatní sloni jsou chytřejší
a chodí bosí.

BROKOVA STÍŽNOST – ORIGINÁL

Největší trápení, věř mi,
je s blechami a vešmi.
Na zádech, na bříšku,
tancují v kožíšku
disko a rokenroly.

Víš, jak to bolí?

PENALTA – ORIGINÁL

Koně nesou k ošetření
v neckách na maltu.
Soudce osel bez prodlení
písknul penaltu.
Jasná soupeřova zkáza,
valach vypálí
rána, okno, lustr, váza.
Koně vyhráli.

O ORIOVI...NOVI

V/mramo-hrovém zámku (SI) se zr-cad-lovými okny (SI) ží-lá krásná kněž-ná...kněžna. Pro rů-žové tvá-ře (SI) plet' jako šíp-kový (SI) květ a k...ri-no-linu z/rů-žového muše...lí...nu jí ří-kají...říkali růžová kněž...kněžna. Když se ob-jevila (SI) v/zdr...cadlovém okně (SI) a rozhodila síť (SI) z/latých vlá-sů, hned mohla si počítat kolik neš-t'ast-ní-ků pro ní zahořelo. Pro...pla-me-nem lásky.

Zlým byl ten oheň. Koho zach-vá-til (SI) ten uhořel. Kvěž...kvěžna bohat-ná z/dá-rů a z/srdce s/vých obětí navlé-kala mezi korálky. Svého náhr-del-níku. Sama však neměla srdce. Čer-vené láskou (SI) jako mi...mí-vali lidé. Bylo jen růžové. Jako k/rásné t/váře, jako tři...rty, které nu...nutýla. Do ús-měvu.

Jedno...Jednoho večera přijel do zám...ku nes-námý rytíř. Měl modrou pláš-těn-ku (SI) a z/latý meč. A při p/rv-ním pohlé...hlé-du poz-ná...poznala nej-pyš-něj-ší ze všech pyšních...pyšných, že on se do-t/kl po-prvé s/rdce z/růžového mrako...mrakoru.

„Jsem Orión, krásná kvěž-no,“ před-stavil se. „Na-bí-zím ti své jméno, svojí sílu a své srdce *(bez intonačního ukončení)*“

„A nic víc,“ zasmá-la se pyšná krás-ka.

„Přij...přijme...přij-meš-li moje p/rvní dary (SI) dám ti s...va-teb-ním (SI) darem nej-v/zác-něj-ší d/rahokamy (SI),“ řekl Orion, sá-hl k pas...pasu (SI) a odepi...o-dep-jal jej. Na d/laní (SI) se mu za-t/ř/py-tily tři veliké (SI) ja...jasné dia-manty.

„Ten p/rvní?“ řek...řekl Orion, „je di-amant cti, druhý (SI) diamant lásky a t/řetí (SI) je diamant věr-nosti. Není vě-tšina...vě...vět-ších darů (SI) k/teré by ti někdo mohl poskytnout. Není krás-něj-ších (SI) d/ra-ho-kamů?“

Kněžně se lí-bily diamanty...nty, ještě víc však k/rásný a sil-ný rytíř. Mrah-mo-rové s/rdce mě...měklo, růžový plan...men se zach-věl (SI) pyš...pyšná dívka se ule...ulekla. Né, nemů-že být přece jiná. O-točila se pro-to (SI) na s/t/ří-brném pod-patku a řekla:

„Svojí sílu mi můžeš do-ká-zat.“ Potom dál...dá-la při...vest z/kní-že-cí (SI) s/táje nej-si...nej-si-l/ně-j/šeho býka a po-ru-čila Or...rio-novi, aby silné zvíře př...pře-mohl.

(vynechaný řádek) ...a tři dia-manty na jeho o-pas-ku (SI) z/k/rot-lo jako dera...beránek. K/něžna nechá-pala, podí-vala se přek-va-pe-ně...přek-vapená na po-div-ného rytíře. Podivila se z/k/rot-lemu z/ví-řeti, nebyla ch/ví-li s/chop-ná ani slova. Orión jí po-zo-roval (SI) potom se u-klonil (SI) a řekl:

„Moje síla není v/meči, k/rásná paní,“ ús-mál se a klid-ně pok-ra-čoval: „Přeješ si snad ještě, abych s/pl-níl nějaký ú-kol? Pro-sím, če-kám tvých pří-kazů.“

K/něžna se...sev-řela tř...rty, ale potom se us-má-la. „Ří-káš, že není krás-něj-ších di-a-mantů nad ty, k/teré mi nabí-žíš. Vidíš tamty za-ří-cí jasné...jasně do mě zah-lá...zahra-dy?“ a uká-zala na h/věz-dy. Na ob-zoru.

„Půjdu,“ řekl Orion. „Je-li ně-který (SI) z nich v/zac-něj-ší (SI) nad ty, které ti nabízím, v/rátím se a při-nesu ti je dárem...darem.“ O-to-čil se a po-malu od-chá-zel. Za ním (SI) jako psík šel nej-sil-něj-ší ze všech býků (SI) knížecí s/táje?

Kněžně jen píchá sví...sví-rala s/r/dce i ústa, ale ne-za-vo-la-la k/rás-né-ho rytíře zpět. Šel a šel pro-vá-zen udí-vený-mi z/raky (SI) růžové kvě-žny, až jeho pos-tava splní...nula a h/vězd-ným ob-zorem (SI)

V/mra-mo-rovém zámku mezi sedm...nácti okny je jediné (SI) s/tří-br-né mís-to skl...skla (SI) je vy...vysa...zené (SI) zr-cadly.

Večer k/dyž slunce usne (SI) a ob-lo-ha se zatemní, když us-nou vodní růže (SI) na je-ze-ře a la-butě se stu-li (SI) k/sobě v/něž-ném oblouku (SI) ot-vírají s/tří-brné okno pru-svitné ruce (SI) a za nimi se ob-jeví tvář růžové kň...růžové kněž-ny. Né, není už růžová, ani v/la-sy urozené paní už ne_mají z/latou. Bar-vu, jsou s/tříbrné. S/mutným pohledem bl...blou-dí po ob-zoru. Pro-kvet-né...pro-kve-tlém hvěz-dami (SI) a ot-ví-rá náruč. Otvírá ná-ruč a tiše šep-tá (SI) do no-ci:

„Orióne, v/rať se, čekám mar-ně.“

Vysoko na lid-s/ká ruka nedosáh-ne, slovo nedo-letí (SI) s/vítí ve dne sebe jas-né tři diamanty. Na pasu Orió-nově tři nej-krás-nější drahokamy. Diaman-ty tř...ctý, lásky a věr-nos/t...ti u nohou ry-tí-ře us-tojí (SI) věr-ný byk, marně v/zpí-ná ruce krás-ná kněžna, már-ně sr-dce otvírá, Orión se už nikdy nikdy nevrátí.

O ORIÓNOVI - ORIGINÁL

V mramorovém zámku se zrcadlovými okny žila krásná kněžna. Pro růžové tváře, pleť jako šípkový květ a krinolínu z růžového mušelínu jí říkali Růžová kněžna. Když se objevila v zrcadlovém okně a rozhodila sítě zlatých vlasů, hned mohla spočítat, kolik nešťastníků pro ni zahořelo plamenem lásky.

Zlý byl ten oheň. Koho zachvátil, ten uhořel. Kněžna bohatla z darů a srdce svých obětí navlékala mezi korálky svého náhrdelníku. Sama však neměla srdce červené láskou, jako mívají lidé. Bylo jen růžové, jako krásné tváře, jako rty, které nutila do úsměvu.

Jednoho večera přijel do zámku neznámý rytíř. Měl modrou pláštěnku a zlatý meč, a při prvním pohledu poznala nejpyšnější ze všech pyšných, že on se dotkl poprvé srdce z růžového mramoru.

„Jsem Orión, krásná kněžno,“ představil se. „Nabízím ti své jméno, svoji sílu a své srdce.“

„A nic víc?“ zasmála se pyšná kráska.

„Přijmeš-li moje první dary, dám ti svatebním darem nejvzácnější drahokamy,“ řekl Orión, sáhl k pasu a odepjal jej. Na dlani se mu zatřpytily tři veliké, jasné diamanty.

„Ten první,“ řekl Orión, „je diamant cti. Druhý diamant lásky a třetí je diamant věrnosti. Není větších darů, které by ti někdo mohl poskytnout, není krásnějších drahokamů.“

Kněžně se líbily diamanty. Ještě víc však krásný a silný rytíř. Mramorové srdce měklo, růžový plamen se zachvěl. Pyšná dívka se ulekla. Ne, nemůže být přece jiná. Otočila se proto na stříbrném podpatku a řekla:

„Svoji sílu mi můžeš dokázat.“ Potom dala přivést z knížecí stáje nejsilnějšího býka a poručila Oriónovi, aby silné zvíře přemohl.

Vypustili rozzuřeného býka. Jakmile však zvíře spatřilo Orióna a tři diamanty na jeho opasku, zkrotlo jako beránek. Kněžna nechápala, podívala se překvapena na podivného rytíře. Podivila se zkrotlému zvířeti. Nebyla chvíli schopna ani slova. Orión ji pozoroval, potom se uklonil a řekl:

„Moje síla není v meči, krásná paní,“ usmál se a klidně pokračoval: „Přeješ si snad ještě, abych splnil nějaký úkol? Prosím, čekám tvých příkazů.“

Kněžna sevřela rty, ale potom se usmála: „Říkáš, že není krásnějších diamantů nad ty, které mi nabízíš? Vidíš tam ty, zářící jasně do mé zahrady?“ a ukázala na hvězdy na obzoru.

„Půjdu,“ řekl Orión. „Je-li některý z nich vzácnější nad ty, které ti nabízím, vrátím se a přinesu ti je darem.“ Otočil se a pomalu odcházel. Za ním, jako psík, šel nejsilnější ze všech býků knížecí stáje.

Kněžně jen pýcha svírala srdce i ústa, aby nezavolala krásného rytíře zpět. Šel a šel, provázen udivenými zraky Růžové kněžny, až jeho postava splynula s hvězdným obzorem.

V mramorovém zámku mezi sedmnácti okny je jediné stříbrné. Místo skla je vysázeno zrcadly.

Večer, když slunce usne a obloha se zatemní, když usnou vodní růže na jezeře a labutě se stulí k sobě v něžném oblouku, otvírají stříbrné okno průsvitné ruce a za nimi se objeví tvář Růžové kněžny. Ne, není už růžová. Ani vlasy urozené paní už nemají zlatou barvu, jsou stříbrné. Smutným pohledem bloudí po obzoru prokvetlém hvězdami a otvírá náruč. Otvírá náruč a tiše šeptá do noci:

„Orióne, vrať se, čekám...“

Marně. Vysoko, kam lidská ruka nedosáhne, slovo nedoletí, svítí vedle sebe jasně tři diamanty na pásu Oriónově, tři nejkrásnější drahokamy: diamant cti, lásky a věrnosti. U nohou rytíře stojí věrný být. Marně vzpíná ruce krásná kněžna. Marně srdce otvírá. Orión se už nikdy, nikdy nevrátí.

ROZHOVOR

BĚHEM ČTENÍM

M: Tak můžem.

I: Dobrej voříšek.

M: Jo? A fakt nechceš kousek s sebou? Já jsem to dělala včera. Jsou čerstvý.

I: Fákt?

M: Hm.

I: Včera? To je hustý teda.

M: Tak já ti dám s sebou do pytlíčku.

I: Fakt? Díky.

M: Tak jdem ještě na dvě, jo? *(myšleno dvě básničky na přečtení)*

I: Ahm.

PO ČTENÍ

M: Supr.

I: Ježíšimárja, mě začalo mravenčit.

M: Jak jsi seděla tak v křeči vid'. Chceš ještě pití?

I: Hm, já si vezmu.

M: A víš, jak se jmenujou?

I: Co jako?

M: Ty ořechy.

I: Vlašský.

M: Hm.

I: To tam je přilepený? *(ukazuje na figurku na komodě)*

M: Není.

I: Ahá. To je pěkná želvička! *(ukazuje na jinou figurku)*

M: Žejo!

I: To se mi líbí.

M: Tu jsem přivezla z Řecka.

I: Řecko, to je pravda. I tahle je taková pěkná, ale mně se víc líbí ta zelená. *(ukazuje na další figurku na komodě)*

M: Jó.

I: Ježíší, mě začalo mravenčit úplně tady.

M: To máš...tak to rozchoď, to pomůže.

I: Dobře teda. Né, to teda nepomáhá.

M: No musí proudit ta krev. Nebo si to zkus třít, to taky pomáhá.

I: Jééé. To je pro kočku? *(ukazuje na kočičí domeček)*

M: No, to udělal můj táta.

I: Sám?

M: Hm.

I: To je hustý. Ježíš, já se zblázním.

M: To musíš rozproudit.

I: Tam to už nesvědí. Tam! Á, ty krásu, to zírám. Tyjo, vyplas to? *(směrem ke kameře)*

M: Ještě ne.

I: Ty jsi blázen.

M: Nemáš nějaký úkol, ať to kdyžtak rychle uděláme? Nechceš ten řízek?

I: Chci.

M: Chceš? Tak jo, tak já ti ho přinesu.

I: A jak si ho uděláš ty?

M: Já si ho dám až zejtra.

I: Co, ty si ho nedáš dneska. *(intonace nestoupá)*

M: Pravopisné pětiminutovky, strana deset. Co to je? Jo, to je tohle.

I: A to máme až na středu, tady je 31.

M: Můžeš do toho psát, jo?

I: Jo. Já nechci.

M: No tak ať nemáte s maminkou tolik práce, ne.

I: Ehm, stejně to je až na středu.

M: Nevadí, když už to budeš mít, tak je to lepší. To mi říkal vždycky táta. Nechceš si sednout k většímu stolu?

I: Já bych chtěla tam. *(ukáže na jídelní stůl)*

PSANÍ

Cvičení na doplňování písmen:¹¹³

Lehké batůžky, dlouhý řetěz, žitný chléb, napnuté plachty, Ladislav, odpaťkový koš, vyprahlá poušť, ostré nůžky, uklidíte garáž, rámus je hluk, těžký nákuh, naše zahrádka, tvrdé housky, kropicí konev, vyřežte úlohu, dva žloutky, cihlová zet, ovocná příchud, se Žovkou, vysoký sloup, křehké sklo, šípkový čaj, sladké buchty, zubní kaz, fotogra~~ch~~, slož si šaty, pravé hříbky, kostelní věž, do Krkonoš, kousky jablek, hudební sluch, císařská hropka, na nízké zdi, stádo krav, má rád špenát, požární poplah, pochlupte se, vradte se včas, hodně knih, hluboký příko~~h~~, matějská pout, falešný zpěv, dřevěná vrádka, napište to líp, pojtte dál, naši sportovci, chci jet autem, město Paříž, natřený plod.

Diktát:¹¹⁴

- a) Ptačí zpěv, lůk a šíp, červená koloběžka, školní řad, nechlupse, větev stromu, dobrý hoch, nízký dům, chod' po chodníku.
- b) Připravse, houpací sít, břech řeky, hepky kožišek, heská dívka, úská steška, polední přestávka, plášť do deště.

¹¹³ *Pravopisné pětiminutovky pro 3. ročník*. Praha, Alter, 2013, s. 10. (K mému překvapení u Ivy ve škole již ve 2. třídě používali pomůcky s označením pro 3. ročník.)

¹¹⁴ *Český jazyk 3. Pracovní sešit pro 3. ročník, 1. díl*. Brno, NOVÁ ŠKOLA, 2017. 5. vydání, s. 13, cv. 18.

ČTENÍ

TRE-NE... TRENÉR (*přečteno mnou, poté zopakovala*)

Stá...starý droz/d sí po fot-balů (SI)

bělá ú-zel na ží-žalu (SI)

aby neza...po-mněl

na ob-chod-ním s/t/romě

kou-pit nové koláčky.

Pro kosy (SI) a pro š/pačky.

LETNÍ MEDVĚDI

Slu-níč-ko pálí a pálí

a led-ní med-vědi ne-roz-tá-li.

Že oni nakonec js...jsou z ledu?

Jinak to vys-vět-lít nedo-vedu.

NA LESY

Nas tole leží brý-le

a za brý-lemi myš.

Až přij-de její ch/ví-le (SI)

tak něco u-vidíš.

Až při-jde k/bry-lím (SI) kočka,

myš za s/k/lo sed-ne si,

o-tev-ře pusů (SI) do-ko-řán (SI)

a kóč-ku vy-de...vydělí.

Myší zuby (SI) jsou pě-k...pět-krát vě-tší

a kočka s/t/rachy s/t/raš-ně ječí.

Jako na lesy.

TRENÉR – ORIGINAL

Starý drozd si po fotbalu

dělá uzel na žížalu,

aby nezapomněl

na obchodním stromě

koupit nové kopačky

pro kosy a pro špačky.

LEDNÍ MEDVĚDI – ORIGINAL

Sluníčko pálí a pálí

a lední medvědi neroztáli.

Že oni nakonec nejsou z ledu?

Jinak to vysvětlit nedovedu.

NA LESY – ORIGINAL

Na stole leží brýle

a za brýlemi myš.

Až přijde její chvíle,

tak něco uvidíš.

Až přijde k brýlím kočka,

myš za sklo sedne si,

otevře pusů dokořán

a kočku vydělí.

Myší zuby jsou pětkrát větší

a kočka strachy strašně ječí.

Jako na lesy.

NÁVŠTĚVA

Pi-d'al-ka, než je vej-de do dve-ří (SI)
pořádně si je vy-maří (SI)
jestli se/do/nich vej...vejde.
A... když se vejde, vej (SI)...vejde (SI)
Jinak to nejde.

NÁVŠTĚVA – ORIGINAL

Píd'alka, než vejde do dveří,
pořádně si je vyměří,
jestli se do nich vejde.
A když se vejde, vejde.
Jinak to nejde.

SLAVNOSTNÍ VEČEŘE (PB)

Bourš...cové sluší (SI) hed-vá-bí,
Ma-lém k/rá-lov-na se sá-bí (SI)

SLAVNOSTNÍ VEČEŘE – ORIGINAL

Bourcové sluší hedvábí,
málem královna ze Sáby.

V/šatech le-h/kých (SI) jak pírko (SI) al---
alky
jako fou-k/nutí (SI) do pís-ťal-ky (SI)
než se ú-plně ze-še-ří (SI)
jde na s/lav-nost-ní (SI) večeři.

V šatech lehkých jako pírko alky,
jako fouknutí do píšťalky,
než se úplně zešeří,
jde na slavnostní večeři.

Bour-cové hed-vá-bí s/lu-ší
na s/chůz-né pod mo-ruší.

Bourcové hedvábí sluší
na schůzce pod moruší.

TRUBLÁŘ A SVĚ-TÝL-KA

Jednomu tato...tátovi (SI) tru-hláří se vdáva-la c...d/cera. Měla vyba...výbavu tak jako
k/něžna. (těžký dech) Se...sedáva-la totiž d/lou-hé večery u pře...s...přeslice (PB). A
před...předla. A předla. Aby měla dos-tatek při...příze na košil...košile a
s...spod...nič...spodničky, zas-tě...zástěrky i plach...tič-ky (SI) nechý...nechybělo jí povle-
čení na peřinu. Peřiny. Ani p...rostí...pros...pros...tí-rá-ní na stůl. Když. Uší...ušila
kví...kv...kví-teč-ky (SI) vyšila lís-tečky (SI) pos...posazela vět-vič-kami pro-vá-
zé...prová...zela. Provázela. Prošš...prostě byla to nejvěst...nevěsta jak má být.

Také její o-tec (SI) se ve své dýl...díl-ně o-tá-čel jak mohl. Udělal dceři
r...roho...rohovou lavici (SI) i s/tůl (SI) z/nej-lep-ší-ho dubu (SI) vy-ře-zal jí po...poli-ci (SI)
na hr...neč-ky (SI) a také malo...valo...malo...malo-vanou tru-hlu.

Když bylo po svat-bě (SI) té ne-věs-ty (SI) v/z/pomněl (SI) si pojed-nou (SI) a řekl:

„Ženo, ví-že j/sem docela za-po-mněl u-dělat hol-ce nec...ne...necky? Ta moje hlava zapo-mně...zapomnětlivá. V/ča...v/čem du...budu...bu-de jen prát?“

„Nevy...nevy-dalo,“ řekla dobrá žen...žena, „necky poč-kají, v/šak j/sem prala v/po-toce celááá léta. Na ka-mení tlou-k/la, na lou-ce sušila.“

Jen-že ten otec vlas...v/zal pr...prkna (SI) zav-řel nas...se do tru-hlár-ny (SI) a po-myslel si: Co na-dělám když, bu-du čekat? D/lou-hé čekání roky z/kap-sy vyh...vyhání. Nap-ra...napravim, co jsem za-me...skal. V/ž/dyť jes-tli mat...matka p/ra-la (SI) na kam-ení, d/cera musí mít lep-ší život. Ne...necky (SI) jsou necky. Jak ře...kl, tak udě-lál. Ani k/ve-če-ři ne-při-šel, a když ten po-tře-bný kus do/domác-nosti (SI) m/ladé nevěsty (SI) z/hoto-víl, pa...na...napil se na radost z/prá-ce ko-řa-lič-ky (SI) k...kte...kterou měl vždyc-ky po ruce. Rozhodl se také (SI) že ješ-tě v/no... v noci d/ceři do sou-sed-ní vsi, kam se prov-dala, ne...necky do-nese. Marněj jej že-na z/ra-zovala, aby v té tmě t/mou-ci ny-kam ne-cho-dila, v/ždyť ani mě-sí-ci se z/mraků (SI) nechtělo.

S...s/tarý otec v/zal necky (SI) a vy-šel do noci. Ces-tu pře...přes oves (Si) dob...dobře z/nal. Po mezi do-šel k/ře-ce. Uslyšel z/pívat vlny La-be a po-těšil se. Jen ještě kou-sek, přej-de lávku (SI) a už jen chvíli...chvilčka cesty. Jej dě...děli...dělí od cíle.

Vešel na láv-ku (SI) a pol-jed-nou u-viděl. Na z/v/l-h/lém bře-hu oh-ni-vou kou-li. A ko...kolem (SI) té kou-le (SI) při...při-by...přibývalo svě-tý...svě-tý-lek. D/ro...d/robná, vě-tší, ohni-věj-ší (SI)...ohnivější. Všech...všechna ta světi...světýlka posla...pos-ka-kovala kolem kou-le a byl to j...rej (SI) jako když slun-ce s/pal...s/pad-ne do s/kal a tříš-tí se o bal-vany.

„Můj ty s...s/vatý ku-d/r-natý,“ vy-kři-kl z/dě-še-ný (SI) h...truhlář. Jen-že s/nad pro...protože žádný s/vatý (SI) nikdy ku-d/r-natý nebyl, ne-při-šel (SI) na po-moc a svě-tíl-kům to-hle zaří-kání ne-vadilo. Byly to bludi...bludičky, které vody (SI) poces/t-né do mok-řin, sva-dějí (SI) je z/pra...z pravé cesty do mo-čálu a tam se...tam je nech...ch...va-jí (SI) za-pa-dnout. Co teď? Tru-hlář viděl, že dob-rá rada dra-há (SI) ale kde ji vž...vzít, i za nec-ky (SI) by jí vymě-nil. Rád mi se...rád by se vy-hnul bažině...bažina-té (vynechán řádek) k d/ceři.

„C...c/vedn/dy (SI) od mokré-ho ven...men...Bendy (SI) nech...nech-te mě obo...obe-jít mokří-nu (SI),“ dál se na proše...proše-ní (SI) tru-hlář. Z/nal m/noho zaří-kání na s/t/ra-ši-dla, jak je učí...učily baby své po-tomky. S/t/ra-ši-del-ne...s/trašidel se nik-dy nebál, ani S/to-dol-ní-ka (SI) k/terý má žel...žel...žele...zné ko...kosti (SI) lid/ské m...maso (SI) a chodí v/br-ne-ní. V/noci h/lí-dá do-brým lidem s/to-do-ly a syp-ky (SI) a sta...s/t/raší (SI) jen le-nochy a ž/há...a žhá-ře. Tru-hlář se S/to-dol-níka nebál, byl do-konce zaň...ně-ho

z/vě...zvě-davý, a proto někdy v/noci po ž/ních (SI) si do-konce za-volal: „S/to...stodol-níku (SI) ž...zelen...ze...zele...z...nej, jen ty se mi zve...z/jev, hej, hej!“ S/to-dolník nepři-šel (SI) nepřišel. Zato b/ludi...bludič-ky, svě-týl-ka jsou tady a nic ne...ned-bá-jí (SI) na řád-né pro-s...prosby ani hro...hrozby. Tan-cují (SI) a hoří (SI) oh-ni-vymi plame...plamín-ky.

TRUHLÁŘ A SVĚTÝLKA – ORIGINAL

Jednomu tátovi truhlářovi se vdávala dcera. Měla výbavu tak jako kněžna. Sedávala totiž dlouhé večery u přeslice a předla a předla, aby měla dostatek příze na košile a spodničky, zástěrky a plachtíčky. Nechybělo jí povlečení na peřiny, ani prostírání na stůl. Když ušila, kvítečky vyšila, lístečky posázela, větvičkami provázela. Prostě, byla to nevěsta jak má být.

Také její otec se ve své dílně otáčel, jak mohl. Udělal dceři rohovou lavici i stul z nejlepšího dubu, vyřezal jí na polici na hrnečky a také malovanou truhlu.

Když bylo po svatbě té nevěsty, vzpomněl si pojednou a řekl:

„Ženo, víš, že jsem docela zapomněl udělat holce necky? Ta moje hlava zapomnětlivá! V čem bude jen prát?“

„Nevídáno,“ řekla dobrá žena, „necky počkají, však jsem prala v potoce celá léta, na kameni tloukla, na louce sušila.“

Jenže otec vzal prkna, zavřel se do truhlárny a pomyslel si: Co nadělám, když budu čekat? Dlouhé čekání roky z kapsy vyhání. Napravím, co jsem zameškal. Vždyť jestli matka prala na kameni, dcera musí mít lepší život. Necky jsou necky! Jak řekl, tak udělal. Ani k večeri nepřišel, a když ten potřebný kus do domácnosti mladé nevěsty zhotovil, napil se na radost z práce kořaličky, kterou měl vždycky po ruce. Rozhodl se také, že ještě v noci dceři do sousední vsi, kam se provdala, necky donese. Marně jej žena zrazovala, aby v té tmě tmoucí nikam nechodil, vždyť ani měsíci se z mraků nechtělo.

Starý otec vzal necky a vyšel do noci. Cestu přes oves dobře znal. Po mezi došel k řece. Uslyšel zpívat vlny Labe a potěšil se. Jen ještě kousek, přejde lávku a už jen chvílička cesty jej dělí od cíle.

Vešel na lávku a pojednou uviděl na zvlhlém břehu ohnivou kouli a kolem té koule přibývalo světýlek. Drobná, větší, ohnivější. Všechna ta světýlka poskakovala kolem koule a byl to rej, jako když slunce spadne do skal a tříští se o balvany.

„Můj ty svatý kudrnatý!“ vykřikl zděšený truhlář. Jenže snad proto, že žádný svatý nikdy kudrnatý nebyl, nepřišel na pomoc a světýlkům tohle zařikání nevadilo. Byly to bludičky, které vodí pocestné do mokřin, svádějí je z pravé cesty do močálů a tam je nechávají zapadnout. Co teď? Truhlář viděl, že je dobrá rada drahá, ale kde ji vzít, i za necky

by ji vyměnil. Rád by se vyhnul bažinaté louce na břehu, kde světýlka hopsala. Ale tudy právě vedla cesta k dceři.

„Cvendy, od mokrého Bendy, nechte mě obejít mokřinu,“ dal se do prošení truhlář. Znal mnoho zaříkání na strašidla, jak je učily báby své potomky. Strašidel se nikdy nebál, ani Stodolníka, který má železní kosti, lidské maso a chodí v brnění. V noci hlídá dobrým lidem stodoly a sýpky a straší jen lenochy a žháře. Truhlář se Stodolníka nebál, byl dokonce na něho zvědavý a proto někdy v noci po žních si dokonce zavolal: „Stodolníku železnej, jen ty se mi zjev, hej, hej!“ Stodolník nepřišel. Zato bludičky – světýlka jsou tady a nic nedbají na žádné prosby ani hrozby. Tancují a hoří ohnivými plamínky.

ROZHOVOR

PŘED ČTENÍM

I: Kde můžu vyplivnout tu žvejkačku?

M: Do koše.

I: Kde je?

M: V kuchyni, já tam půjdu s tebou.

I: Můžeš tady zůstat.

M: Ty ho najdeš?

I: Jo.

M: No tak jo.

I: Čau kočičko. *(směřem k její kočce)* Jé, jdu se napít! *(vidí na stole připravené pití)* Kolik?

M: Pět.

BĚHEM ČTENÍ

M: Jenom tady to, jo? *(ukazuju na stránku v knize)* A pak to dočtem někdy jindy.

I: A proč jenom tady to?

M: No minule jsme taky četly jenom dvě stránky. Ono je toho hodně potom. Copak?

I: Nechci.

M: To budeš mít za chvíli za sebou.

I: Né, já budu mít jenom toto. Přečtu jenom tohleto krátký, ale tohle asi ne.

M: Joo, to zvládneš.

PO ČTENÍ

I: Máte tady kapesník?

M: Já pro něj dojdu. A zatím si rozmysli, o čem to bylo.

...

M: Tak o čem to bylo?

I: Ó světýlku?

M: O jednom světýlku?

I: Ne.

M: A co dělaly ty světýlka?

I: Okolo, okolo toho...

M: No?

I: Kroužily?

M: A co to byly, ty světýlka?

...

M: Chceš ještě jeden? Kapesník? Jo? Tak já ho přinesu sem rovnou. Tak to vyhod' do koše.

I: Fuj, tady to smrdí.

M: No táta tam kouří.

I: Ne, tady není.

M: No ale předtím tam kouřil.

I: To je smrad jako pras*.

M: No tak. A kdo tam byl za hlavní postavu?

I: Pan.

M: Nějakej pán a ten měl co?

I: To už nevím.

M: Tak něco vyráběl pro dceru.

I: Hmm, dřevěnou, á... koupelnu.

M: Vanu. Ty necky. A pak někam šel. Kam šel?

I: Á...

M: Šel to dát...?

I: Dceři.

M: Ano! A cestou potkal...?

I: To světýlko.

M: Jenom jedno?

I: Né, hodně.

M: A co to byly, ty světýlka?
I: Ehm, já nevím.
M: Blu...
I: Bludič...
M: Ano, bludičky. Zbytek příště. Ukaž, co máš za úkol.
I: Domácí úkol.
M: Tak nechceš jít k tomu stolu vedle?
I: Já chci jít k tobě.
M: Ne, ke mně ne. Tam není ani místo.
I: Je! Je!
M: Není, tady je to lepší, věř mi. Tady taky dělám úkoly.
I: Tady?
M: Ne, tam.
I: Vezmeš mi to, prosím tě? A tys mi nedala čuchnout.
M: Jo! Už to není moc cítit, ale je to jako citrus. Vezmu to pítí.
I: Já! Já! Já! Já! Já jsem řekla, že já!
M: Cože ty?
I: Otevřít.
M: Tak otevři. Bacha na skleničku.

PSANÍ

Diktát:¹¹⁵

Švestka, podhoubý, červené třešně, meloun z peckami, motýl letí, sněží, žabky a rybky, mám panenku na hrání, šaty jsou modré a zelené, mám špinavý pokoj, mám spoustu plíšových zvířat.

Iva vymyslela sama:

Maruška vaří, máš pěkný tryko, já krájím jablko

Diktát:

Páv má pěkné oka na peří. Na polevce je mastný oko. Hrnek má rozbité ucho. Svědí mně ufo. Češu si vlasi řebenem. Kohout má na hlavě hřebínek.

¹¹⁵ Pokud není u diktátů v prepisech uveden zdroj, znamená to, že jsem je vymýšlela na místě.

ČTENÍ

ÚKOLY

Čuník přišel ze školy

a hled píš...hned píše úkoly.

Z/ko-peč-ka (SI) i do ko-peč-ka (SI)

čár-ka (SI), čár...kaň-ka (SI) kaň-ka (SI)
tečka.

Z/pé...z péra pr...pr-ší na...s...strán-ky
(SI)

in-kous-tové pře-háňky (SI)

yp-si-lóny, měkká ič...íčka,

modrý po...po-tok, modrá říč-ka (SI)

a už běží po...dvoře

ře-ka rov-nou...do moře.

ÚKOLY - ORIGINÁL

Čuník přišel ze školy

a hned píše úkoly.

Z kopečka i do kopečka,
čárka, kaňka, kaňka, tečka.

Z pera prší na stránky
inkoustové přeháňky.

Ypsilony, měkká íčka,
modrý potok, modrá říčka.

A už běží po dvoře

řeka rovnou do moře.

VYPRÁVĚČ?

V/lese malok...malok...málokdo ch...chá-
pal

his-tor-ky s/ta-ré-ho čá...čá-pa.

Mý-val zíval

a med-věd chrá-pe. Chrápač. Chrápal.

Jen h/lu-chý jezevec (SI)

předs...tíral zá-pal.

A čáp?

Kla-pal a klapal.

VYPRAVĚČ? - ORIGINÁL

V lese málokdo chápal

historky starého čápa.

Mýval zíval

a medvěd chrápal.

Jen hluchý jezevec

předstíral zápal.

A čáp?

Klapal a klapal.

MNÍK, RYBÁŘ A JEJICH ŽENY

Mník si m...mně...mne p/lout-ve,
že se mu daří?
S/tah...stahovat k/ned-lí-ky z/háčku?
Ve vel-ké mus...muslí mný...mní-ková
váří
ža...žabinec na o...máč-ku (SI)
...něk...někdy se mn...mníkovi
nebá...neda...ří,
daří se rybáři?
Ale jeho žena je líná a vůbec nevaří.
Na tos je rybář krát-ký.
Hop a m/ník je zas zpátky.

ŠTYŘ...ŠP-ŘEZI

Král zvířat.
Jede ze Sá-há-ry
v/kočáře ta-že-ném
d/věma páry. Dvě...
Jede jako s/p/lašený.

Hyjé,

hyjé,

hy...hyjé, hyeny!

MNÍK, RYBÁŘ A JEJICH ŽENY - ORIGINÁL

Mník si mne ploutve,
že se mu daří
stahovat knedlíky z háčku.
Ve velké mušli mníková vaří
žabinec na omáčku.
Někdy se mníkovi nedaří,
daří se rybáři,
ale jeho žena je líná a vůbec nevaří.
Na to je rybář krátký.
Hop a mník je zas zpátky.

ČTYŘSPŘEŽÍ - ORIGINÁL

Král zvířat
jede ze Sahary
v kočáře taženém
dvěma páry.
Jede jako splašený.

Hyjé,

hyjé,

hyeny!

MUZIKA

Nej...nejhezčí muzika
pro h...hří-bata
je rá-nní luční
bum...tará-ta.

MUZIKA - ORIGINÁL

Nejhezčí muzika
pro hříbata
je ranní luční
bumtarata.

Kopýt-ky bum...nují (SI)
vesele
na/bu-ben z/t/rá-vy
a je...jetele.

Kopýtky bubnují
vesele
na buben z trávy
a jetele.

TRUHLÁŘ A SVĚTÝLKA – POKRAČOVÁNÍ

„Kdyby...kdybych se jen n...ne...nena-pil kořá-li-čky, pro-rá-dné ros-ličky, měl bych jasný rozum. Ted' si nev-z/po-mí-nám, jak...na vás (SI) abyste z/mizeli, oh-ni-ví di-vou-sové.“ řekl a o/brátil (SI) se u-pros-třed láv-ky, že se vrátí domů. Jen však udělal krok, s/větýl-ka se dá-la na pochod a hůůů...vše-chna za ním.

„Doba...ba-žin mě nemo-hou s/táb...stáhnout, chtějí mě p/ro-to u...udut...u-du-pat,“ za-ná-říkal (SI) truh-lář a kles...kle-sl v/zou-fal-ství na bál-van u řeky. Přík...příkl...příklil se nec...nec...ká-mi (SI) a oče...oče-ká-val, co se bude dít.

Světýlka za...za-čala tancovat a du-pat po néc-kách. Neckách. Tančila tak a dů-kala až dos...sví-tá-ní. Žá-by jim k/tomu k/vá-kaly do ta-ku...tak-tu, so...sová do toho hou-kala, byl...bylo to kon-ce...kon...koncert nočních (SI) bažin. Vy...vy...vy-le-tě-ly můry a p/ro-budily s/m/r/ti-hla-va syček. Sýček i ne-to-pýr (SI) za-krou-žil...zakroužili nad/vodou. Jen měsíc zůstal v/mra-cích až do rána, pak z/b/ledl jako ob-loha (SI) z/rá-ko-sí na břeh vy-běhla první divoká kach...kach-nička (SI), za...za-tře-pa-la (SI) umáčk...umač-ka-ný-mi kří-dýl-ky a v/z/budila os-tatní. Modré vážky (SI) se vž.../z/nes-lí nad pom-něn-ko...pomněnkami. S/k/řivan vyletěl nad pole a te-sář se probudil.

V/stal opa-tr-ně, pro...pro-táhl se, za-dá...za-dá ho bol...bolel...bo-le-la od ná-cek a hlá-va od kamen...kamenné po-dušky. Protáhl se ješ-tě jednou (SI) roz-hlédl se po kra-jině (SI) a vy...vyšel do bí-lé...lého dne. O-bešel mo-křinu (SI) přes-kočil d/ře...vě-ný pl...ustek, uviděl s/tavení a ve-šel (SI) dceře...dceř...dcera Jo-sef...Josefka právě v/s/tá-va-la. U-viděl...a za muš-ká-tem tatínka a o...d/su-nu-la zá-voru.

TRUHLÁŘ A SVĚTÝLKA – ORIGINAL – POKRAČOVÁNÍ

„Kdybych se jen nenapil kořaličky, proradné rosoličky, měl bych jasný rozum. Teď si nevzpomínám, jak na vás, abyste zmizeli, ohniví divousové!“ řekl a obrátil se uprostřed lávky, že se vrátí domů. Jen však udělal krok, světýlka se dala na pochod a hůůů, všechna za ním.

„Do bažin mě nemohou stáhnout, chtějí mne proto udupat,“ zanaříkal truhlář a klesl v zoufalství na balvan u řeky. Přikryl se neckami a očekával, co se bude dít.

Světýlka začala tancovat a dupat po neckách. Tančila tak a dupala až do svítání. Žáby jim k tomu kvákaly do taktu a sova do toho houkala, byl to koncert nočních bažin. Vyletěly můry a probudily smrtihlava, sýček i netopýr zakroužili nad vodou. Jen měsíc zůstal v mracích až do rána, pak zbledl jako obloha. Z rákosí na břeh vyběhla první divoká kachnička, zatřepala umačkanými křídly a vzbudila ostatní. Modré vážky se vznesly nad pomněnkami. Skřivan vyletěl nad pole a tesař se probudil.

Vstal opatrně, protáhl se. Záda ho bolela od necek a hlava od kamenné podušky. Protáhl se ještě jednou, rozhlédl se po krajině a vyšel do bílého dne. Obešel mokřinu, přeskočil dřevěný plůtek. Uviděl stavení a vešel. Dcera Josefka právě vstávala. Uviděla za muškátem tatínka a odsunula závoru.

ROZHOVOR

PŘED ČTENÍM

M: Jaký chceš? (*mluvíme o pití*)

I: Co si dáš ty, to si dám já.

M: Dobře.

I: A to jsi ty? (*ukazuje na fotku*)

M: Jo.

I: Jak to, že toho máte tolik? (*mluvíme opět o pití*)

M: Nakupujeme ve velkém. Tak.

I: Proč máte dvě telky?

M: Máme tři.

I: Fákt?

M: No, ještě má táta v ložnici.

I: Takže táta v ložnici, tady a tady.

M: Nevím, proč jich máme tolik. Táta rád nakupuje televize.

I: Kolik? *(drží knížku básniček)*

M: Pět.

I: Cožé?

I: *(drkne skleničkou do misky)* Pardon.

M: Co?

I: No že jsem do toho omylem... *(gestem naznačuje drknutí)*

M: To nevadí vůbec.

BĚHEM ČTENÍ

M: Krásný. Tak ještě dvě.

I: Už máme tři?

M: Už máme tři.

I: *(ukazuje na obrázek u básničky)* To jsi ty. Já jsem nějaký pejsánek. Kterej, chudák, tě tam veze. A ty mě mlátíš tímhle. Ty králi jeden!

M: To byla pátá, nebo čtvrtá?

I: Ne, to byla čtvrtá.

M: Jo? Tak ještě jednu.

I: Nebo počkej, to ještě spočítám. První byla tahle...

M: Jo? Já nevím, co bylo předtím. Né, první byla tahle.

I: Jo. Jeden, dva, tři, čtyry...

M: Pět. Tak dobrý. *(beru do ruky druhou knihu a listuju)* Jó, to bylo tohle.

I: Počkej. Nó, tohle.

M: Tady jsme četly. Potom druhá...

I: To už jsme udělaly!

M: No a teď budeme číst tady.

I: *(napodobuje)* A teď budem číst tady.

M: Tady a tuhle stránku.

I: To si děláš prde*!

M: Nemluv sprostě! Tak tohle a tuhle stránku do sem. To je dobrý, ne? To je jako jedna stránka.

I: Ne! Toto a toto a basta!

M: Nechceš vyhodit tu žvejku? Už je hnusná, co? A víš, kde je koš? Od minule?

I: Vy to tady máte tak starý, to je takový.

M: Cože to?

I: Vy to tady máte tak starý a tady to smrdí, já to zavřu, tady takhle. Tady smrdí, ten tvůj táta kouří jak pras*. To je hroznej smrad.

M: A cože máme starý?

I: No ty pé... Toto! To je z Velikonocí!

M: Z Velikonocí?

I: No tak z Vánocí nebo něco.

M: Co?

I: No fakt.

M: Jakože nemáme ještě výzdobu vánoční, myslíš? *(záporně vrtí hlavou)* Tak co myslíš?

I: Ale né, že to tady máte prošlý, bonbonky a tak, anebo sladkůstky. *(ukazuje na misku na polici)*

M: To není prošlý.

I: Fákt?

M: Né, to je pečlivej výběr.

I: *(ukazuje na obrázek v knížce)* Kdyby sis měla vybrat, co jsi ty?

M: Já chci bejt ten nejděsivější.

I: Proč? Tenhle?

M: Mně přijde tenhle děsivější.

I: *(nevěřicně)* Tenhle?

M: Je to jedno.

I: Mně se zase líbí tenhle.

M: Hm.

I: Prostě se mi líbí.

M: Eště kousíček.

I: Né, už né.

M: Tak jenom tohle.

I: *(odmítavý zvuk)*

M: Do sem.

I: Tak...tady to už ne.

M: Tady do sem, jak končí tady to v tý pŕlce.

I: To závoru?

M: Mhm.

PO ČTENÍ

I: Uka, uka!

M: Tak uděláme úkol?

I: *(bere si hroznové víno)* Já si taky dám. Je to dobrý?

M: *(souhlasný zvuk)*

I: Tyjo.

M: Jen už nejsou tak sladký, když je zima.

I: Dyt' jsou sladký.

M: Jó, jsou, ale ne tak jako v létě.

I: No, to máš pravdu.

M: Tak uděláme ty úkoly? Žádný nejsou? Jo?

I: Jak to děláš?

M: Co?

I: Hejbání tímhle. *(ukazuje na obočí)*

M: Já nevím. To chce cvik.

I: *(drží stopku od vína a ukazuje na misku)* Můžu to tam dát? Jako položit?

M: Jasně. To se nemusíš ptát. *(hledám úkolníček v její tašce)* Máš tu dost zmačkanej obrázek.

I: Spíš nemám žádný úkoly. *(dívá se do tašky)* Fuj, tady je bordel.

M: Co je?

I: Tyvol*!

M: Nemluv sprostě! Co je?

I: To mám mokrý.

M: Mokrý?

I: Jo.

M: *(dívám se na její lahev s pitím)* Jakože se ti to vylilo?

I: No myslím, že jo. Tady si šáhni.

M: Nojo.

I: Takže všechno vyndat.

M: No a co by se ti tam vylilo?

I: Asi mandarinka? Nevim.

M: Nemáš tady v té kapse něco?

I: Ne, tam mám jenom tablet.

M: Tak ten dám pryč hlavně.

I: Ty kráso, to je politý!

M: Počkej.

I: Otevřu mandarinku a zjistím, co je.

M: Tady je to úplně promoklý.

I: Tak mandarinka to asi nebyla.

M: Máš s sebou prášky?

I: *(vyndávám jí věci z malé kapsy u tašky)* Jé, tam najdeš překvapení.

M: To jo teda.

I: I žvejkačky tam najdeš.

M: Jsem překvapená na největší míru.

I: A co to mohlo být, vid'? Já jdu vyhodit ty šlupky.

M: Jasný.

I: Jsem nafouklá, podívej. No fakt!

M: Nojo, dyť já ti věřím.

I: To je krásný, ty kytičky.

M: Jaký kytičky myslíš?

I: Tady ty. Tady ty, Maruško. *(ukazuje do kuchyně na stěnu s černými květinami)*

M: Jó, tyhle.

I: Jste tam nalepili?

M: No.

I: *(snaží se zavřít dveře)* Tyvol*!

M: Nemluv sprostě!

I: Tady...tady ležela tvoje kočička? *(ukazuje na rohož)*

M: No, tam leží občas. *(čtu z úkolníčku)* Čtvrtletní písemka z matematiky, jo?

I: No.

M: Čtvrtletní písemka z geometrie a čtvrtletní písemka z českého jazyka.

M: *(držím její učebnici českého jazyka)* Na jaký jste stránce?

I: Na jaký?

M: Tak zkusíme tohle.

I: Ne, tam nejsme.

M: To je na začátku.

I: Ježíš to né, tam nejsme!

M: Já vim, vy jste dál.

I: Né. Nejsme dál.

M: Nejste? To je třetí stránka asi. Čtvrtá.

I: Jo vlastně jsme dál.

M: To byste se v tý škole flákali.

I: No.

M: Chceš jít sem, nebo na gauči?

I: Kam chceš jít ty.

M: Mně je to jedno.

I: (jí mandarinku) To je kyselý jak pras*.

M: Tak jestli to nechceš, tak to vyhod'.

I: Já to vyhodim, až to nebude chtít.

I: Jé, já to chci.

M: Co chceš?

I: Tohle chci. (*ukazuje na papírovou růži*)

M: To si klidně vezmi.

I: To mi dáš?

M: Hm.

I: Tos dělala ty?

M: Né, to mi dal Jirka.

I: To dělal Jirka?

M: Hm.

I: To je pěkný, vid'?

M: Hm, povedla se mu.

I: (*zhasnula*) Jů. Čauves. Já jsem Iva.

M: Tak rozsviť, prosím. Normálně rozsviť.

I: Kámo, nerozsviťuju. Pink. Né, nerozsviť.

M: Rozsviť.

I: Nerozsviť.

M: Rozsviť. (*rozsvítím já*)

I: Říkám to podruhý, kámo. (*znovu zhasne*)

M: Rozsviť. Dělej.

I: Du si dát kuličku. (*vína*)

M: Tak pod', napíšem něco rychle. A pak půjdem.

I: (*bere si víno a vlašský ořech*) Mňam! Kdybys to ochutnala...

M: Dohromady je to dobrý, vid'?

I: Jo, hrozně! Užs to ochutnala.

M: Hm. Tak pod'. Prosím. (*podávám jí blok a tužku*)

I: To je výborný, já to chci.

M: To nebude dlouhý. Tak pod'.

I: To chci dojíst. To je tak dobrý, já to chci. Ke svačině, hrozny a oříšky.

M: Máš doma oříšky, tak řekni mámě, ať koupí hrozny.

PSANÍ

Diktát:¹¹⁶

Petr se úsmal. Pozoroval_ jak se opice hráli_ z jídlem. Skakali_ jdna přez_ druhou. Vseli_ za ocas hlavou dolu. Dělali opičiny.

¹¹⁶ Inspirováno částí textu z: *Český jazyk 3. Učebnice pro 3. ročník*. Brno, NOVÁ ŠKOLA, 2017. 3. vydání, 2. dotisk.

ČTENÍ

ZAKÁ-LENÁ

Umývali se mý-vali (SI)
v/les-ní tůni u/skály.
M/račila se na/ně vyd-ra,
kali...kalite mi vodu, vy dvě
pr...pru-ho-vaný pot-ká-ni (SI)
Jak mám chy-tit sní-dani?

SIVIŠ-TĚNÍ (PB)

Na gol-fovém hřiš-ti (SI)
seděli dva s/viš-ti,
nevšíml...nevšimli si, že jim míč...míčky
(SI)
kolem hlavy svíš...svíš-tí.

Pak u-pros-třed hřiš-tě (SI)
t/refil mí-ček sviš-tě,
t/refil míček sviště,
jak to umí je...nom sví-ští,
d/vě hodiny pištěl.

S/LUKA S/LUKEM

Lovec s/puš-kou (SI) u/rybníku. Rybníka.
Už má d/lou-hou ch/ví-li.
Za rá-kosím (SI) slu...sluka (SI) s/lukem
(SI)
Za-mí-ří a...s/třílí (SI)
jed-ním slo-vem parada.
Tre-fi-la ho s/k/věle (SI)
roz...rov-nou pod/zada. Záda.

ZAKALENÁ – ORIGINÁL

Umývali se mývali
v lesní tůni u skály.
Mračila se na ně vydra,
kalíte mi vodu, vy dva
pruhování potkani.
Jak mám chytit snídani?

SVIŠTĚNÍ – ORIGINÁL

Na golfovém hřišti
seděli dva svišti,
nevšimli si, že jim míčky
kolem hlavy sviští.

Pak uprostřed hřiště
trefil míček sviště.
Jak to umí jenom svišti,
dvě hodiny pištěl.

SLUKA S LUKEM – ORIGINÁL

Lovec s puškou u rybníka
už má dlouhou chvíli.
Za rákosím sluka s lukem
zamíří a střílí.
Jedním slovem paráda!
Trefila ho skvěle –
rovnou pod záda.

BE...BERUŠKA

Na/me-zi ná...nářek ve-li-ký.

Cop-ak se asi s/talo.

Be-ruška z/t/ra-tila pun-tík. Puntíky.

A to ji roz-pla-kalo. Rozplakalo.

BERUŠKA – ORIGINÁL

Na mezi nářek veliký.

Copak se asi stalo?

Beruška ztratila puntíky

a to ji rozplakalo.

Přestala, dávno ne-bre-čí (SI)

jen sl-zíč-ky si suší.

Já jsem jí to-tiž bez ře-čí (SI)

na-kres-lil teč...teč-ky tu-ší.

Přestala, dávno nebrečí,

jen slzičky si suší.

Já jsem jí totiž bez řeči

nakreslil tečky tuší.

S/LONI ŠKOLA...SLONÍ ŠKOLA

Zvoní

a malí sloni

před sebou

mají no...noty.

SLONÍ ŠKOLA – ORIGINÁL

Zvoní

a malí sloni

před sebou

mají noty.

Letos,

s/tej-ně jak

l...oni,

učí se t/rou...bit

na chobo...tu. Choboty.

Letos,

stejně jak

vloni,

učí se troubit

na choboty.

TRUHLÁŘ A SVĚTÝLKA – POKRAČOVÁNÍ

„Vítej,“ řekla, „co tě k/nám tak čas-ně porá-nu při-vádí?“

„Zapomněl jsem, ty děv-če moje, u/dělat nec-ky. Ke prá-ní (SI), tak ty je nesu,“ řekl os-pá-le...os-pá-le hol-ce a po-sadil se na lavici. „Po...potom (SI) j/sem zapo...zapomněl zaří-kání (SI) p...roti b/ludič-kám a m...musel jsem zůstat až dorána pod nec-ká-ma,“ s/věřil se s/taros-tli-vý otec (SI), „to víš, už j/sem starý. Člověk. A ten čas-to zapo-míná. Však je dobře s/dob-rým i zlé se mu z/pamě-tí vyt-váří (SI), mro...pro-to (SI) je tak s/osudem s/míř-livý (SI) a co ty, hol-ka (SI) že ještě s/píš, když slun-ko s...v/stá-vá?“

Jo...Jos...ef-ka (SI) se us-má-la.

„To nic, táta to já všech-no do-ho-nil. V/šak já také zapo-mínám. Včera (SI) jsem ne-na-táh-la pen-dlov-ník a také už nevím (SI) jak se vaří k/ru...kru-p/ník. Nepa-matují se, jak

dělá-la má-ma v/r/zance, nas-ta-vová-ku (SI) psí b...b/laf a kočí...a kočí-čí tanec. Muž ch/ce ně...ně-kdy k/obě-du v...z...v/r/zá...vrzánek, ke s/vačině (SI) je z/vy-klý (SI) na ba-to-zub-ky (SI) na batozubku (SI) a k/večeři by rád za...za-bla-fuň-ky. Vi-díš ta-tín...tatínku, a já j/sem to v/šechno zapomněl. Zapomněla.“

Tes...tesař ch/víli pře-mýšlel (SI) po-tom za-tá-hal Jo-sef-ku (SI) za cop, usmál se (SI) a řekl: „Už to mám! Zap-ráz b/rám-bory (SI) to jsou pře-ce zab-la-fuň-ky (SI) nebo také pa...pa-tá-lie (SI) patálie. Uvař k/rou-py (SI) a s/mí-chej (SI) je s/bram-bo-ro-ve...bram-borem (SI) hned máš krup-ník. Dej vaříit k/rou-py s/h...h/rá-chem (SI) a to je kočíčí tanec. Jen...jen-že tako-vá bató-zub-ka (SI) jaz...ja-kou by rád ke sva-čině t/vůj On-d/řej, je pře-ce jen ně-co tu byl bych si také dal. Jé, to po-lév-ka z/pod-máslí a var...vajec. Mhm, od večera jsem ne-jedl (SI) a pod těm...tě-mi nec-ká-mi jsem pěk-ně vyt...vyt-rá-vil (SI)“ řekl t/ruhl-lář. Jo-sef-ka si u-vaří...u-vá-za-la zas-těr-ku (SI)

„Nic ty se ne...ne-boj, tá-to, u-dělám ti ta-ké „skoč do t/rou-by“ (SI) a začala. S/t/rou-hat bram-bo-ry (SI) strouhat brambory. Nasy-pala (SI) do nich mou-ku (SI) š/pe...š/petku (SI) soli (SI) a půl š/pe...t/ky pep/ře a také čer-né...čer...čer-s/tvé...čes-ne-ku (SI) do tří p/r/stů, u/s/t/rou-ha-la vše-chno (SI) to (vynechán řádek) ma-lý...mal...malidy (SI) hos-pořa...hos-po-dář po-tě-šil se z/nav-ště-vy (SI) i ze ši-kov-né že-nus...š-ky, kte-rá se už to-čila u /ka-men, růžová jako čer-vá-nek.

Po jid...jíd-le dívka v/zala nec-ky a ukli...ukli-dila je do ko-mo-ry. V/tom si v/zpo-mně-la (SI) vzpomněla. „Ta-tínku, za necky (SI) ti pě-kně děkuji, ale už nik-dy ne-chod' v/noci k/baži-nám, nebo se tě něk-dy b/lu-dič-ky doč-ka-jí (SI) dočkají. Ne-pij také ro-so-lič-ky před ces-tou (SI) nebo jim sám do o/b-je-tí v/běh-neš (SI) vběhneš. Kdyby se ti však p/ře-ce jen něk-dy s/ta-lo, že se jim nevy-hneš (SI) ob...ob-rať honem kap-sy naru-by, po-tom k/to-bě ne-mají ma...mo-ci, tak to vyprá-věla. Naše bá-ba (SI)“ řekla Jose-fín-ka a ob-ja-la ot-ce.

„No vida, to je ano! Ono!“ p/ra-štil se truhlář do čela (SI) a vy-dal se k/do-movu. Mladý za nim má-vali, po-kud se ne..ne-v/z/tra-til za láv-ku (SI) za lávkou. Potom už mu ces-ty u-by...ubývalo. P/tá-č/ci mu nad hla-vou hz...hv...z/pí-va-li (SI) č/me-láci v/če-te-li (SI) je-teli b/ru-čeli (SI) už vi-děl v/rá...ta domovu...domova a za ni-mi u-cítil zel-ňač-ku.

„To je dost, že jsi...že j/deš,“ vít...vítál...vi-ta-la ho žena a dala mu už ve d/ve-řích pří-mo...mnou hubičku.

TRUHLÁŘ A SVĚTÝLKA – ORIGINAL - POKRAČOVÁNÍ

„Vítej,“ řekla, „co tě k nám tak časně po ránu přivádí?“

„Zapomněl jsem ti, děvče moje, udělat necky ke praní, tak ti je nesu,“ řekl ospalé holce a posadil se na lavici. „Potom jsem zapomněl zaříkání proti bludičkám a musel jsem zůstat až do rána pod neckama,“ svěřil se starostlivý otec, „to víš, už jsem starý člověk a ten často zapomíná. Však je dobře, s dobrým i zlé se mu z paměti vytratí, proto je tak s osudem smířlivý. A co ty, holka, že ještě spíš, když slunko vstává?“

Josefka se usmála.

„To nic, táto, to já všechno dohoním. Však já také zapomínám. Včera jsem nenatáhla pendlovky a také už nevím, jak se vaří krupník. Nepamatuji se, jak dělala máma vrzance, nastavovalku, psí blaf a kočičí tanec. Muž chce někdy k obědu vrzáněk, ke svačině je zvyklý na batozubku a k večeři rád zablafuňky. Vidiš, tatínku, a já jsem to všechno zapomněla.“

Tesař chvíli přemýšlel. Potom zatahal Josefku za cop, usmál se a řekl: „Už to mám! Zapraž brambory, to jsou přece zablafuňky, nebo také patálie. Uvař kroupy a smíchej je s bramborem, hned máš krupník. Dej vařit kroupy s hrachem, a to je kočičí tanec. Jenže taková batozubka, jakou by rád ke svačině tvůj Ondřej, je přece jen něco, tu bych si také dal. Je to polévka z podmásli a vajec. Mhm, od večera jsem nejedl a pod těmi neckami jsem pěkně vytrávil,“ řekl truhlář. Josefka si uvázala zástěrku.

„Nic ty se neboj, táto, udělám ti také „skoč do trouby“ a začala strouhat brambory. Nasypala do nich mouku, špetku soli a půl špetky pepře a také česneku do tří prstů ustrouhala, všechno to zamíchala, nalila do pekáče a dala zapéci do trouby. Přišel také mladý hospodář, potěšil se z návštěvy i ze šikovné ženušky, která se už točila u kamen, růžová jako červánek.

Po jídle dívka vzala necky a uklidila je do komory. Vtom si vzpomněla. „Tatínku, za necky ti pěkně děkuji, ale už nikdy nechod' v noci k bažinám, nebo se tě někdy bludičky dočkají. Nepij také rosoličky před cestou, nebo jim sám do objetí vběhneš. Kdyby se ti však přece jen někdy stalo, že se jim nevyhneš, obrať honem kapsy naruby, potom k tobě nemají moci, tak to vyprávěla naše bába,“ řekla Josefka a objala otce.

„No vida, to je ono!“ praštil se truhlář do čela a vydal se k domovu. Mladí za ním mávali, pokud se neztratil za lávkou. Potom už mu cesty ubývalo. Ptáčci mu nad hlavou zpívali, čmeláci v jeteli bzučeli, už viděl vrata domova a za nimi ucítil zelňačku.

„To je dost, že jdeš,“ vítala ho žena a dala mu už ve dveřích upřímnou hubičku.

ROZHOVOR

PŘED ČTENÍM

M: Strašně syčí.

I: Cože?

M: Strašně syčí. Kočka.

I: Jako kvůli tobě?

M: No vona jak je vystrašená, že seš tady, tak syčí. Na vše, co se hne.

I: Vybitá baterie. *(ukazuje tablet, který vytáhla z tašky)*

M: Tak to...

I: Vybitá baterie!

M: ...zkusíme nabít.

I: Mohla bych se kouknout na balkón?

M: Mohla. Ale táta tam teď kouří.

I: Fuj.

M: Tak potom. Co jsme četly už?

I: To je četly.

M: Tohle jsme ještě nečetly.

I: Mám hlad.

M: Máš hlad? Tak to přečtem a pak se najíme.

I: Přineseš pití?

M: Joo, ale my už nemáme ten čaj. Chceš džus?

I: Co si dáš ty?

M: Džuš.

I: Jakej si dáš ty, to si dám já.

M: Dobře. Tak já ti dám mezitím ochutnat, jo?

I: Hm.

M: To je červeněj grep. Je to dobrý? Tak já ti tam doleju. A můžeš začít.

BĚHEM ČTENÍ

I: *(pije)* To je tak dobrý.

M: Vid'! Taky mi to chutná. Tyčinku?

I: Ted'kon nechci. Mám žvejkačku. Budeš hádat, o čem to je, jo? To druhý. Ježíšmárja.

M: Ted' ne, jen to přečti.

I: Jdu vyhodit tu žvejku. *(podává mi knihu a něco v ní ukazuje)*

M: To je roztomilý.

I: Můžu? *(ukazuje na tyčinky na stole)*

M: No jasný.

I: (*ukazuje na knihu*) Tady má tu bouli.

M: Hm. To je chudák.

I: Hm. Nebudeš se dívat! Schválně, jako další. Teďko jsme přečetly druhou, žejo?

M: Jo.

I: Ježišmarjá. To bude zas něco vtipnýho.

I: (*čte a pak reaguje*) Có, rovnou pod záda? Takže to je jako zadek?

M: Hm.

I: Tyhle má, tyčinky, rád můj děda.

M: Cože má?

I: Ty...ty.

M: Tyčinky?

I: No.

M: To už bylo pět? (*myšleno básniček, které čteme*)

I: Né.

M: Jo.

I: Jedna, dva, tři,...

M: No. Tak ještě jedna.

I: To je krátký.

I: Všecko. (*beru do ruky knížku s pohádkami*) Né, to nesnáším.

M: To jsou jenom dvě stránky. Pamatuješ si, o čem jsme četly? O tom truhláři?

I: Noo...jak ho napadly ty...

M: Bludičky. A četly jsme to až sem.

I: Ne. Ne.

M: Teď přečtem tohle.

I: Jak to víš?

M: Já si to pamatuju.

I: Cožé? Takže já přečtu toto a toto?

M: Hm.

I: Tyvol*.

M: To je jenom stránka a kousíček.

I: Vám tady taky choděj takový ty malinký mušky?

M: Mušky?

I: Jo.

M: Jo, ahá. Jo, možná jo.

I: (*ukazuje na misku*) Tady byla jedna na tom. My jich máme u babičky příšerně. Tamhle je něco černýho.

M: Ne, to je díra po hřebíku.

I: Fákt? Jako fákt? No jo! Tamhle taky! Jů, a co je tadyto?

M: To je přívěšek.

I: Od tvojí mámy?

M: Ne. Tak si sedni a čti, prosím.

I: Takže kde jsme skončily? Jo!

M: U toho vítej.

I: Já vim.

PSANÍ

Iva vymyslela sama:

Mám ráda moje hračky a mám ráda Maružku! A dneska uvídí mojí babičku a dědu a moc se těším a mám ráda i celou mojí rodnu a celou mojí třídu a vždycky se těším_ že z Maruškou se uvídíme a že z dědou deme na procházku_ a moc se těším_ až se budu koukat na telku_ a moc se těším_ až uvidím moje zvířata_ a to sou Lotrando a Eda a Hugo!

Diktát (obecně známá říkanka):

Klokan dostal v poušťi rýmu a šel rovnou ke krejčímu. Pozdravil a řekl pšík_ chtěl bych noví kapesník. Sešíte ho ze tří kusů_ at' je jak stan od cirkusu.

ČTENÍ

ODVETA

Malý kos cestova...cestou (SI) ze školy
(SI)
pro...protože (SI) neměli ú-koly.
Pře-mluvil malého s/t/ra-ku (SI)
aby šel s/t/řílet z/praku.

Kamin...kamín-ků měli o-šat-ku
a starý pyt-lík od mouch...od mou-ky.
K/lu-kům s/t/ří-leli do zadku (SI)
Pa...pa-nům s/rá-želi klobou-ky.

RANNÍ PROCHÁZ-KA

Krab s/kra-bicí (SI)
had s/hadicí (SI)
kos s/ko-sou
krou...zdají se ranní ros...rosou.

Ko...Koz-lo-vi s/ko-zou (SI)
na dv...řevo
se na/pro-cházku (SI)
nech-tělo.

ODVETA – ORIGINÁL

Malý kos cestou ze školy,
protože neměli úkoly,
přemluvil malého straku,
aby šel střílet z praku.

Kamínků měli ošatku
a starý pytlík od mouky.
Klukům stříleli do zadku,
pánům sráželi klobouky.

RANNÍ PROCHÁZKA – ORIGINÁL

Krab s krabicí,
had s hadicí,
kos s kosou
brouzdají se ranní rosou.

Kozlovi s kozou
na dřevo
se na procházku
nechtělo.

ŠAM-PI-ÓN

Pod le-sem (SI) za-vodi hle-mýždi
Os-trov zatač...zátač-ku...zá-tač...zá-tač-
ku
p/rojíz-dí
šam-pión s/čí...stem čty-ři. Číslem čtyři.
K/ro-vin-ce ved-le (SI) po-sedu (SI)
a kdy...kdý-pak bude v/cí-li. Kdopak bude
v cíli.
Ur/čitě za malou chvíli.
Dnes je pon-dělí (SI)
tak nej-s/píš ve s/tředu.

VÝLET ZE/ZOO

Vy-prá-vil se malý ch-roch
do Hroch...chova Týn-ce,
po pár kro-cích se mu ale
s/tis-ká po mamin-ce.
Zí...zív-nul a když zav-řel tlamu (SI)
tak šel z/pát-ky hledat mámu.

BALET-KA

Bobr bou...bru
př...přip-sal (SI) k/dob-ru (SI)
že mu k/sv/átku
kou-pil ko-bru.

A ta kobra z/ve-čera (SI)
tančí jen
pro...něj solo
z/Labutí-ho jezera.

ŠAMPIÓN – ORIGINAL

Pod lesem závodí hlemýždi.
Ostrou zatáčku projíždí
šampion s číslem čtyři
a rychlostí blesku míří
k rovince vedle posedu.
A kdypak bude v cíli?
Určitě za malou chvíli.
Dnes je pondělí,
tak nejspíš ve středu.

VÝLET ZE ZOO – ORIGINAL

Vypravil se malý hroch
do Hrochova Týnce,
po pár krocích se mu ale
stýská po mamince.
Zívnuł a když zavřel tlamu,
tak šel zpátky hledat mámu.

BALETKA – ORIGINAL

Bobr bobru
připsal k dobru,
že mu k svátku
koupil kobru.

A ta kobra zvečera
tančila jen
pro něj sólo
z Labutího jezera.

VČ...VEČÍ...VEČÍ...VEČÍREK

Maš-karní večírek u/s/viš-tě.

Slon les...ne-sl ma...mas-ky (SI)

a roz-š...láp-nul s/cho-dyš-tě.

Sviš-tová šila (SI) na-ho-nem (SI)

nas-ky (SI) masky (SI) vš:e-m, co šli před
slonem (SI)

Po troch...s/kách (SI) ještě dos-ká-kal

s...s/tarý hroch v/masce žabá-ka.

Z/nal totiž dobře toho s/lona (SI)

a s/vojí mas-ku měl s/chovanou doma.

VEČÍREK

Maškarní večírek u sviště.

Slon nesl masky

a rozšlápnul schodiště.

Svišťová šila nahonem

masky všem, co šli před slonem.

Po troskách ještě doskáká

starý hroch v masce žabáka.

Znal totiž dobře toho slona

a svoji masku měl schovanou doma.

MADLENKA A MYSLIVEC

Žija. Žila jed...jedna copa...copa-tá Mad-lenka. V/chalou-pce pod (SI) ž...že...pod
v/ře-so-vou s/t/rání. Ro-di-če už...ne-mě-la, ps...psík se jí zatoulal a kočka u-tekla. Byla
samo-tyň...samotynká a s/mutno jí bylo. Když si u-vařila kaši (SI) na jeden (SI) talíř a jed-nu
židli (SI) pos-ta...postavila kes tolu...ke stolu. Ještě smut-ně-ji ji bývalo, když u-lehla do pos-
týl-ky as ly-še-la nad/hlavou bzu-čet jen komá-ra. Kde by se také vza-la v/té samotě živa...ži-
vá duše.

Jed-noho od-poledne (SI) po sob...bě Madlenka u-myla talíř (SI) a l/žíci (SI) o-
ko...pala bram-bo-ro-vé po-líčko (SI) a zalila zah-rad...d/ku. Při-nesla se...ze s/tud-ně (SI)
vo-du a o-tev-ře-la ma...malo...va-nou t/ruh-lu. V/zala z/ní kus plat...plátna a ba-rev-né
bar...ba-vl-ny. Bavlnky. Navlék-la jed-nu a začala vy-šívát. Sem kví-tek z/re-ze-dy, tady p-
omně...n/ku a do v/šech kou-tů (SI) růžové rů-žičky, jaké pės-to-va-la v/zahrad-ce. Vyší-vala,
vyší-vala. A když nav...navlé-kala jed...je...jehlu na poslední ci...cípek (SI) za-pla-kala (SI)
zaplakala.

„Proč já jen ten š...šátač...šá-teček vy-šívám, když nemám, komu bych jej dala.“
Potom u-třela tím cíp-kem sl-zy...sl-zu a řekla. Si, že u-pros-třed šátku (SI) vy-šila...vyšije tři
p/táčky, aby kvě-tin-kám nebylo také tak smut-no. Vy...vyšívala a zpívala:

„Každá bol-ka (SI) má mi-láčka,
jenom já jsem sama,

vy-ší-vám si na šáté...na šá-te-ček
ptáče s/růč-ka-ma. Rů-žič-ka-ma...“

V/tom jí nová sl-za u-kápła. Na do-kon...če-né-ho ptáč-ka (SI) o-tevřel zobá-ček, za-
tře-pal kříd-ly a vy-letěl oknem. – Budeš ty mě, hol-ka jedna, má-čet s/la-nou vo-dou? To tak!
–

P/táček letěl k/lesu, sedl si na pr...vní jed-li a z/píval (SI) si písničku, k/terou se
n...na-u-čil od Madlenky:

„Každá bol-ka má miláčka,
jenom já jsem sama...“

Šel tudy myslivec. Zas-ta-vil se (SI) dí-val se (SI) u-viděl ptáčka. – Co-pak ty jsi mi za
p/táčka? – Podí-vil se. P/táček měl bři...íško čer-vené (SI) kří...kří-délka zelené (SI) mod-rou
hla-vič-ku (SI) Ten po-divný p/táček si z/píval po-divnou písničku. Myslí...myslivec se
z...zep-tal: „Kdo té naučil té pís...Kdo tě naučil té pís...pís-nič-ce?“

„Madlenka,“ řekl ptáček, frrr a od-po...od-letěl. Kde-pak s/my...s... vest ro-z/pra-vy!
To se mezi p/táčky nedělá!

„To to-ho vím,“ po-myslel si myslivec, ale ta pís-nič-ka mu nešla z/hlavy.

MADLENKA A MYSLIVEC – ORIGINÁL

Žila jedna copatá Madlenka v chaloupce pod vřesovou strání. Rodiče už neměla, psík
se jí zatoulal a kočka utekla. Byla samotinká a smutno jí bylo, když si uvařila kaši na jeden
talíř a jednu židli postavila ke stolu. Ještě smutněji jí bývalo, když ulehla do postýlky a slyšela
nad hlavou bzučet jen komára. Kde by se také vzala v té samotě živá duše?

Jednoho odpoledne po sobě Madlenka umyla talíř a lžici, okopala bramborové políčko
a zalila zahrádku. Přinesla ze studně vodu a otevřela malovanou truhlu. Vzala z ní kus plátna
a barevné bavlnky, navlékla jehlu a začala vyšívat. Sem kvítek z rezedy, tady pomněnku a do
všech koutů růžové růžičky, jaké pěstovala v zahrádce. Vyšívala, vyšívala, a když navlékla
jehlu na poslední cípek, zaplakala.

„Proč já ten šáteček vyšívám, když nemám, komu bych jej dala?“ Potom utřela tím
cípkem slzu a řekla si, že uprostřed šátku vyšije tři ptáčky, aby květkám nebylo také tak
smutno. Vyšívala a zpívala:

„Každá holka má miláčka,
jenom já jsem sama,
vyšívám si na šáteček
ptáče s růžičkama...“

Vtom jí nová slza ukápla na dokončeného ptáčka. Otevřel zobáček, zatřepal křídly a vyletěl oknem. – Budeš ty mě, holka jedna, máčet slanou vodou, to tak! –

Ptáček letěl k lesu, sedl si na první jedli a zpíval si písničku, kterou se naučil od Madlenky:

„Každá holka má miláčka,
jenom já jsem sama...“

Šel tudy myslivec. Zastavil se, díval se, uviděl ptáčka. – Copak ty jsi mi za ptáčka? – Podivil se. Ptáček měl břicho červené, křídélka zelená a modrou hlavičku. Ten podivný ptáček si zpíval podivnou písničku. Myslivec se zeptal: „Kdo tě naučil té písničce?“

„Madlenka,“ řekl ptáček, frrr a odletěl. Kdepak s myslivcem vést rozpravy! To se přece mezi ptáčky nedělá!

„To toho vím,“ pomyslel si myslivec, ale ta písnička mu nešla z hlavy.

ROZHOVOR

PŘED ČTENÍM

I: Tam je kočka! (*ukazuje za stůl*)

M: Není.

I: Jojo. Vypadala jak kočka.

M: Tak, jdem na to. Co jsme četly poslední? Jo, tohle jsme nečetly.

I: Můžu? (*ukazuje na misku s oříšky na stole*)

M: Můžeš.

I: To je...?

M: Pistácie.

I: Mňam.

M: Počkej! Byla vyloupnutá?

I: Nevím.

M: Aby sis nezlomila zub! *(Iva odejde vyhodit skořápku do koše a dlouho se nevrací)* Tak co, Ivo? *(odcházím a vracíme se společně)* Sednout, napít a jdem.

I: Dobře. To bude sranda tohle.

BĚHEM ČTENÍ

M: Tak to byla první, teď druhá. *(o přečtených básničkách)*

I: To nesmíš vidět.

M: Co nesmím vidět?

I: Ale jinak, tu druhou!

M: *(Iva mi ukazuje obrázek v knížce u jedné z básniček)* Hahá, to je dobrý, reálně s tou kosou.

I: To je i tady.

M: Hm.

I: *(otáčí na další básničku)* To budeš koukat. No to kdybys ty udělala, to bys byla mrtvá.

M: To jsem zvědavá.

I: *(ukazuje mi obrázek k jiné básničce)* A čtyřka je toto.

M: Ty hlemýždi! Ježíš, jak jsou hezky namalovaný!

I: Co?

M: Nic, nic se neděje. Klid, tak čti dál.

I: *(posměšně)* Tak čti dál. Tak čti dál. *(bere si pistáci)* To je tak dobrý.

M: Je no. A strašně drahý.

I: Fakt?

M: Hm.

I: Ty krásu, to nevodloupnu! No konečně. Eee, můžu se jenom zeptat?

M: No?

I: Tady to hnědý nic není?

M: Není, to je jenom obal.

I: Děkuju ti.

M: Tak to dej sem.

I: Tady jako? Tu skořápku?

M: No, to pak vyhodíme.

I: Nekoukat! *(schovává knížku)*

M: Neboj.

I: Ó! To bude sranda!

M: (*Iva mi ukazuje další obrázek*) To je jak v cirkuse!

I: Už jsme měli...kolik? Tři, že jo?

M: Jo, tři.

I: Ježíš, tahle bude taky teda. HAHAHA!

M: Tak co?

M: (*ukazuje mi další obrázek*) Dobrý. Ta je pěkná. Ta kobra. Má na sobě dokonce mašličky.

I: (*opovržlivě*) Jako kde?

M: No na krku, ne?

I: To je sukničky!

M: To je suknička?

I: Sukničky, ti říkám!

M: Tak ještě jednu.

I: Kolik máme, čtyry?

M: Hm. Už jenom jednu. A pak tu pohádku.

I: Achjo, já se netěším! (*rychle schová knížku*)

M: Já se na to nekoukám, jen čekám!

M: (*ukazuje mi další kresbu*) Hmmm, hezkej obrázek!

I: Já nechci toto dělat. Už se prostě nudím. (*čte název knížky básniček*) To jsem blázen. Jen Krejčí.

M: Tak přečteš jenom tady to.

I: Jenom co?

M: Tohle.

I: To ne.

M: To nejsou celý dvě stránky.

I: To ne.

M: Začínaly jsme na celých dvou stránkách.

I: To už jsme četly!

M: Ale nečetly.

I: Jo, tam jsme četly!

M: Jsme skončily minule o těch světýlkách, a teď...

I: Ne! To není pravda! *(bere mi knížku a dívá se na obrázek)* Ta je nádherná!

M: Jo, ukaž? Jé, ta je fakt pěkná.

I: ...popi...popilš se. Mléko vo-nělo...

M: Dyt' čteš uprostřed. Začni vod začátku. Příště budeme číst tohle, tak se máš aspoň na co těšit.

I: Mami! *(občas mě tak žertem oslovuje)*

M: Co je?

I: Mami, já nechci!

M: Co nechceš?

I: To je tady hrozně usměvavák.

M: Číst? Nechceš?

I: Né! *(zakřičí jako dítě, vysokým hlasem)*

M: To se nedá nic dělat.

I: Mami!

M: Hele, já se ti tady snažím stáhnout hru, mám z toho nervy v kýbli, tak to pro mě prosím udělej a přečti to. Anebo si vyber nějakou jinou pohádku z toho.

I: Hm! Dyt' jo!

M: Jakou?

I: Já jsem si vybrala tutu.

M: To je furt ta samá, akorát čteš od prostředka. Musíš začít od začátku. *(Iva otáčí stránky)*
Tady třeba začíná nová.

I: To je taky začátek?

M: Hm... Ale vyber si rychle.

I: Já nechci.

M: To se nedá nic dělat, Ivy. Co třeba Madlenka a myslivec? To je krátký.

I: To je moc daleko.

M: To nevadí, můžem přeskakovat. Ty Tři zlatý vlasy jsou taky krátký. To budeme mít přečtený za dvakrát.

I: Fákt?

M: Hm.

I: Dej mi něco hrozně krátkýho.

M: Tak Madlenku a myslivce, to dáme...to bysme mohly dát i najednou. Co myslíš? Tak to zkusíme.

I: Můžeš mi to otevřít? *(podává mi pistáci)*

M: Jo, můžu.

I: Ty jsi fakt borec.

M: (*směju se*) Jsem starší a zkušenější.

I: Já už nechci! Fakt...

M: Ještě jednu stránku. Ta je krátká.

I: Já už nechci.

M: Ta je krátká.

I: Nechci...

M: Tak...tak do sem. Do té hlavy. (*ukazuju na patřičné místo v knize*) Jo?

I: Jo. Né. Můžu někam míň?

M: To je míň jak půlka.

I: Prosím, prosím, prosím...

M: To je míň jak půlka. Za chvíli to máš přečtený.

I: Já chci sem.

M: Já už jsem ti slevila.

I: Mamink...už jsem to slevila, mami.

M: Né, až do té hlavy.

I: Ne.

M: Ivy, jenom do té hlavy. To je jenom půlka stránky. To je fakt nic. Kousek. Fakt je to kousíček. Máš to za pět minut přečtený.

I: Ty taky!

M: No já taky.

I: (*ukazuje na obrázek v knížce*) Co se ti nejvíc líbí? Tady to, tady to, tady to, tady to, tady to, nebo tady?

M: Mně se líbí ten zajíc a tady, ten tetřev.

I: Toto?

M: Hm.

I: Musíš jenom jedno, ale nesmíš zajíc. Já mám zajíc.

M: No tak v tom případě tetřev.

I: Tak jo.

PO ČTENÍ

M: Tak mi zatím řekni, cos ještě dostala k narozeninám.

I: Lego. *(něco zamumlala)* Málo.

M: Málo? Když jsi dostala dort, oslavu...

I: Né, že by ses mi smála.

M: Proč smála? Prosím tě.

I: Oblečky pro panenku.

M: No... To je hezký.

I: Sukni a čokoládu...

M: No...

I: Nó, potom jsem dostala jeden má...vona babička šije, takže taky šila...

M: No, šila a co? Na tu panenku?

I: Hm. Máma udělala vlastní to...vestičku.

M: Tyjo.

M: Máš nějakej ten úkol? Podíváme se, podáš mi to prosím? Díky.

I: A myslím, že je.

M: *(listuji v sešitě)* To je jenom omluvný list a jiná sdělení.

I: No dyť jsem ti říkala, že my nemáme známky.

M: Hm. Ve čtvrtek 22. 11. odpadá odpolední vyučování. To jste dneska neměli, jo?

I: Měli.

M: Měli?

I: Neměli.

M: Už jsem se lekla, že vás ošidili. A kde máš úkolníček? Jo, tady. Vypadl z nějakýho sešitu.

A jak poznám, co už je hotový?

I: Písanka strana 13, to už bylo. DÚ PS str....

M: Pracovní sešit, ale jakýho předmětu?

I: Jo, to my máme. Jo, to byla čeština. To jsme...tu jsem už vrátila. Takže nemám úkol, jsem borec! Jó!

M: Tím líp. A z čeho jste psali tu prvouku? Z jakých stran? Ukaž mi to.

I: Já to nepotřebuju, já to vim. Tadyto. 14, 15, 16, 17, 18, 19 a 20.

M: Tyjo, to je docela hodně. To koukám.

I: Tyvol*, dělej!

M: Nemluv sprostě.

I: Pro co jsi šla?

M: *(ukazuje zápisník)* Napíšeš něco?

I: *(odmítavý zvuk)*

M: Co budeš chtít. Stačí tři věty.

I: *(stojí u stativu)* Co znamená toto? Ta páčka?

M: Tohle?

I: No, ta páčka.

M: Tím hejbeš. Vidiš? A když to trochu otočíš, tak to jde lehčejc, a když to zase otočíš na druhou stranu, tak to jde těžším způsobem. Ted' to jde lehce, vidíš.

I: Hustý. A vono to nepadne?

M: Je to přišroubovaný, ale nemusíš to tak naklánět zase. A když to dáš na druhou stranu, tak to půjde těžko. Ted' to ale vyšroubováváš už hodně.

I: Có?

M: Musíš to zašroubovat. Tak a je to.

I: Jde to těžce.

M: Hm. To zase zlomíš, když na to budeš tlačit. Nejlepší je to tak takhle.

I: Ťuk. Já jsem na to klikla. Dobrý.

PSANÍ

Iva vymyslela sama:

Dnes jsme ve škole psali test. V úterý jsem slavila 9_ narozeniny. Už se těším_ až budu dospělá.

ČTENÍ

VZORNÁ (SI) KÁ...KÁNĚ

Jak všichni chlap eee chl...chválí (SI)
kaní ka...kání lesní (SI)
o tom se ni...komu
ani nesní.
Jen tu-ka-ni tu-ka-ni
po...pom-lou-vají.
Jsou prostě
děsní.

VZORNÁ KÁNĚ – ORIGINAL

Jak všichni chválí
kání lesní,
o tom se nikomu
ani nesní.
Jen tukani tu kání,
pomlouvají.
Jsou prostě
děsní.

MĚD-VĚDÍ VÁNOCE. MEDVĚDÍ VÁNOCE (SI)

Už se b-líží: konec září (SI)
ře-těz sva-to...jánských brou-čků (SI)
dopod zim-ní noci září (SI)
vá-noční s...s-t-rom na ploučku.

Koledy a vůně (SI) medu,
tak tak se s/laví každo...každoročně
š-tě...štědrý večer u/medvědů (SI)
V... v pro-sin-ci spí líp. Spí. No tak proč
ne. No tak proč ne?

MEDVĚDÍ VÁNOCE – ORIGINAL

Už se blíží konec září,
řetěz svatojánských broučků,
do podzimní noci září
vánoční strom na paloučku.

Koledy a vůně medu,
tak se slaví každoročně
štědrý večer u medvědů.
V prosinci spí. No tak proč ne?

T... TKAL-CI. TKALCI (SI)

Vá eee vá-nek (SI) za-foukal,

roz-hou... roz:-hou... pá pa-vouka

v/hou-pač-ce z z/nití.

Z pavou-čích sítí (SI)

Pa-vouk se houpá

se svou ženou (SI)

po práci mají

dovo-lenou.

TKALCI – ORIGINÁL

Vánek zafouká,

rozhoupá pavouka

v houpačce z nití,

z pavoučích sítí.

Pavouk se houpá

se svou ženou,

po práci mají

dovolenou.

MADLENKA A MYSLIVEC – POKRAČOVÁNÍ

Madlenka seděla (SI) ještě nad vyší-váním. Z/bývají dva, tři s/tehy (SI) a druhý p/táček byl hotov. Vyku...vy-ku-lil očka na vyši...na vyšivce (SI) a za-pos-louchal se do pís-ničky. Co...co-pak dívčíny (SI):

„S/mutno je mi, smutno

pod v/řel...v/řel-so-vou (SI) u-řel-sovou s...s/trá-ní (SI)

k...k/dyž se to sluníčko

za náš konec s/klá...s/klání.“

Já...jak jí uká...jak jí u-kápla s/lza na lát-ku, z/vedl plá-ček h/lavu (SI) z/vedl z/vedl kří-délka křidélka a frrr, máš mě mít, hol-ka u-brečel...u...holka ubrečená. Letěl k/lesu, sedl si na první sou...sos-nu a začal zpívat. Madlen...Madlenčinu písničku. V/šak jiné ještě neslyšel.

„S/mutno je mi, s/mutno,

pod v...vřelo...vře-so-vou straní...“

Myslivec došel p/rávě na kraj lesa. Ne-pot-kal s/rnku (SI) zajíce mu pře-hl přes cestu, tet-řívec

(SI) třetívec se s/choval do vět-ří větvy. Liška se mu vys-mála (SI) něk...něk-de za bul...bukem. V...v/tom přece jen něco j...u...uviděl. Za...za-ha...za-hadný (SI) zahádni pláčem. Ptáček. Před ním (SI) neu-dělal, ale zaz-pí-val mu zahá...zahádnou zahádnou písničku.

„Odkud letíš, p/táčku?“ zeptal se myslivec.

„Od Madlenky,“ pil a od...od...od-letěl. Však si pt...ptáčci s/myslivci nic nezač...čínají (SI) Jenže myslivec už to...toho věděl dost. Šel do myslivny (SI) myslel a myslel. Od čeho by to byl tá...také myslivec, aby se neza-myslel. Nu a jak tak myslel (SI) vymyslel ces-tič-ku mezi je-řá-binami. Tudy se přece chodí...valo chodívalo od-jakživa pod vře-lo-vou s/t/ráň, kde k/vetou trnky. A hloh. A kde je také Madlenka smutná. Madlence smutnou. Smutno.

Myslivec si v/zal klobouk (SI) se sojčím (SI) pír-kem a ve-ver-čím (SI) ocáskem. Nakrou-til si k/nír (SI) a vyšel tam, kam mu ve...ve-lel osud. Madlenka vyšívala (SI) třetího p/táčka. Tr-pě...trpělivě na-vlé-kala nit, ba-rev-nou bavlnou (SI) bavlnku do oš...ouška (SI) jehly (SI) a z/pívala si:

„K/dy-by přišel milý,
šátek bych mu dala,
z/lásky vy-ší-vaný šátek s/růžička-mi...“

V/tom kdo-si zaťukal na okenko. O...otevřely (SI) se dveře a v/nich (SI) stál myslivec. Myslivecký mládenec. Uro...stly jako jed...jedl...jedne...jed-le. Uviděl copá...copatou dívku. Copatou dívčinu (PB) s/klo-ně-nou (SI) nad vy-šíváním šátkem. Růže (SI) vedle růže (SI) ale ty nej-krás-něj-ší Madlence roz-kvet-ly (SI) ve tváři.

Ma...Mlá-de-nec v/z...v/zal děv-čátko (SI) za ruku, po-díval se mu do očí (SI) a s/patřil v/nich pom-něnký.

„Ty jsi Madlenka?“

„Madlenka?“

„Přišel přišel jsem si pro tvůj šátek, Madlenko. Dáš mi jej?“

Madlen...Madlenka se usmála, až se jí ve tváři udělal doč...do-lí-ček. Podala hez-kému mil...myslivci šátek i druhou ruku. S/mutek (SI) vy-letěl oknem malé cha...chalou-pky pod s/tráni.

A ten pláček? A ten pláček? Mys...mys...mysli-te ten t/řetí pláček ze šát-ku dív-činy s/copy? Ne, neudělal. Ne, ne-u-letěl. Li-bu...lí-buje líbuj se mezi rů-žemi. Komu komu by se také chtělo (SI) do s/věta z/krajiny lásky.

MADLENKA A MYSLIVEC – ORIGINÁL – POKRAČOVÁNÍ

Madlenka seděla ještě nad vyšíváním. Zbývají dva, tři stehy a druhý ptáček byl hotov. Vykulil očka na výšivce a zaposlouchal se do písničky copaté dívčiny.

„Smutno je mi, smutno,
pod vřesovou strání,
když se to sluníčko
za náš kopec sklání...“

Jak jí ukápla slza na látku, zvedl ptáček hlavu, zvedl křídélka, a frrr, máš mě mít, holka ubrečená. Letěl k lesu, sedl si na první sosnu a začal zpívat Madlenčinu písničku, však jiné ještě neslyšel.

„Smutno je mi, smutno,
pod vřesovou strání...“

Myslivec došel právě na kraj lesa. Nepotkal srnu, zajíc mu přeběhl přes cestu, tetřívek se mu schoval do větvi, liška se mu vysmála někde za bukem. Vtom přece jen něco uviděl. Záhadný ptáček před ním neuletěl, ale zazpíval mu záhadnou písničku.

„Odkud letíš, ptáčku?“ zeptal se myslivec.

„Od Madlenky,“ pípl a odletěl. Však si ptáčci s myslivci nic nezačínají. Jenže myslivec už toho věděl dost. Šel do myslivny, myslel a myslel. Od čeho by to byl také myslivec, aby se nezamyslel. Nu a jak tak myslel, vymyslel cestičku mezi jeřabinami. Tudy se přece chodívalo odjakživa pod vřesovou stráň, kde kvetou trnky a hloh a kde je také Madlence smutno.

Myslivec si vzal klobouk se sojčím pírkem a veverčím ocáskem, nakroutil si knír a vyšel tam, kam mu velel osud. Madlenka vyšívala třetího ptáčka. Trpělivě navlékala nit, barevnou bavlnku do ouška jehly, a zpívala si:

„Kdyby přišel milý,
šátek bych mu dala,
z lásky vyšíváný šátek s růžičkami...“

Vtom kdosi zatřukal na okénko. Otevřely se dveře a v nich stál myslivecký mládenec urostlý jako jedle. Uviděl copatou dívčinu skloněnou nad vyšíváním šátkem. Růže vedle růže, ale ty nejkrásnější Madlence rozkvetly ve tváři.

Mládenec vzal děvčátko za ruku, podíval se mu do očí a spatřil v nich pomněnky.

„Ty jsi Madlenka?“

„Madlenka.“

„Přišel jsem si pro tvůj šátek, Madlenko. Dáš mi jej?“

Madlenka se usmála, až se jí ve tváři udělal doliček. Podala hezkému myslivci šátek i druhou ruku. Smutek vyletěl oknem malé chaloupky pod strání.

A ten ptáček? Myslíte ten třetí ptáček ze šátku dívčiny s copy? Ne, neuletěl. Libuje si mezi růžemi. Komu by se také chtělo do světa z krajiny lásky?

ROZHOVOR

PŘED ČTENÍM

I: Děkuju za džus.

M: Nemáš zač. Ajé, já se zapomněla podívat do počítače, kde jsme skončily.

I: Dáš mi? *(ukazuje na čokoládu na stole)*

M: Dám. Ta je ze Švýcarska, přivezla mi ji kamarádka.

I: To máš jenom jako... Ty užs jí ochutnala?

M: Nene.

I: A ona ti říkala, že je dobrá?

M: Ve Švýcarsku jsou totiž vyhlášený čokolády.

I: Já si dám jenom jeden čtvereč...

M: Dobře.

I: Děkuju. Je dobrá.

M: Jo?

I: Hm. Ochutnej.

M: Vezmu si hned. Podáš mi ty knížky?

I: A neměly jsme žádný záložky?

M: No jo, ale já jsem to pak musela vrátit, víš? Protože vypršela výpůjční lhůta.

I: Já vim, kde jsem končily. Já vim! Já vim! Nene! Nekoukej se prosím! *(zvuky paniky, bere mi knihu z ruky)*

M: Dobře, dobře.

I: *(listuje knihou)* To jsme četly... *(protahuje poslední hlásku)* To jsme četly. Četly. Četly. Tohle jsme nečetly.

M: Jak se to jmenuje?

I: Výlet ze ZOO.

M: To jsme četly.

I: Có? Baletka? To jsme četly?

M: *(přikývnutí)*

I: A co toto?

M: To už jsme nečetly.

I: Ale takže ještě předtím?

M: To jsme četly.

I: To jsme četly, jo?

M: Jo.

I: Večírek?

M: Jo.

I: Fákt?

M: Určitě. Četly jsme jich dycky pět.

I: Mně se hrozně... *(smích, zakloní se)*

M: Chceš rozsvítit?

I: Já na to vidím.

BĚHEM ČTENÍ

I: Kde jsme tady skončily?

M: Minule jsme to dočetly někam sem. Ale ty už si to asi nepamatuješ, vid'š? Madlenka a myslivec. Já ti to připomenu. Byla Madlenka v chaloupce, žila tam sama a zpívala si jednu písničku. A namalovala ptáčka, ten obživnul a tu písničku zpíval v lese. A přišel tam myslivec, chtěl vědět, kdo ho tu písničku naučil, a ten ptáček řekl, že Madlenka, a uletěl. Tak. Tady jsme skončily a je to krat'oučký, hele.

I: Týjo, jenom, jo?

M: To stačí. Já rozsvítím.

I: Takže kde jsme... hm, skončily?

M: Já ti to ukážu. Tady, Madlenka...

I: Ježišmárjá, já nechci. *(otráveně)*

M: Už to máš skoro za sebou.

I: *(ukazuje na obrázek na další straně)* Oni se k němu dostali?

M: No tak uvidíme.

I: Se zamilovali?

M: Možná jo, uvidíme, až to dočteš.

I: Já nechci! To je... *(neidentifikovatelný zvuk)*

M: Už je to jenom taková půlka stránky.
I: Pf. *(otírá si čelo jako při namáhavé práci)*
M: Tak to dočti.
I: Takže celý tohle, jo?
M: Jo.

PO ČTENÍ

I: Konečně. *(protahuje poslední hlásku)*
M: Tak mi řekni, pamatuješ si slovní druhy?
I: *(souhlasný zvuk)*
M: Jo?
I: Nó...
M: Jako jaký jsou?
I: Ano.
M: Jo? Tak jednička jsou...
I: Podstatná jména.
M: Dvojka?
I: Přídavná jména.
M: Ano. Trojka?
I: Zájmena.
M: Ano. Čtyřka?
I: Číslovky.
M: Ano.
I: Slovesa. Potom je... Příslovce, předložky, spojky, částice, citoslovce.
M: Ano. A učili jste se, co je to podstatný jméno?
I: Hm... Můžeš si na to ukázat ten, ta, to?
M: Ano.
I: A je to názvy osob, zvířat, dějů a věcí?
M: A vlastností. Takže třeba pepř, nebo co tě ještě napadá?
I: Hm... Co Maruška?
M: To je jaký jméno? Vlastní. Tak... co jsou přídavná jména.
I: Přídavná jména jsou ehm... Ehm... Ehm...
M: No ty dávají těm podstatným jménům...
I: Ehm...

M: No takže přídavný jména dávají podstatným jménům nějaký... Vlastnosti, že jo? Co třeba? Jaký může být to podstatný jméno? Třeba jakou má barvu ptáček?

I: Červenou. Můžu si pak zaboxovat?

M: No můžeš. Takže přídavný jména dělaj co?

I: Ehm... Já si to pořád zapomínám.

M: Řikaj, jaký jsou ty podstatný jména, že jo? Takže třeba ptáček je...

I: Zelený.

M: No. Nebo...

I: Papoušek je...

M: Nemusí to bejt jenom barva, jo? Může to bejt třeba hodný.

I: Ondra je...

M: Pracovitý.

I: Ondra je... hodný.

M: Třeba. A zájmena?

I: Zájmena je že,... že že že. Že že že.

M: Tam jsou nějaký druhy zájmen. To nevím, jestli jste se už učili.

I: Zájmena... To jsme se učili dávno. My už jsme dávno u konce.

M: Tak jaký jsou druhy zájmen?

I: Druhy zájmen?

M: Ty nejjednodušší, první jsou... Jako já, ty,...

I: To jsou zájmena!

M: No, to jsou zájmena, ale jsou to zájmena osobní. Učili jste se tohle?

I: Hm.

M: No dobře. Máš nějaký úkol?

I: Jo.

M: Jakej?

I: Z češtiny. *(přistoupí ke kameře a začne mávat rukou)* Je tam vidět moje ruka? Jsem tam vidět?

M: Jaký úkol?

I: *(jde směrem od kamery, zakopne o stativ)* Ježišmarjá. Tady na papíře. A tobě to nevadí, že ti kočka leze do pokoje.

M: Ne. Máš hlad?

I: Mě když se někdo ptá, co chci k jídlu, tak vždycky řeknu: „Co si dáš ty, to si dám já.“

M: Aha.

I: Sundej si svetr. Sundej si ho.

M: Proč?

I: Protože musíš. Hned teď.

M: Nebudu si sundávat svetr.

I: Vypadáš jak slečna.

M: Máme sraz s maminkou na nádraží. Takže pojedeme ještě metrem, jo?

I: No. *(udělá vtipnou grimasu)*

M: *(smích)*

I: Proč se pořád tak směješ?

M: Proč se směju, když uděláš něco vtipného?

I: Aha. No že se pořád směješ. To u mě nenajdeš.

M: Jak to?

I: Protože mám samý trápení. Vzpomínám na kočičku. *(zemřela jim v nedávné době)*

M: Aha, já vím, tos mi říkala. To je smutný.

I: My máme zejtra ředitelský volno.

M: To je super! Na víkend takhle, jo?

I: Hm.

M: To je dobrý. Budeš doma?

I: Budeme u nějaký pani, který je už osmdesát.

M: Tyjo.

I: Je to nějaká...

M: Vaše příbuzná?

I: Něco dědy, já nevím.

M: Možná sestra? Nebo třeba sestřenka?

I: Hm. Je to možný.

M: My pojedeme zítra na chalupu.

I: Kde to máš?

M: Na severu.

I: Kde?

M: Čech. Pojedeš nahoru a jsi tam.

I: My máme na Slovensku chatu.

M: To je dobrý. A jezdíte tam? Ono je to daleko, vid'?

I: Hm.

PSANÍ

Diktát:

Hnědy koník, moudry stařík, zlý ředitel, tenoučký vlasek, srdíčkovy penál.

ČTENÍ

SHAMEBON. CHAME-LEON. DVA.

(nadpis byl velmi špatně čitelný)

Zdalo se, že k/nemoc-ni-ci

jede práz-d-ná sanitka.

Pora-něný chale...chame-león

...vypadá jak nosítka. Nosít-ka.

Hou-kačka i dok-tor šílí (SI)

zou-falé zou-fale si brýle čí...č čistí.

Přece jsem jsme ho na-lo-žili (SI)

pod ja-vo:-rem v/šatech z/listí.

ČÍM (SI) BUDU

Čím budu?

ptá se ko-courek mámy.

Chtěl bych být s/lavný,

chtěl bych být zná-mý.

To můžeš, kocórku, klidně za...ř...zařít

(SI) zařít.

Ale musíš se hodně s/nažít.

Jen si v/zpomeň, kam až to dotáh

mí... Mikeš a/nebo kocour v/botách.

BAROME... BAROMETR (PB)

Prosím tě ale-spoň o/příčku (SI)

ze-lená: rosničko (SI)

po-polez po svém že-bříčku (SI)

zavolej sluníčko.

CHAMELEÓN 2 – ORIGINÁL

Zdalo se, že k nemocnici

jede prázdná sanitka.

Poraněný chameleón

vypadá jak nosítka.

Houkačka i doktor šílí,

zoufale si brýle čistí.

Přece jsme ho naložili

pod javorem v šatech z listí.

ČÍM BUDU – ORIGINÁL

Čím budu?

ptá se kocourek mámy.

Chtěl bych být slavný,

chtěl bych být známý.

To můžeš, kocourku, klidně zažít,

ale musíš se hodně snažit.

Jen si vzpomeň, kam až to dotáh'

Mikeš a nebo kocour v botách.

BAROMETR – ORIGINÁL

Prosím tě alespoň o příčku,

zelená rosničko,

popolez po svém žebříčku,

zavolej sluníčko!

KRÁL STŘELCŮ *(název nepřečetla)*

Ten ten den bylo celé (SI) měs-tečko na/nohou. Ná-městí (SI) bylo oz-dobené (SI) barev-nými pra-porky (SI) vlasy. Vlā...vlály ve v/šech ok-nech, vi...visely (SI) z/domu, z/do...z/dobily stromy (SI) s/tře-pe-taly se barevně (SI) v/rukách dětí. V/šichni přiš...přišli, jako přicházeli kaž-dý pře-deš-lý rok, aby viděli (SI) po-sou-dili, o-ce-nili výkon.

Každé-ho roko. Každého roku v/čase, kdy léto předá-valo službu nad/zemí pod...pod-zimu (SI) s/jíz-dě-li (SI) z...zjí-zjížděli se z/celého kraje (SI) stř...s/třelci (SI) aby ukázali, co dodě...dovedou. Toto nej-lepšího. Toto nejlepšého z/volil sám líp za k/rále (SI) s/třelců.

Už od rána vyk...rá... Už od rána vykr...vyklá-daly babky z/velikých košů (SI) na náměstí. S/vé zboží. Per-ní-ková srdce, pave...panenky z mav...mar-ci-pá-nu (SI) a medové koláče. B/roká...b/roko...bro-ká-tové šátky (SI) sametové šň...šň...šněro-vačky, p/latě...plátěné zastěry (SI) šátky (SI) s/kvítky a kraj...krajkové krajkové límce. Šev...šev-ci (SI) na...nabízeli ruč...ručně šité pa-pu...papuče (SI) a vysoké škv... Ne. Vysoké (SI) š...škor...škorně (SI) tetkы z/vesnic k/váše...k/vášené o-kur-ky (SI) a sušené ovoce. Kra...kramaři. Kramaři se pře-kři-kovali.

Za městem (SI) na vysoké ž...žer-di (SI) byl vž...z...v/z-ty-čen ze dřeva vyře-zaný, malo-vaný pták. Byl to s/tře...střelec. S/třelecký terč. Celé týdny př...před zavo...závodem (SI) či...čis-ti-li. Čistili a z/kou-šeli s/třelci své kuše, pro-hlí-že...prohlíželi po...po-zor-ně své pí...šípy. V/den, kdy měl začít závod (SI) do-dávali (SI) si kuš...kuráže me-dovi...medovinou. Konečně se při-blí-žila ch/víle, na které v/šichni čekali. T/ru-ba...trubači (SI) od...od-trou-bili (SI) začátek. Zavodu. S/třelci (SI) se se...se-řa-dili na náměstí (SI) a při-pra-vili se k/ry-tířském zápasu.

KRÁL STŘELCŮ – ORIGINAL

Ten den bylo celé městečko na nohou. Náměstí bylo ozdobené barevnými praporky, vlály ve všech oknech, visely z domů, zdobily stromy, třepetaly se barevně v rukách dětí. Všichni přišli, jako přicházeli každý předešlý rok, aby viděli, posoudili, ocenili výkon.

Každého roku v čase, kdy léto předávalo službu nad zemí podzimu, sjížděli se z celého kraje střelci, aby ukázali, co dovedou. Toho nejlepšého zvolil sám lid za krále střelců.

Už od rána vykládaly babky z velikých košů na náměstí své zboží. Perníková srdce, panenky z marcipánu a medové koláče. Brokátové šátky, sametové šněrovačky, plátěné zástěry, šátky s kvítky a krajkové límce. Ševci nabízeli ručně šité papuče a vysoké škorně, tetky z vesnic kvašené okurky a sušené ovoce. Kramáři se překřikovali.

Za městem na vysoké žerdi byl vztyčen ze dřeva vyřezaný, malovaný pták. Byl to střelecký terč. Celé týdny před závodem čistili a zkoušeli střelci své kuše, prohlíželi pozorně své šípky. V den, kdy měl začít závod, dodávali si kuráže medovinou. Konečně se přiblížila chvíle, na kterou všichni čekali. Trubači odtroubili začátek závodu. Střelci se seřadili na náměstí a připravili se k rytířskému zápasu.

ROZHOVOR

PŘED ČTENÍM

M: Tak, jdem na to.

I: Já si jdu umýt ruce, jo?

M: Dobře.

I: Já jsem ti chtěla říct... Vy až tohle do toho, dó...dopotřebujete, vy to vyhodíte, že jo?

(ukazuje na plastový rozstříkovač vody na květiny)

M: Ne, my to používáme dál na vodu.

I: Na vodu?

M: No. Na stříkání na to, co si pěstujeme na balkóně.

I: A budete to potřebovat?

M: Budeme. To ti nemůžu dát.

I: Prosím!

M: Ne, to nejde.

I: Prosím!

M: To nejde, můžeš si koupit svůj. Nalila jsem ti džus.

I: Děkuju.

M: Tak...

I: Kde jsou ty sušenky?

M: Nechalas je tam.

I: Ale já ti řeknu...

M: Co?

I: Nic.

BĚHEM ČTENÍ

I: A dneska mi nemusíš dávat jídlo. Protože já mám hrozně moc jídla tam.

M: Dobře.

I: (*pohrdavě*) To máma zase nabalila, abys mi nedávala.

M: Jasně. Tak teď jednu stránku stačí. (*podávám jí knihu*)

I: Tadyta?

M: Hm. Akorát končí věta na další, tak to ještě dočti.

I: A tohle jsme nečetly?

M: Ne, to jsem přeskočila, to je takový dlouhý.

I: Tys to přeskočila?

M: Jsme přeskakovaly i předtím.

I: No tak dobře. Takže jenom tuhle?

M: Hm.

PO ČTENÍ

M: Tak dobrý. Hele, koukala jsem se do úkolníčku a tam máš jenom úkol z matiky.

I: Hm.

M: Takže není z češtiny?

I: Já jsem myslela, že z češtiny, ale...

M: Tak už ho tam máš připravenej.

I: Právě tady mám já sešit. Matematickej. A vlastně to je 25, cvičení 24, a to je... a to musím tam celý napsat. To je... tam děláme různý... třeba taky byl. Tohle byl třeba... nějaký tam byly úkoly. Takže to musíme přepsat.

M: No tak jdem na to.

I: No tak to je teda síla, vid'?

M: A já jsem myslela, že to bude rychlovka.

I: Hm. No jako přepsat, ale... prostě udělat tu slovní úlohu do toho sešitu.

M: Ale jakým způsobem to děláte.

I: No takhle. Normálně si přečteš tu úlohu.

M: Aha.

I: Hele a víš, co máme dobrý? Já píšu rychle.

M: Jo? To je dobrý.

I: To máš nalakovaný?

M: Co nalakovaný?

I: Ty... tadyto obočí!

M: Obočí?

I: Jakože to máš nějakým jako nalakovaný...

M: Obočí nemám namalovaný. Já mám svoje na rozdíl od většiny holek, co choděj po ulici.

I: Hm.

M: Tak rychle napíšem ještě něco, jo? Pár slov.

I: Có, už zase? Počkej. To vůbec nepíše. Maruško, zachraň mě! Maruško!

M: Co je?

I: Mě hrozně brní noha.

M: Tak si jí dej dolu. A rychle, potom už musíme jít.

PSANÍ

Iva psala podle paměti (i když spíše podle mých návodných otázek) obsah části knihy¹¹⁷, kterou jsme spolu četly na doučování:

Tatínek vipravěl další pohádku. jednoho dne maminka šla se sinem na procházku a tam koukali se na mraky. Žil jednou jeden tatínek a ten měl sedm míšáku a vipravěl jím pohádky. První pohádka o míšce kera si přala přaní. Hazela penízky do studny sdna říkala áu a míška vzala polštář a hodila ho do studny a studna je splnila praní.

¹¹⁷ LOBEL, Arnold: *Sedm pohádek pro malé myšky* (přel. Kateřina Závadová). Praha, Albatros, 2013, s. 9–25.

ČTENÍ

SNÍDA eee S...SNÍDANĚ V/PŘÍRODĚ

Lach-tani (SI) nastra na strá-ni (SI)

pořá-dají snídani.

Jeden balan...balan-cuje jídlo (SI)

dru-hý: nic je mo...tovi-dlo (SI)

...třetí nese nad/nosem

hrnky čaje s/podnosem.

PRO KAPŘÍKY

Tak honem rybky (SI)

honem spát

a táta a táta bude povídat.

Pohádku pro pět malých ryb.

Lárk lark nedej u...uondej lyb.

Co je to zadi (*těžké dýchání*) za divnou po-
hádku.

Že ji-nou byste (*těžké dýchání*) chtěl rad-
ši?

Musíme poslouchat po...poz...patku.

Pozpátku.

Je to... pohád-ka račí (SI)

OCÁSKY

Kou-bra a chřes-týš (SI) mají š/těstí (SI)

chřes-tí-ší jeho konec chřestí (SI)

kobra má b/rýle jako li...lidi.

A tak svůj konec dobře vidí (SI)

Ostatní hadi od-zadu

...mívají špatnou ná-ladu.

Vra...vra-cí-vají se z/pro-cházky (SI)

s pos-la-paný...pošlapa-nými ocásky.

SNÍDANĚ V PŘÍRODĚ

Lachtani na stráni

pořádají snídani.

Jeden balancuje jídlo,

druhý nic, je motovidlo,

třetí nese nad nose

hrnky čaje s podnosem.

PRO KAPŘÍKY

Tak honem, rybky,

honem spát

a táta bude povídat

pohádku pro pět malých ryb:

Lárk nedej uondej lyb.

Co je to za divnou pohádku?

Že jinou byste chtěli radši?

Musíte poslouchat pozpátku.

Je to pohádka račí.

OCÁSKY

Kobra a chřestýš mají štěstí,

chřestýši jeho konec chřestí,

kobra má brýle jako lidi,

a tak svůj konec dobře vidí.

Ostatní hadi odzadu

mívají špatnou náladu,

vracívají se z procházky

s pošlapanými ocásky.

KRÁL STŘELCŮ – POKRAČOVÁNÍ

Cílo...cí-lov-ník zaha...zahájil (SI) průvod. A jaký to byl průvod? V/předu (SI) hudba, za ní pur-kmis-tr města a král s/třel-ců střelců (SI) z/loň-ského (SI) přede...š...předlešlého závodu (SI) který měl předat ví-tězi své pre...pr-ven-ství. A už ta mů...mů-zí...muzika vyh...vyhrá-vá (SI) děv-čá...děvčátka v/bílých a růžových (SI) šatech, sá-mé kraj...krajky, stuhy a mali...malinové rty. Rtyky. Vesele vyšly d/robné (SI) pa...panen-ky i vět-ší (SI) dívky i dospě...dospělé (SI) krás-ky (*vynechaný řádek*) dívky květy. Dív...dívky květy. Snad celé (SI) město se ža...ža-di-lo řa...řádilo (SI) do s/lavnost-ního prů-vodu.

Když došel zástup na město, kde s/tál terč v/po...d...podobě (SI) barevného (PB), dřevěného ptáka, za-sta-vil se. Všich-ni z...z/mlkli. Purk-mis-tr pro-mluvil. S/lav-nost-ní řeč. A za-há-jil zápas. První rána (SI) patřila loňskému králi. Pos-ta-vil se, přimro...přim-hou-řil p/ravé oko (SI) a střelil. P/tačí h/lava od-letěla. D/ruhý s/tře-lec za-mí-řil – a po...padlo pra-vé pravé křídlo. Další (SI) us-tře-lil levé (SI) a tak to šlo dál. Diváci tles-kali a radostně se z/dobře mi-ři...mí-ře-ných s/třel. Jeden za druhým (SI) pak přich...přicházeli (SI) a s/tří-leli tak dlouho, až z/ptáka z/byly jen dvě (SI) t/řis-ky.

„Tohle už není pro s/třelce,“ zas...zasmál se někdo z/prů-vodu, „ale pro kou-zel-níka.“

V/tom zaz-něl jemný, ženský hlas: „Prosím prosím vás, pan...panové (SI) do-vol-te mi také střelit.“

Lidé se otočili. Uvi-děli na koni (SI) krás-nou paní jem-né t/váře (SI) modro-šedých očí (SI) pod sa-me-tovým čelem.

S/třelci pře-ochotně na-bí-zeli své kuše, ale loňský král řekl: „To přece ještě v/našem městě nebylo, aby s/tří-lela na závodech žena.“

„Co na tom,“ mavl mavl rukou jede...jeden ze s/třelců (SI) k/terému (SI) se hezká paní z/v/lášť zalíbila.

„Mohlo mohlo by se stát nějaké (SI) nej...neš-těs-tí,“ odpově...opově...opo...odpověděl mu král (SI) loň-ských s/třelců.

„Jaké?“ zasmála se nez-ná-má paní. „Z...z/čeho máte strach? S...snad, že bych se stala královnou? Jen se nebojte (PB), ses-tře-lím (SI) jen jednu t/řis...t/řisku, však tam z/bude (SI) z/bude (SI) ještě poslední (PB) pro letošního krále (SI)“

Pokr...por-čili pokrčili (SI) tedy jen rámený nad roz-marem té ženy a po...podali jí ru...kůži...kuši. Něk-teří se s/máli (SI) a pohr-dli... podrhlivě proko...proro-kovali: „To...to bude švanda, z/latý břeh h/řeb závodů. Ko-ru-na sl...sláv-nost-ní.“

Žena přim...přim-hou-řila oko (SI) a zamířila. Šíp zas-víš-těl (SI) zaš...za...za-sviš-těl (SI) v/z/du-chem, tříska. Padla.

KRÁL STŘELCŮ – ORIGINÁL – POKRAČOVÁNÍ

Cílovník zahájil průvod. A jaký to byl průvod! Vpředu hudba, za ní purkmistr města a král střelců z loňského, předešlého závodu, který měl předat vítězi své prvenství. A už ta muzika vyhrává, děvčátka v bílých a růžových šatečkách, samé krajky, stuhy a malinové rtíky. Vesele vyšly drobné panenky i větší dívky i dospělé krásky, a všechny měly v náruči květiny. Kudy střelci procházeli, tam sypaly dívky květy. Snad celé město se řadilo do slavnostního průvodu.

Když došel zástup za město, kde stál terč v podobě barevného, dřevěného ptáka, zastavil se. Všichni zmlkli. Purkmistr promluvil slavnostní řeč a zahájil zápas. První rána patřila loňskému králi. Postavil se, přimhouřil pravé oko a střelil. Ptačí hlava odletěla. Druhý střelec zamířil – a padlo pravé křídlo. Další ustřelil levé, a tak to šlo dál. Diváci tleskali a radovali se z dobře mířených střel. Jeden za druhým pak přicházeli a stříleli tak dlouho, až z ptáka zbyly jen dvě třísky.

„Tohle už není pro střelce,“ zasmál se někdo z průvodu, „ale pro kouzelníka.“

Vtom zazněl jemný, ženský hlas: „Prosím vás, pánové, dovolu mi také střelit!“

Lidé se otočili. Uviděli na koni krásnou paní jemné tváře, modrošedých očí pod sametovým čelem.

Střelci přeochoťně nabízeli své kuše, ale loňský král řekl: „To přece ještě v našem městě nebylo, aby střílela na závodech žena.“

„Co na tom,“ mávl rukou jeden ze střelců, kterému se hezká paní zvlášť zalíbila.

„Mohlo by se stát nějaké neštěstí,“ odpověděl mu král loňských střelců.

„Jaké?“ zasmála se neznámá paní. „Z čeho máte strach? Snad, že bych se stala královnou? Jen se nebojte, sestřelím jen jednu třísku, však tam zbude ještě poslední pro letošního krále.“

Pokrčili tedy jen rameny nad rozmarem té ženy a podali jí kuši. Někteří se smáli a pohrdlivě prorokovali: „To bude švanda, zlatý hřeb závodu! Koruna slavnosti!“

Žena přimhouřila oko a zamířila. Šíp zasvištěl vzduchem, tříska padla.

ROZHOVOR

PŘED ČTENÍM

M: Co bys chtěla k pití?

I: Vy máte tolik džusů?

M: My jsme byli nakupovat v Makru.

I: To si...tó...to máte tolik! Jaks to mohla unést?

M: No my jsme jeli autem.

I: No jo no.

M: Tam se kupuje ve velkym a pak to tady máš doma no. Nevíš, co jsme četly minule?

I: Vim.

M: Jo co bys chtěla k tomu pití?

I: Co si dáš ty, to si dám já. *(věta, kterou opravdu často opakuje)*

M: Jde jen o to, abys mi to řekla. Co si dáš.

I: Já se těším domů. A víš proč? Pročs tam dala televizní ovladač? *(ukazuje na knihu)*

M: Aby se to nezavřelo.

I: Víš, proč se těším domů, na doma?

M: Proč?

I: Protože. Se. Najim. Počkej, počkej. Jsem něco zapomněla. Co to je?

M: Zarážka.

I: Co?

M: Prostě to zaráží dveře. Můžeš si sednout a začneme?

BĚHEM ČTENÍ

M: Tak, pamatuješ si, o čem to bylo, ta jedna stránka? Jenom, že začíná turnaj ve střelbě, jo?

I: Počkej, to jsme nedělaly!

M: Četly jsme to minule.

I: My jsme četly jenom tohle.

M: Ne. Tohle.

I: Jó!

PO ČTENÍ

M: Tak jdem na ten úkol.

I: Já jich mám tři.

M: Tři úkoly?

I: Všechny z češtiny. Jéžíš.

M: Z češtiny? Tak super.

I: Mám hlad.

M: Tak já ti něco najdu. Chceš Raffaello?

I: Když si dáš ty...

M: Já si nedám. Nemůžeš jíst jen to, co si dám já.

I: Děkuju moc.

M: Ještě tu mám mandarinku, jedno kiwi. Nechceš oříšky?

I: Né!

M: Dobře. Našlas ty úkoly?

I: Ty mi tady děláš hostinu, vid'?

M: Oříšky, to není zas taková hostina.

I: A to jsou samotný, nebo se solí?

M: Jsou se solí.

I: Tak já ochutnám.

M: Tak co tu máme za úkol?

I: Hezkej notýsek, vid'? Ona to pančelka to úplně to. A tohle dodělat a ještě mám další dodělávání.

M: Jo, tak to zkusíme.

I: Víš, co to je pseudoslovo?

M: Pseudoslovo? Že to zní, jako by to mohlo být normální slovo, ale nemá to žádný význam.

I: Ne. Jsou to jakoby slova.

M: No právě. Řikáš si, že by to mohlo něco znamenat, ale ve skutečnosti je to jenom výmysl.

I: Jo vlastně. Ukážu ti, co jsem všechno vypila.

M: No dobrý. Co hledáš?

I: Pero. Co jinýho.

M: Támhle máš, já už jsem ti vyndala pero.

I: Vono mně přestalo psát.

M: Ahá. Chceš jít k tomu velkému stolu?

I: Jo. Nebo nemusíme. Jak chceš ty.

M: Tak pod', už jsem tady.

I: Jo.

M: Tak pod'. Nebo nechceš?

I: Ježíšmárja, jak to ponesu?

M: Jak jako? Stačí, když si vezmeš jednu věc, úkolníček nepotřebuješ. Potřebuješ sešit, tužku a pítí.

I: Ještě se vysmrkám.

M: Dobře. Víš, co je vila?

I: Ne.

M: To je velkej, hezkej dům.

I: Hm.

M: A pytlovina?

I: Ne.

M: Vyrábí se z ní pytle. *(napiju se z hrnečku)*

I: Co to bylo? Si to takhle spolkla. *(směje se)*

M: Je to fakt horký a máme málo času, takže to musím vypít co nejrychleje.

PSANÍ

Doplnění:¹¹⁸

pýcha, pytel, **pysk**, **netopýr**, **slepýš**, **pyl**, kopyto, **klopýtat**, **třpytit se**, **zpytovat**, pykat, **pýr**, **pýřit se**, **čepýřit se**

Vybírání vhodných slov a přepis:¹¹⁹

Nabídka: pyšná, pytláčit, pýchavka, přepychové, ptakopysk, pytlovina

Jirka bydlí v **přepychové** vile. **Pytlovina** je hrubá látka, vyrábějí se z ní pytle. Princezna Krasomila byla **pyšná**. **Ptakopysk** je vejcorodý savec. **Pytláčit** se nesmí. **Pýchavka** je jedlá houba.

Doplnění:¹²⁰

Malé děti si rády hrají na písku. Vosa píchla býka do pysku. Trn kaktusu píchá. Pýcha je špatná vlastnost.

¹¹⁸ Český jazyk 3. Pracovní sešit pro 3. ročník, 2. díl. Brno, NOVÁ ŠKOLA, 2017. 4. vydání, 1. dotisk, s. 17, část VII. (PSANÍ *i, í/y, ý* UVNITŘ SLOV PO *P, S, V, Z*, 1. VYJMENOVANÁ SLOVA PO *P*), cv. 1. (Doplň řadu vyjmenovaných slov.)

¹¹⁹ Český jazyk 3. Pracovní sešit pro 3. ročník, 2. díl. Brno, NOVÁ ŠKOLA, 2017. 4. vydání, 1. dotisk, s. 17, část VII. (PSANÍ *i, í/y, ý* UVNITŘ SLOV PO *P, S, V, Z*, 2. PÝCHA – PYTEL – PYSK), cv. 1. (Z nabídky doplň do vět vhodná slova.)

¹²⁰ Tamtéž, cv. 2. (Doplň *i, í/y, ý*. Pravopis zdůvodni.)

Doplnění¹²¹:

pytlíček	bonbonů	bílý	písek
pichlavá	rostlina	kabelka	z pytloviny
přepychové	sídlo	ptačí	pírko

¹²¹ Tamtéž, cv. 3. (Doplň *i*, *í/y*, *ý*. Spoj vhodné dvojice slov.)

UZDRAVENÍ (PB)

Slon dostal horečku, je mu zima
a v/cho...

Slon dostal horečku, je mu zima
a v chobotu ho lech-tá rýma.

A v... Ka-pes-ník jako pros-tě-
ra:...prostře-radlo (SI)

mu drží čtyři opice.

Tlosto-kuží má ble-dou, z/vadlou
a oči smutně veli-ce.

Dok-tor z/ví-řátek po...podá mu
prá-šek jakolo ek...ex...ei...damu (SI)
eidamu.

Dva sudy s vodou na...pa...zapití.

A už mu zase oči spí. Svítí.

Vy-soko k/nebi. Z...zvedne hlavu
a t/roubí fan...fáru (SI) na oslavu.

HOROLEZECKÝ (PB) KURZ (PB)

Jelen zírání na láně (SI) na la...Jelen zírání na
láně

jak jim to jde na láně (SI)

a dva mez-ci hore...horo-lezci

už učí šplhat vor-váně.

Zmije syčí na láš...na lasičku,

že po...povolí dračí smyčku.

Zatáhla a chudák sý...sysel,

co jim nad hlavami visel.

Vyrazil si č/tyři zuby,

fel tam, odkud přifel.

UZDRAVENÍ

Slon dostal horečku, je mu zima
a v chobotu ho lechtá rýma.

Kapesník jako prostěradlo
mu drží čtyři opice,
tlustokůži má bledou, zvadlou
a oči smutné velice.

Doktor zvířátek podá mu

prášek jak kolo eidamu,
dva sudy s vodou na zapití
a už mu zase oči svítí.

Vysoko k nebi zvedne hlavu
a troubí fanfáru na oslavu.

HOROLEZECKÝ KURS

Jelen zírání na láně,
jak jim to jde na láně,
a dva mezci horolezci
učí šplhat vorvaně.

Zmije syčí na lasičku,
že povolí dračí smyčku.

Zatáhla a chudák sysel,
co jim nad hlavami visel,
vyrazil si čtyři zuby,
fel tam, odkud přifel.

VODNÍ PLES

U rybníka

na st...na staré hrázi (SI)

kvá, kvá, tři,

kvá, kvá, tři, val-čík.

Žá-by kvá...te...kvár-této

do-pro-vá...doprovází.

Štiky a kapři tančí.

Měsícc...mě-síční lampa

poset mění

svítí. Na háček

s/poho...štěním

a rybář sedí

jejich v jejích lek...lesku (SI)

sítě sítě jak pěna

bez potlesku.

VODNÍ PLES

U rybníka

na staré hrázi

kva, kva, tři,

kva, kva, tři, valčík.

Žabí kvárteto

doprovází,

štiky a kapři tančí.

Měsíční lampa

po setmění

svítí na háček

s pohoštění

a rybář sedí

v jejím lesku

tiše jak pěna,

bez potlesku.

KRÁL STŘELCŮ – POKRAČOVÁNÍ

Lidem z/tuhly ve tváří ús-měv. Najás...najáseli (SI) mlčeli. Byl to mis-trovský výkon. S/třelci to také ocenili (SI) nene...ne-šet-řili slovy (SI) uznání. Krásná paní se v/šak (SI) otočila, s/lí-bez-ným úsměvem. Vrátila kuši a če-kala na cílovní...vní...cílovníka. Přinesl jsem eee přinosil js...př...při...přinej...přinejsl (SI) př...přinej přine...přinesl jí setře-lenou tříš...třísku. Vzala jí, z/vedla nad hlavu (SI) a ukáza...ukázala všem. Divákům. Konečně všichni propu...propukli. V/já-sot. T/leskali a pro-vo-lávali (SI) krásné střel...krásné střelkyni slávu.

Paní sáh...sáhla do ka...kabe...kabelky na bok, vzala malé (SI) per-le...perleťové pouz-dro pouzdro (SI) a podala je loň-skému králi.

„Pro toho, kdo setřeli poste...poslední (SI) tříšku,“ řekla. Mladý muž, který půjčil s/třel-kyni kuši, namířil (SI) namířil. Druhá (SI) poslední tříska padla. Byl to vy...výkon nového krále střelců. Chtěl třísku (SI) darovat (PB) krásné ženě, která se mu vyro-vnala. Otáčel (SI) se po nezná-mé s/třel-kyni, ale nebyla. Jen prach po koň...s...ko...koň-ských kopytech ucítil (SI) a spatřil s/topy prcha-jí-cí-ho oře na cestě k/Mělníku.

Lid jásal, krovo-lá-val novému králi střelců slávu. Ten jako by ani ne...neměl z/vi...vítěz-ství radost. Větším (SI) potě-šením by mu byly mod...modro-šedé (SI) oči pod sametovým (SI) čelem.

Loňský král (SI) pře...předal vítě...vítězí perle-tové pouz-dro od nez-ná...neznámé dárky...dárkyně (SI) jak si přála. Otevřel je (SI) ležela v/něm tříska a z...peníz. Na z/la-tém (SI) ře-tíz-ku. Na jedné (SI) straně bylo věnování: Od Žofie, foti fotí k/rále Václava.

Ted' teprve propukl celý zástup v ohromný jáсот. Jen mladý muž svěsil hlavu. V jeho slovech byl smutek i úcta:

„Tak ona to přece jen byla královna.“

KRÁL STŘELCŮ – ORIGINAL – POKRAČOVÁNÍ

Lidem ztuhl ve tváři úsměv. Nejásali. Mlčeli. Byl to mistrovský výkon. Střelci to také ocenili, nešetřili slovy uznání. Krásná paní se však otočila, s líbezným úsměvem vrátila kuši a čekala na cílovníka. Přinesl jí sestřelenou třísku. Vzala ji, zvedla nad hlavu a ukázala všem divákům. Konečně všichni propukli v jáсот. Tleskali a provolávali krásné střelkyni slávu.

Paní sáhla do kabelky na bok, vzala malé perleťové pouzdro a podala je loňskému králi.

„Pro toho, kdo sestřelí poslední třísku,“ řekla. Mladý muž, který půjčil střelkyni kuši, namířil. Druhá, poslední tříska padla. Byl to výkon nového krále střelců. Chtěl třísku darovat krásné ženě, která se mu vyrovnala. Otáčel se po neznámé střelkyni, ale nebyla. Jen prach po koňských kopytech ucítil a spatřil stopy prchajícího oře na cestě k Mělníku.

Lid jásal, provolával novému králi střelců slávu. Ten jako by ani neměl z vítězství radost. Větším potěšením by mu byly modrošedé oči pod sametovým čelem.

Loňský král předal vítězi perleťové pouzdro od neznámé dárkyně, jak si přála. Otevřel je. Ležela v něm tříska a peníz na zlatém řetízku. Na jedné straně bylo věnování: Od Žofie, choti krále Václava.

Ted' teprve pro-pu...popr...propukl (SI) celý žás...zás-tup v/ohromný jáсот. Jen mladý muž s/věsil hlavu. V /jeho slovech byl s/mutek i úcta:

„Tak ona to přece jen byla královna.“

ROZHOVOR

PŘED ČTENÍM

M: Dáš si perník?

I: Tak jo, ochutnám. Tos pekla ty?

M: Jo.

I: Jó?

M: Ale už je trošku ztvrdlej.

I: Neva. A je dobrej?

M: Mně docela chutná.

I: Hm, dobrej.

M: Co jsme četly posledně?

I: Tadyto.

M: Jo? Já se radši podívám.

I: Máte tu nějakou špínu.

M: Kde? Jé.

BĚHEM ČTENÍ

M: A co jsme četly tady? To byl ten Král střelců. Tak už jenom tadyto.

I: Tohle jenom?

M: Jo.

I: Můžu taky ještě jeden? (*ukazuje na perník*)

M: No jasně!

I: Si to napekla dobré!

M: Svědí mě oči.

I: Máš zase alergii?

M: Hm. To pořád. Jak všude ve vzduchu jsou pyly.

I: Tak si to zavři.

M: Zavři oči?

I: Hm.

M: No, na chvílku.

I: Nebo spi.

M: To nejde. Tak čti.

I: Můžu si to takhle dát? (*nohy na pohovku*)

M: No jasně. Já si zatím zavřu ty oči na chvílku.

I: A poslouchat.

M: A poslouchám.

I: Zavři si oči.

M: No tak čti už, prosím tě.

I: Si musím trošku voddechnout.

PO ČTENÍ

M: Tak. Napíšeš mi...kam jdeš? Ivo?

I: Já se chci kouknout na kočku.

M: Napíšeš mi tak pět vět.

I: A o čem?

M: O něčem.

I: (*pohrdavě*) A proč jako?

M: Abych viděla, jak tvoříš věty.

I: Jak píšu?

M: Hm. Penál musíš vyndat, nemáme ho tady. Máme asi dvacet minut, tak šup.

I: No to asi budu potřebovat hodně papíru teda. Bude to na známky?

M: Né.

I: Já nechci.

M: Tak dáme přepis?

I: Jó! Moje nohy. Já jsem... (*pravděpodobně přesezená*)

M: No.

I: (*bere si další perník*) To je dobrý. Si to uvařila dobře. Po tátovi, ti to říkám. Táta umí tvůj taky dobře vařit.

M: Hm. (*kašel*)

I: Kašílku! Před pusou.

M: Neboj.

I: Abys mě nenakazila.

M: Nikdy nekašlu na tebe.

PSANÍ

Přepis:¹²²

Zlobivý kamzík

Malý kamzík celé dny zlobil. Běhal, šplhal po skalnatých svazích a přzkakoval strže. Kamzičí maminka byla ráda, že syn posiluje a není líný, ale některá strmá místa a hluboké průrvy měl

¹²² KOVAŘÍKOVÁ, Zuzana: *Za zvířátky do hor*. Praha, Albatros, 2014, s. 7.

zatím zakázané. Nebyl ještě tak silný, a kamžice o něj měla strach. Snažila se (*vynechaný řádek – ho mít na očích a každou*) chvíli volala: _Kamžíku, stůj! kam utíkáš? Nechoď tam, spadneš!_ ale všechno napomínání bylo zbytečné. Kamzík jen stříhl ušima, vyhodil zadními kopítky a byl v prachu.

ČTENÍ

VODNÍ PLES

U rybníka
na staré hrázi (SI)
kvá, kvá, tři,
kvá, kvá, tři, val-čík.
Žáby kvar-této
do-provází (SI)
š/tiky a kapři tančí.
Měsíč-ní lampa
po/setmění
svítí na háček
s po...s poho...s pohoštěním (SI)
a rybář sedí (SI)
v jejím lesku
tiše jak pěna.
Bez potlesku.

VLČÍ ŠKOLA

Zvonek drží eee vlčí škola. Zvonek drnčí
ratata (SI)
a v/la...lavicích
vlčata.
Špatně spíš...píš_,
špatně čtou
špatně se jim učí.
Jak by ne,
když před očima
mají mlhu
vlčí.

VODNÍ PLES

U rybníka
na staré hrázi
kva, kva, tři,
kva, kva, tři, valčík.
Žabí kvárteto
doprovází,
štiky a kapři tančí.
Měsíční lampa
po setmění
svítí na háček
s pohoštěním
a rybář sedí
v jejím lesku
tiše jak pěna,
bez potlesku.

VLČÍ ŠKOLA

Zvonek drnčí
ratata
a v lavicích
vlčata.
Špatně píšou,
špatně čtou,
špatně se jim
učí.
Jak by ne,
když před očima
mají mlhu
vlčí.

JEN JEDEN

Slon smutně trubil. Ze spaní.

Plo...protože se mu zdálo (SI)

o velkém hejnu chobot-nic,

co se již...jí...jízli-vě smálo.

Jen jeden.

Jen jeden.

Jen jeden.

No to je opravdu málo.

JEN JEDEN

Slon smutně trubil ze spaní,

protože se mu zdálo

o velkém hejnu chobotnic,

co se jízlivě smálo.

Jen jeden!

Jen jeden!

Jen jeden!

No, to je opravdu málo!

BORŮVKA A BÍLÁ PANÍ

V/čas-lav-ské (SI) krajině, kde se dařilo vždycky poví...dlakům (SI) protože tu byly velké (SI) švestkové ale...aleje, usadil se kdysi (SI) i mladý zeman. Co? Zeman. Zeman Jiří? Jiřík. Žil se svou ženou, matkou a dceruškou s...spoko-jeně (SI) až do té doby, ve které začíná naše pohádka. Ta dívenka (SI) měla oči ten...tem...temně tem...temně modré (SI) a kdo se do nich zadíval (SI) z/dálo se mu, že vidí (SI) na d/no les-ní s/tudánky (SI) studánky. Pro tu. Pro tu borůvkou. Pro tu borův-kovou barvu za...zača...začali u okolí (SI) říkat dívenkou Borůvka. Dívence Borůvka.

Mladý zeman (SI) mladý zeman zakl...zakládal (SI) k kraji (SI) velké ovocné sady. Pěs-toval (SI) višně (SI) jab-loně (SI) a švestky. Men-ší sad měl i za s/vým domem.

Jednou se rozhodl, že se dá kolem domu (SI) vyká...vykácet (SI) staré stromy, aby nes-tí-nily (SI) s/lad-ším (SI) a místo místo nich že zasadí nové š...ště-py. Napos...naposled...naposledy na řadu přišla s/tará (SI) h/rušeň. Když se k/ní s pilou a sekýrkou dřevo-b/ci při-blížil (SI) zdálo se zdálo se jim (SI) že s/lyší z/její koruny po...podivné (SI) hlasy. Podívala podívali se na sebe, usmáli se. Vzali vzali sekýrku (SI) a chtěli jí za...zatnout (SI) do s/tarého kmene. V/tom uslyšeli z/novu tiché zašumení, jako kdyby s...jako když si člověk vždyc...vdýchne (SI) jako když zanaš...zanaříká.

„Matěji, slyšíš?“ zeptal se ko-nečně s/tarší dřeve...dře-verubec (SI) mladšího.

„Slyším, Lukáši,“ zasta-vil se druhý.

Zavolali proto ze-mana a po-vě-děli mu, co se jim z/dálo, že opra...opravdu ze s/taré hrušně vycházeli vycházejí (SI) podivné zvuky, tich...tiché hlasy. Pán se usmál. Že ty mladen...mládenci (SI) si ani trochu trochu více (SI) při...přihnuli medoviny, pomyslel si. Ká-zal kázal strom po...pod-ře-zat, jak už jednou řekl. V/tom při-běhla (SI) Borůvka a řekla otcí:...

BORŮVKA A BÍLÁ PANÍ – ORIGINÁL

V čáslavské krajině, kde se dařilo vždycky povídlákům, protože tu byly velké švestkové aleje, usadil se kdysi i mladý zeman Jiřík. Žil se svou ženou, matkou a dceruškou spokojeně až do té doby, ve které začíná naše pohádka. Ta dívenka měla oči temně modré a kdo se do nich zadíval, zdálo se mu, že vidí na dno lesní studánky. Pro tu borůvkovou barvu začali v okolí říkat dívence Borůvka.

Mladý zeman zakládal v kraji velké ovocné sady. Pěstoval višně, jabloně a švestky. Menší sad měl i za svým domem.

Jednou se rozhodl, že dá kolem domu vykácet staré stromy, aby nestínily mladším, a místo nich že zasadí nové štěpy. Naposledy na řadu přišla stará hrušeň. Když se k ní s pilou a sekyrkou dřevorubci přiblížili, zdálo se jim, že slyší z její koruny podivné hlasy. Podívali se na sebe, usmáli se. Vzali sekyrku a chtěli jí zatnout do starého kmene. Vtom uslyšeli znovu tiché zašumění, jako když si člověk vzdychne, jako když zanaříká.

„Matěji, slyšíš?“ zeptal se konečně starší dřevorubec mladšího.

„Slyším, Lukáši,“ zastavil se druhý.

Zavolali proto zemana a pověděli mu, co se jim zdálo, že opravdu ze staré hrušně vycházejí podivné zvuky, tiché hlasy. Pán se usmál. Že ti mládenci si asi trochu více přihnuli medoviny, pomyslel si. Kázal strom podřezat, jak už jednou řekl. Vtom přiběhla Borůvka a řekla otci:...

ROZHOVOR

PŘED ČTENÍM

M: Tak čti, jo?

I: Tak dopapám. (*sedá si*) Ježíš, to je tak měkký! A takový...

M: (*směje se*)

I: Ty seš taková... Se směješ jako...

M: Tak už čti.

I: Nekoukej!

M: To nemačkej, prosím.

I: Počkej, já se kouknu, jestli jsme náhodou nepřeskočily. Dvacet čtyři, dvacet pět, dvacet šest...

M: Nepřeskočily jsme to.

I: Ano. Tyjo, docela... Počkej, ale tady je osmdesát jedna. Tak.

BĚHEM ČTENÍ

M: *(listuju v knize pohádek)*

I: To nemůžeš najít?

M: Ne, ale minule jsme už skončily tu pohádku, tak si přečteme tady Borůvku.

I: *(pohrdavě)* Co to je?

M: Stačí tadyto, jo? *(ukazuju do knihy)*

I: My už jsme tohle přečetly?

M: Ne, přečetly jsme předtím jinou, ale tadyta je krátká a zní to docela zajímavě.

I: Hm. A co je tohle? To je taky krátká.

M: Chceš radši Ivan a Kilián než Borůvka a zlá paní?

I: Borůvka! Můžeš dát něco k pití? Nebo...

M: Jo, no jasně! Já ti to donesu.

I: *(čte)* Ale...aleje. Co je aleje?

M: Alej je hodně stromů za sebou.

I: Aha. *(čte dál)* ...zeman? Zeman Jiří? *(tázavě se podívá)*

M: Zeman vlastnil půdu.

PO ČTENÍ

I: *(dočetla)* Můžu dál?

M: No...

I: Prosím!

M: Dobře, tak chvilku, kousek ještě. Ale pak musíme jít.

I: A potom prosím tě, můžeme si udělat tu oslavu?

M: Jakou oslavu?

I: Že tady je poslední den.

M: Ale máme tak čtvrt hodiny, než budeme muset jít.

I: Tak to už necháme a uděláme si oslavu.

M: A co chceš dělat jako oslavu?

I: Že to jako... Poslední den náš...

M: No ale jak to chceš udělat?

I: Nó že... Třeba si hrát, nebó oslavit to...

M: To nevím, Ivo. To bych spíš radši, abys mi něco napsala.

I: Né! Prosim! Musíme to oslavit. Stihneme ještě tu párty?

M: Ale co chceš dělat jako párty?

I: To právě... No oslavit, že to je dneska je poslední u tebe! (*nazlobeně*)

M: Ježiši.

I: Musíme to oslavit, když je to poslední.

M: No ale co chceš dělat?

I: Můžeme si hrát v tvym pokojíčku...

M: To ne.

I: Nebó... Nebo se prostě... Nějak to oslavit!

M: Nemůžem to oslavit...

I: Však víš, co je slavit, ne? Ty jsi fakt... Musíme to oslavit no! Musíme!

M: Tak mi vyprávěj něco na oslavu. Bylas někde na výpravě?

I: Ne!

M: Jak to? Já myslela, že chodíte každý týden.

I: (*dívá se na balkon, šeptá*) Tam je pták!

M: Kde?

I: Pod'! Pod' se podívat, dělej! Už uletěl.

M: To víš, že jo, tam určitě nebyl.

I: Byl!

M: A jakej?

I: Holub.

M: Tam na tom rohu? Tak to jo.

I: To oslavíme, sim tě! Máme tu párty!

M: Ty seš teda párty typ.

I: Máme oslavu!

M: To je spíš rozlučka.

PSANÍ

Doplnění:¹²³

Nabídka: pá**d**, strach, le**ž**, hlad, šev**č**e.

Mám **h**lad jako vlk. Šev**č**ě, drž se svého kopyta. **S**trach má velké oči. Pýcha předchází p**a**d. **L**ež má krátké nohy.

Doplnění: ¹²⁴

Mařenka nasbírala plný košíček **j**ahod. Po dešti byla na chodníku veliká **k**aluž. V přístavu loď spustila **k**otvu. U bazénu hlídali **p**lavč**i**ci. Ostré **n**užky dobře rozstříhají látku. K obědu máme smažené ř**i**zky a bramborový **s**al**a**t. **O**vce chováme pro vlnu.

¹²³ Český jazyk 3. Pracovní sešit pro 3. ročník, 1. díl. Brno, NOVÁ ŠKOLA, 2017. 5. vydání, s. 13, cv. 16. (Vyber z nabídky do přísloví vhodná slova. Do těchto slov doplň chybějící písmena. Zkus vysvětlit Petrovi, jak příslovím rozumíš.)

¹²⁴ Tamtéž, s. 13, cv. 17. (Dokonči věty.)

ČTENÍ

(název nepřečetla)

Gorila se chlubila,
že umí chodit
po rukou,
ale pravda to nebyla.

GORILA – ORIGINÁL

Gorila se chlubila,
že umí chodit
po rukou,
ale pravda to nebyla.

Ať nás nešidí.

Ať nás nešidí!

Ruce se ří...ruce se říká
předním nohám
jenom u lidí.

Ruce se říká
předním nohám
jenom u lidí.

CHAMELEON

Chame-león,
Dobrák od kostí,
velmi nerad chodí
do společnosti.

CHAMELEÓN – ORIGINÁL

Chameleón,
dobrák od kostí,
velmi nerad chodí
do společnosti.

V/šichni se baví,
v/šichni se smějí,
jen jeho pořad
přehlížejí.

Všichni se baví,
všichni se smějí,
jen jeho pořad
přehlížejí.

PARÁDNÍK (PB)

Jeden slon si...obul
nohy (SI) do bot
a od té doby
si při...šlapuje chobot.

Ne...nedá si poradit,
pořád bo...boty nosí (SI)
ostatní sloni jsou chytřejší
a ch...chodí bosí.

BROKOVÁ STÍŽNOST

Nej-větší největší trápení, věř mi,
je s/blechami a vešmi.
Na zádech, na bříšku,
tancují v kožíšku
disko a roken-droly.
Víš, jak to bolí?

PEN...PENALTA

Koně nesou k...koně nesou k/ošetření (SI)
v/nec-kách na maltu.
Soudce osel bez prod...prodlení
písknul penaltu.
Jasná sou:peřová zkáza,
valach vy-pá-lí (SI)
ráno okno, lus:tr, váza,
koně vyhráli (SI)

PARÁDNÍK – ORIGINAL

Jeden slon si obul
nohy do bot
a od té doby
si přišlapuje chobot.

Nedá si poradit,
pořád boty nosí.
Ostatní sloni jsou chytřejší
a chodí bosí.

BROKOVA STÍŽNOST – ORIGINAL

Největší trápení, věř mi,
je s blechami a vešmi.
Na zádech, na bříšku,
tancují v kožíšku
disko a rokenroly.
Víš, jak to bolí?

PENALTA – ORIGINAL

Koně nesou k ošetření
v neckách na maltu.
Soudce osel bez prodlení
písknul penaltu.
Jasná soupeřova zkáza,
valach vypálí
rána, okno, lustr, váza.
Koně vyhráli.

MADLENKA A MYSLIVEC

Žila jedna copá...copatá Madlenka. V/chaloupce pod šisovou s/kání. Rodiče už neměla (SI), sýk se jí zatoulal a kočka utekla. Byla samotinka a s/mutno jí bylo. Když si uvařila kaši na jeden talíř (SI) a jednu ž...židli (SI) postavila ke stolu. Ještě smutněji jí bývalo. Když u...ulehla do postýlky (SI) a s/lyšela nad hlavou bzučení. Zbuzen...bzučet jen komá-ra (SI) kde by. Kde by se také v/zali v té samotě (SI) žive duše.

Jednoho od-poledne (SI) po sobě (SI) Madlenka umyla talíř a lžici. Okopala bramborové pol...políčko (SI) a zal...zalila zahrádku. P/řinesla ze stud...studně vodu (SI) a otevřela malo-vanou truhlu. Vzala z ní kus plát...plátna (SI) a barevn...barevné ba...bavln...bavlnky. Na...navlékla jednu a začala vyšívát. Sem kví-tek z/rezeví (SI). Z/re-ze-dy. Tady pom-něnku a do všech koutů (SI) růzové růžové růžičky. Jaké pěstovala pěstovala v/zahrádce. Vyšívala, vyšívala a když navlé-kala jednu na poslední. Cípek za-pla-kala.

„Proč já jen ten š:áteček vyšívám, když nemám komu bý...bych jej dala.“ Potom utřela tím cípkem (SI) slzu a řekla si. Že u-pros-třed šátku vyšije tři plá...ptáčky. Aby k/vě-tin-kám nebylo také tak smutno. Vyšívala a z/pívala:

„Kaž...každá bolka (SI) má miláčka,
jenom já jsem sama (SI)
vyšívám. Si na šá-te-ček
p/táče s růžičkama.“

Vtom jí no-vá (SI) s/lza ukapla na do-kon-čené-ho ptáčka. Otevřel zo-báček (SI) za-tře-pal k/řídly a vyletěl oknem. – Budeš ty mě holka jedna máčet s/lanou vodou? To tak! –

Ptáček letěl k lesu. Sedl si na první jed...jedlí a z/píval si písničku. Kterou se naučil od Made...od Mad-lenky.

„Každá bol-ka má miláčka,
jenom já jsem sama...“

Šel tudy myslivec. Zastavil se. Díval se, uviděl ptáčka. Díval se. Uviděl ptáčka. – Copak ty jsi mi za p/táčka? – podivil se. Ptáček měl břicho čer-vené, kř...kř...křídélka zelená (SI) a modrou hlavičku. Ten podivný ptáček si zpívá podivnou písničku. Myslivec se zeptal: „Kdo tě naučil té pís-ničce? Kdo tě naučil té písničce?“

„Madlenka,“ řekl ptáček. Frrr a od...od-letěl. Kdepak s/mys-livcem vést rozp...rozprávy. To se přece mezi ptá...ptáčky nedělá.

„To toho vím,“ pomyslel si myslivec, ale ta pís-nička (SI) mu nešla z hlavy.

MADLENKA A MYSLIVEC – ORIGINAL

Žila jedna copatá Madlenka v chaloupce pod vřesovou strání. Rodiče už neměla, psík se jí zatoulal a kočka utekla. Byla samotinká a smutno jí bylo, když si uvařila kaši na jeden talíř a jednu židli postavila ke stolu. Ještě smutněji jí bývalo, když ulehla do postýlky a slyšela nad hlavou bzučet jen komára. Kde by se také vzala v té samotě živá duše?

Jednoho odpoledne po sobě Madlenka umyla talíř a lžici, okopala bramborové políčko a zalila zahrádku. Přinesla ze studně vodu a otevřela malovanou truhlu. Vzala z ní kus plátna a barevné bavlnky, navlékla jehlu a začala vyšívát. Sem kvítek z rezedy, tady pomněnku a do všech koutů růžové růžičky, jaké pěstovala v zahrádce. Vyšívala, vyšívala, a když navlékla jehlu na poslední cípek, zaplakala.

„Proč já ten šáteček vyšívám, když nemám, komu bych jej dala?“ Potom utřela tím cípem slzu a řekla si, že uprostřed šátku vyšije tři ptáčky, aby květinám nebylo také tak smutno. Vyšívala a zpívala:

„Každá holka má miláčka,
jenom já jsem sama,
vyšívám si na šáteček
ptáče s růžičkama...“

Vtom jí nová slza ukápla na dokončeného ptáčka. Otevřel zobáček, zatřepal křídly a vyletěl oknem. – Budeš ty mě, holka jedna, máčet slanou vodou, to tak! –

Ptáček letěl k lesu, sedl si na první jedli a zpíval si písničku, kterou se naučil od Madlenky:

„Každá holka má miláčka,
jenom já jsem sama...“

Šel tedy myslivec. Zastavil se, díval se, uviděl ptáčka. – Copak ty jsi mi za ptáčka? – Podivil se. Ptáček měl břicho červené, křídélka zelená a modrou hlavičku. Ten podivný ptáček si zpíval podivnou písničku. Myslivec se zeptal: „Kdo tě naučil té písničce?“

„Madlenka,“ řekl ptáček, frrr a odletěl. Kdepak s myslivcem vést rozpravy! To se přece mezi ptáčky nedělá!

„To toho vím,“ pomyslel si myslivec, ale ta písnička mu nešla z hlavy.

ROZHOVOR

PŘED ČTENÍM

I: Můžu vyhodit žvýkačku?

M: Můžeš.

I: Co to?

M: Máme novou ledničku.

I: Co to je za lednici?

M: To je americká.

I: Zajímavý.

M: Tak pod’.

I: Ježišmarjá.

M: Dáme si prvních pět.

I: Dyt’ tohle už jsme četly.

M: Já vim, ale potřebuju vědět, jak to teď čteš jinak. Vidiš na to? Já rozsvítím. Můžem?

I: *(povzdech)* Jo.

BĚHEM ČTENÍ

I: A teď si půjdu pro mobílek. Ježišmarjá. Já nechci hrát!

M: Copak?

I: Ty mi s tím pak pomůžeš, vid’?

M: Jasný. Tak dvě stránky, jo?

I: A to jsou jaký?

M: Tyhle.

I: Ježišmarjá. Tady?

M: Tady.

I: Aha. Takže...

PO ČTENÍ

I: Uf.

M: Tak ukaž, co máš v tom batohu.

I: Nó...

M: Tak ukaž.

I: Musíme to mít hotový do čtrnácti nula nula.

M: Proč?

I: To budeme odpočívat. A budeme si hrát.

M: Tak ukaž, co tam máš. Máš toho hodně?

I: Hm. *(předvádí zvuky namáhavé práce, když vytahuje ze školní tašky sešity)* Angličtina mě nebaví.

M: Jak to, že tě nebaví?

I: Prostě mi nešla.

M: Mně taky ne. Ale pak jsem začala koukat na anglický seriály a najednou to šlo.

I: Hm.

M: Tak z čeho máš úkol?

I: Maminko, smiluj se!

M: Jinak mám pro tebe dvě knížky, co jsem našla tady. Na angličtinu právě.

I: Cožé? *(s vyděšeným výrazem)*

M: Aby ti to pomohlo.

I: Hm.

M: Tak z čeho máme úkol?

I: Z angličtiny ne.

M: Škoda.

I: Proč škoda?

M: Mě baví. Ted' už.

I: Ježišmárja. Cos tam našla?

M: Anglickou křížovku.

I: Hm. Hele, máš tu mrazák?

M: Mám, proč?

I: Já bych si to potřebovala dát do mrazáku, prosím. *(podává mi sešit)*

M: Proč?

I: Znáš takovej ten trik, že máš gumovací pero a ty ho dáš na topení a vono ti to zmizí?

M: Ne.

I: Tak vono je to takhle. A já jsem měla gumovací pero a my jsme si tam psali nějaký pom... Eee poznámky. Ze školy? A eee a mně se to vymazalo, takže paní učitelka mi řekla, že to mám dát do mrazáku a já jsem to zapoměla dát do mrazáku, takže bysme to tam daly.

M: Tak to nesmíme hlavně zapomenout. Sešit do mrazáku, to jsem nezažila.

I: No.

M: No a co ten úkolníček? Můžu se podívat?

I: Hm.

M: (*čtu*) Zjistit, jaký jsem strom?

I: No!

M: Co to je?

I: Eee počkej. Máš tady Google? Na mobilu?

M: Jo jo.

I: Já ti to ukážu.

M: Musím ale nejdřív zapnout internet.

I: Tady. Takže kde se to zapíná?

M: Tady.

I: Bezva. A já ti to ukážu. Chceš vědět, jaký jsi strom?

M: No chci no.

I: Já jsem... Víš, jaký jsem? (*zklamaně*)

M: Jaký?

I: Kaštan!

M: Ten je dobřej! Ten mám ráda.

I: Hm.

M: Víš, co všechno se dá dělat z kaštanu? To je super!

I: Hm. Já ti ukážu, jak se to dělá.

M: Dobře.

I: Stromoskop. (*píše na klávesnici*) Takže S. T. Ro. Mo. Stromo. S. Kop. Stromoskop? Ano. Skromo. Skromo.

M: Stromo, jo?

I: Hm. Kdy ses narodila?

M: Devatenáct set devadesát sedm.

I: Ale eee. Jakože...

M: Den?

I: Hm.

M: Patnáctýho června.

I: Kolikátýho teda?

M: Patnáctýho šestý.

I: Patnáctýho šestý?

M: Hm. Patnáctýho června, neboli.

I: Hm. Patnáctýho šestý?

M: Hm. Patnáct tečka, šest tečka.

I: Ty jsi osika.

M: To je snad nejhorší strom!

I: Tady máš napsáno, co tam je.

M: To je docela dobrý. A ty seš teda co?

I: Já jsem kaštan.

M: No tak jsme zjistili, jakej jsi strom.

I: Znáš písničku Já, já vás mám rád?

M: Asi jo.

I: No co je toto.

PSANÍ

Iva psala vlastními slovy o skautské výpravě, na které byla o víkendu:

Příběh o výpravě_ co jsme měli_ jeli jsme vlakem. Do zlína a potom jsme šli z vlaku na vlak a když jsme byly už v druhém vlaku_ tak potom jsme čekali_ až bude naše zastávka_ a potom nám řekli vedoucí_ že už máme vystupovat_ a tak jsme šli a už jsme byly ve zlyčině_ potom jsme si zahráli hru a ta byla o že tam jsme měli úkol_ a zato jsme dostali papírky z nákyma orgánama a byly to super!!!!!! akorád těžky ☹ a potom jsme dostali ten nejhlavnější papírek a ten říkal_ že se koukneš na ten papír a přečteš si osamotě v duchu to slovo_ a tak jsme spojovaly do skupinek a pak jsme ukončili hru a šli už a šli jsme do chaty.